

ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН

ВИЛОЯТИ СУҒД

**МАҚОМОТИ ИҶРОИЯИ ҲОКИМИЯТИ
ДАВЛАТИИ ШАҲРИ ИСТАРАВШАН**

**БАРНОМАИ РУШДИ ИҶТИМОИЮ ИҚТИСОДИИ
ШАҲРИ ИСТАРАВШАН БАРОИ СОЛҲОИ 2016-2020**

МУНДАРИЧА

Рӯйхати ихтисорот	3
Пешгуфтор	4
БОБИ 1. ҲОЛАТИ УМУМӢ ВА ТАҲЛИЛИ ВАЗӢИ ВОҚЕИИ ШАҲРИ ИСТАРАВШАН	6
БОБИ 2. ИҚТИСОДИЁТ.....	10
2.1. Соҳаи саноат	10
2.2. Соҳаи соҳибкории хурду миёна	19
2.3. Соҳаи кишоварзӣ	23
2.4. Соҳаи сохтмон.....	34
БОБИ 3. ИҚТИМОИЁТ	36
3.1. Соҳаи маориф	36
3.2. Соҳаи тандурустӣ ва ҳифзи иқтимоии аҳоли.....	41
3.3. Соҳаи фарҳанг, варзиш ва сайёҳӣ.....	58
БОБИ 4. ИНФРАСОХТОР.....	63
4.1. Таъминот бо оби нӯшокӣ ва хадамоти рифоҳӣ	63
4.2. Таъмини барқ	67
4.3. Нақлиёт ва хочагии роҳ.....	70
4.4. Алоқа ва фазои иттилоотӣ	72
БОБИ 5. ҲИФЗИ МУҲИТИ ЗИСТ ВА ҲОЛАТҲОИ ФАВҚУЛОДДА	
5.1. Ҳифзи муҳити зист.....	73
5.2. Омодагӣ ба ҳолатҳои фавқуллода, пешгирӣ ва кам кардани ҳолати хатари онҳо	77
БОБИ 6. ТАЪМИНОТИ ЗАХИРАВИИ ИДОРАКУНИИ РАВАНДИ РУШД	79
БОБИ 7. НИЗОМИ МОНИТОРИНГ ВА АРЗӢБӢ	84
Замимаҳо оид ба стратегияи рушди шаҳри Истаравшан аз рӯи соҳаҳо	

РҶҲАТИ ИХТИСОРОТ

БДИ	Барномаи давлатии инвеститсионӣ
БРСММ	Барномаи рушди Созмони Милали Муттаҳид
БРҶ	Барномаи рушди чома
Б/Ҷ	Буҷети ҷумҳуриявӣ
Б/М	Буҷети маҳаллӣ
ВММША	Вазорати меҳнат, муҳоҷират ва шуғли аҳоли
ВРИС	Вазорати рушди иқтисод ва савдо
АБЗО	Агентии беҳдошти замин ва обёрӣ
ВМИ	Вазорати маориф ва илм
ВТҲИА	Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳоли
ВН	Вазорати нақлиёт
ВМ	Вазорати молия
ВК	Вазорати кишоварзӣ
ВЭС	Вазорати энергетика ва саноат
ГК	Гуруҳҳои секторӣ
ГФТ	Гуруҳи фаъоли ташаббускор
ИМ	Идоракунии маҳаллӣ
ИҶ	Иттиҳодияи ҷамъиятӣ
ҚДС	Қўмакҳои давлатии сармоягузорӣ ва идораи амволи давлатӣ
КАТС	Қўмакҳои аввалияи тиббию санитарӣ
МваА	Мониторинг ва арзёбӣ
МДҶ	Маркази дастгирии ҷамоат
МТС	Маркази тадқиқоти стратегияи назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон
М/Х	Маблағҳои худӣ
ТБМ	Ташкилоти байналмилалӣ оид ба муҳоҷират
МИМХД	Мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ
МБХ	Маркази барқии ҳароратдиҳанда
НБО	Нерӯгоҳҳои барқии обӣ
ПСМ	Партовҳои саҳти маишӣ
РЕАКТ	Гуруҳи зудбаҳодиҳандаи ҳолатҳои фавқулодда ва ҳамоҳангсоз
РИМ	Рушди иқтисодии маҳал
СВОТ	Паҳлӯҳои қавӣ, заиф ва имкониятҳои таҳдидҳо
СМ	Созмонҳои маҳаллӣ
НМваА	Низоми мониторинг ва арзёбӣ
СМР	Стратегияи миллии рушд
СБСНМТ	“Стратегияи баланд бардоштани сатҳи некӯаҳволии мардуми Тоҷикистон барои солҳои 2013-2015”
СХМ	Соҳибкории хурд ва миёна
С/Х	Сармояи хориҷӣ
С/Д	Сармояи дохилӣ
ФҚХ	Фонди қарзии хурд
ҶАО	Ташкилоти озуқа ва кишоварзии Созмони Милали Муттаҳид
ҶРХ	Ҷадафҳои Рушди Ҷазорсола

ПЕШГУФТОР

Шаҳри Истаравшан 0,2 фоизи ҳудуди умумии вилояти Суғдро ташкил медиҳад. Истаравшан шаҳри саноатию аграрӣ буда, аҳолии шаҳрии он асосан дар корхонаҳои хурду миёнаи саноатӣ ва аҳолии деҳот бошанд ба чорводорӣ ва зироаткорӣ машғуланд. Шаҳр дар тақсимои меҳнати вилояти Суғд ҳамчун истеҳсолкунандаи асосии маҳсулоти саноатӣ маҳсуб меёбад. Мавҷудияти қувваи кории маҳаллӣ барои рушди минбаъдаи соҳаи саноату кишоварзӣ ва коркарди ашёи хоми маҳаллӣ мусоидат хоҳад намуд.

Бояд таъкид кард, ки дар даҳсолаҳои охир, теъдоди аҳолии шаҳру деҳоти Истаравшан хеле афзудааст. Агар дар соли 2000-ум шумораи аҳолии Истаравшан 186900 нафарро ташкил дода бошад, пас ин нишондод дар санаи 1 январи соли 2015 ба 246636 нафар расидааст.

Афзоиши рӯзафзуни аҳоли, таъсири омилҳои беруна (бӯҳрони молиявӣ иқтисодии ҷаҳонӣ) ва мушкилиҳои мавҷудаи иқтисодиву иҷтимоии шаҳр имрӯз моро водор месозад, ки аз усулҳои нави идоракунии маҳаллӣ ва маҳсусан банақшагирии рушд васеъ истифода барем.

Айни замон иқтидорҳои мавҷудаи саноатӣ ва захираҳои табиӣ бо сабаби баста шудани роҳи оҳан ва набудани гази табиӣ, ҷалби нокифояи сармояи хориҷию ватанӣ ва ворид нагаштани технологияи нав пурра ғайриҷамъият наменамоянд. Аз ин лиҳоз, бо мақсади дар оянда ба кор даровардан ва самаранок истифода бурдани иқтидорҳои истеҳсолӣ дар асоси ашёи хоми маҳаллӣ, дастгирии бештараф сифатноки соҳаҳои иҷтимоӣ ва ба талаботи муосир мутобиқ гардонидани инфрасохтори шаҳр, барномаи рушди иҷтимоӣ иқтисодии шаҳри Истаравшан таҳия карда шуд. Дар сурати ба кор даровардани иқтидорҳои бекорхобидаи истеҳсолӣ ва истифодаи самараноки захираҳои воситаҳои имконпазир, соҳаҳои саноат, инфрасохтор ва иқтисодии шаҳр басо рушд хоҳад намуд. Қатъи назар аз иқтидорҳои зиёди мавҷудаи шаҳри Истаравшан, мушкилиҳои ҷойдоранд, ки ба рушди устувори иқтисодии шаҳр таъсири манфӣ мерасонад ва мақсади асосии Барнома дар панҷ соли оянда ҳаллу фасл ва бартараф намудани ин мушкилиҳо мебошад. Ҳадафи асосии Барнома дар натиҷаи рушди устувори иҷтимоӣ иқтисодӣ беҳтар намудани сифати зиндагии аҳолии шаҳр, фароҳам овардани фазои мусоиди сармоягузорию соҳибкорӣ, ҳамгирӣ бо иқтисодии ҷаҳонӣ, беҳтар намудани дастрасии аҳоли ба инфрасохтори заминавии иҷтимоӣ буда, он ба зиёдшавии даромад ва сатҳи шуғл ҳамчун натиҷаи рушди иқтисодӣ ва беҳтаршавии шароити зиндагии умумӣ ҳамчун натиҷаи болоравии боздеҳи захираҳо ва хароҷоти буҷет нигаронида шудааст.

Барои расидан ба ҳадафҳои гузашташуда дар тамоми соҳаҳои асосии иқтисодӣ иҷтимоӣ шаҳр бо ҷалби ҳамаи манбаъҳои имконпазирӣ маблағгузорӣ иҷроӣ тадбирҳои мушаххас пешбинӣ гардидааст. Зимнан, ҷалби ҳарчи зиёди сармояи хориҷӣ ва дохилӣ асоси амалӣ гардидани вазифаҳои дар барнома гузашташуда буда, дар ин самт аз ҷониби мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии шаҳри Истаравшан тамоми имкониятҳо истифода мегарданд. Рушди иҷтимоӣ иқтисодии шаҳр дар солҳои 2016-2020 бо назардошти зиёдшавии имкониятҳои истеҳсолӣ пешбинӣ гардида, он заминаи асосии афзоиши маҷмӯи маҳсулоти минтақавӣ мегардад.

Дар раванди тарҳрезии Барномаи рушди шаҳри Истаравшан талаботҳои Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи дурнамоҳои давлатӣ, концепсияҳо ва барномаҳои инкишофи иҷтимоӣ иқтисодӣ», «Дастури методӣ оид ба таҳия ва татбиқи барномаҳои рушди иҷтимоӣ иқтисодии шаҳру шаҳрҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон» (қарори Ҳайати Мушоварраи Вазорати рушди иқтисод ва савдои Ҷумҳурии Тоҷикистон №1/3, аз 12 январи соли 2009) ва ҳуҷҷатҳои муҳими стратегӣ (Ҳадафҳои Рушди Ҳазорсола, «Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2015», «Стратегияи баланд бардоштани сатҳи неқӯаҳволии мардуми Тоҷикистон барои солҳои 2013-2015» ва барномаҳои соҳавӣ минтақавӣ ба инобат гирифта шудааст.

Барномаи мазкур бо кӯмаки машваратии мутахассисони Вазорати рушди иқтисод ва савдои Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ёриии техникӣ Барномаи Рушди Созмони Миллалӣ Муттаҳид, аз ҷониби Гурӯҳи корӣ, ки бо Амри Раиси шаҳри Истаравшан №37 аз 12 март соли 2015 (оид ба таҳияи барномаи рушди шаҳр) тасдиқ гардидааст, таҳия шудааст. Дар раванди таҳияи он намояндагони ҷомеаи шаҳрвандӣ, бахшҳои ҷамъиятиву хусусӣ ва мутахассисони соҳавии Мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатии (МИХД) шаҳр ҷалб гардидаанд.

Мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии шаҳри Истаравшан тарҳрезии «Барномаи рушди иҷтимоию иқтисодии шаҳри Истаравшан барои солҳои 2016-2020»-ро иқдоми саривақтӣ ва талаби давру замон дониста, ҷиҳати амалӣ намудани он аз тамоми воситаю имкониятҳо истифода хоҳад бурд. Ҳамзамон, барои татбиқи саривақтӣ ва самараноки он Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати рушди иқтисод ва савдои Ҷумҳурии Тоҷикистон, мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии вилояти Суғд, ташкилотҳои байналмиллалӣ, сармоягузори хориҷӣ, марказҳои дастгирии ҷамоатҳо, иттиҳодияву ташкилотҳои ҷамъиятӣ, соҳибкорон ва аҳолиро барои ҳамкорӣ даъват менамояд.

Ҳадафи асосии Барномаи мазкур таъмин намудани рушди устувори соҳаҳои воқеъии иқтисодӣ, дар асоси ба кор андохтани иқтидорҳои нав ва бекорхобидаи саноатӣ ва истифодаи ашёи хоми маҳаллӣ, беҳтар намудани хизматрасонии заминавии иҷтимоӣ ва беҳтар намудани сифати зиндагии мардуми шаҳр мебошад. Барномаи зикргардида ҳамчун ҳуҷҷати асосӣ самтҳои афзалиятнок ва сиёсати ояндаи рушди иҷтимоию иқтисодии шаҳр ро барои давраи миёнамуҳлат муайян мекунанд.

<i>Сарчашмаҳои маблағгузори «Барномаи рушди иҷтимоию иқтисодии шаҳри Истаравшан барои солҳои 2016-2020» аз рӯи соҳаҳо (ҳаз. сомонӣ)</i>						
<i>Соҳаҳо</i>	<i>Арзиши умумӣ (ҳазор сом.)</i>	<i>Соли 2016</i>	<i>Соли 2017</i>	<i>Соли 2018</i>	<i>Соли 2019</i>	<i>Соли 2020</i>
<i>Саноат</i>	32483	9810	2258	3950	10265	6200
<i>Кишоварзӣ</i>	79980	10324	18767	14130	14791	21968
<i>Соҳибкории хурду миёна</i>	29559	6678	10540	8041	3100	1200
<i>Сохтмон</i>	20527	1100	3500	1927	4500	9500
<i>Ҳамагӣ, блоки иқтисодӣ</i>	162549	27912	35065	28048	32656	38868
<i>Маориф</i>	40340	5960	8920	9410	7680	8370
<i>Тандурустӣ ва хифзи иҷтимоӣ</i>	32565	24217	1652	2097	2122	2477
<i>Соҳаи фарҳанг, варзиш ва сайёҳӣ</i>	36700	3655	6925	14670	7750	3700
<i>Ҳамагӣ, блоки иҷтимоӣ</i>	109605	33832	17497	26177	17552	14547
<i>Таъминот бо оби нӯшокӣ</i>	50409	4487	7877	9750	13045	15250
<i>Ҳоҷагии манзилию коммуналӣ</i>	60975	1535	13852	13825	9648	22115
<i>Барқтаъминкунӣ</i>	26120	5370	4850	7100	4460	4340
<i>Нақлиёт, роҳ ва алоқа</i>	19330	1150	3000	5700	5630	3850
<i>Ҳамагӣ, инфрасохтор</i>	156834	12542	29579	36375	32783	45555
<i>Экология ва ҳолатҳои фавқулодда</i>	8610	800	1660	1590	3560	1000
<i>Таъминоти захиравӣ</i>	1720	255	320	510	210	425
<i>Ҳамагӣ, арзиши БРШ Истаравшан</i>	439318	75341	84121	92700	86761	100395
<i>Бучети ҷумҳуриявӣ</i>	77375	6297	15522	15467	21102	18987
<i>Бучети вилоятӣ</i>	14700	4780	2550	4170	2270	930
<i>Бучети маҳаллӣ</i>	36597	7080	5242	8342	8138	7795
<i>Соҳибкорон ва аҳоли</i>	98266	22125	21983	20551	21137	12470
<i>Сармояи хориҷӣ</i>	124610	25009	32104	30660	19834	17003
<i>Номуайян</i>	87770	10050	6720	13510	14280	43210

Ба Барномаи рушди шаҳри Истаравшан 219 лоиҳаи афзалиятнок бо маблағи 439,318 млн. сомонӣ ворид гардидааст, ки аз ин 116 лоиҳа бо маблағи 162,549 млн. сомонӣ ба бахши иқтисодӣ, 47 лоиҳа бо маблағи 109,605 млн. сомонӣ ба бахши иҷтимоӣ, 45 лоиҳа бо маблағи 156,834 млн. сомонӣ ба бахши инфрасохтор, 6 лоиҳа ба маблағи 8,61 млн. сомонӣ бахши хифзи муҳити зист ва ҳолатҳои фавқулодда ва 5 лоиҳа бо маблағи 1,72 млн. сомонӣ ба бахши таъминоти захиравӣ рост меояд.

Барои татбиқи “Барномаи рушди иҷтимоию иқтисодии шаҳри Истаравшан барои солҳои 2016-2020” аз ҳисоби ҳамаи сарчашмаҳои маблағгузори 439 миллиону 318 ҳазор сомонӣ пешбинӣ шудааст, аз он ҷумла, аз ҳисоби:

Бучети ҷумҳуриявӣ 77,375 млн. сомонӣ;

Бучети вилоят 14,7 млн. сомонӣ;

Бучети шаҳр 36,597 млн. сомонӣ;

Соҳибкорон ва аҳоли 98,266 млн. сомонӣ;

Сармояи хориҷӣ 124,61 млн. сомонӣ;

Лоиҳаҳои манбаи маблағгузориашон айна ҳол номуайян 87,77 млн. сомонӣ.

Боби I. Ҳолати умумӣ ва таҳлили вазъи воқеии шаҳри Истаравшан

Соҳти маъмурию ҳудудии шаҳр. Масоҳати умумии шаҳри Истаравшан 7,6 ҳазор км² буда, он мутаносибан 0,2 дарсади масоҳати умумии вилояти Суғдро ташкил медиҳад. Истаравшан аз маркази шаҳр (бо фарогирии 22 маҳалла), 10 ҷамоат (ҷамоатҳои Гули Сурх, Зарҳалол, Қалъаи Баланд, Чорбоғ, Ниҷонӣ, Нофароч, Қалъачаи Калон, Пошкент, Чавкандак ва Сабристон) ва 68 деҳа иборат аст. Шаҳр дар қисмати шимолии доманаи қаторкӯҳи Туркистон, дар масофаи 70 км дар қисмати ҷанубу ғарбии маркази вилояти Суғд воқеъ буда, аз тарафи шимолу ғарб бо вилояти Сирдарёи Ҷумҳурии Узбекистон ҳаммарз мебошад.

ХАРИТАИ СИЁСИИ ШАҲРИ ИСТАРАВШАН

Ҳудудҳои марзӣю маъмурии шаҳри Истаравшан.

Шарҳи таърихию фарҳангӣ. Тибқи маълумотҳои мавҷудаи таърихӣ, Истаравшан дар аввали асри V то милод ташкил шудааст. Соли 2002 бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон 2500 солагии шаҳри Истаравшан ботантана таҷлил гардид. Курушкада, Киропол, Уструшана, Суйдуйшана ва Уротеппа баъзе аз номҳои пештараи ин шаҳри таърихӣ будаанд. Истаравшани бостонӣ яке аз шаҳрҳои қадимтарини Осиёи Марказӣ буда, таъриху тамаддун, адабу фарҳанги хоси хешро доро буд ва онро ҳамсамту ҳамрадифи шаҳрҳои машҳури Бухорою Самарқанд мешуморанд. Мавзеҳо ва номҳои Қалъаи Муғ, Қалъаи Баланд, Қалъаи Метар, Қалъачаи Гули Зард, Қалъачаи Бакавул, Қалъачаи Араб ва ғайра, аз таърихи кӯҳани Истарафшан шаҳодат медиҳанд.

Дар шаҳр зиёда аз 150 адад ёдгориҳои таърихию фарҳангӣ ва меъморӣ маҳфуз мебошанд, ки ҳар яке таърихи аз 300 то 1500 сола доранд. Ба сифати яке аз намунаҳои ёдгориҳои табиӣ таърихӣ ин диёр 6 адад дарахтони азими сарв, ки имрӯз дар Савристон ном мавзеи деҳаи Ругунд сар ба фалак кашидаанду ғафсии танашон баробари 10-12 қулочи одаи буда, умри беш аз 1400 сола доранд, мисол оовардан мумкин аст, инчунин Мақбараҳои шайх ва файласуф Абубакри Шиблӣ (ёдгории асри VIII), Хоҷа Абдурахмони Авф (ёдгории асри VIII), ансамбли меъморӣ Ҳазрати Шоҳ (ёдгории асрҳои XVII-XIX), Сари Мазор (асри XVII) ва ғайра, номгӯи хурди офаридаҳои бузургу нотакрори хунармандон, наччорон, наққошон, кандаккорон ва соири дигари мардуми ин кӯҳандиёр мебошанд. Обҳои ҷонбахш, чашмаҳои мусаффо, мевачоти лазизу гуворо ва гиёҳҳои шифобахши кӯҳҳои Истаравшан, аз азали табобатгоҳи табиӣ мардумони Осиёи Марказӣ будаанд.

Дар Истаравшан 578 гузари хунарҳои мухталифдор ва 642 дӯкони хунармандони мардумӣ фаъолият менамуданд. Гузарҳои заргарӣ, мисгарӣ, оҳангарӣ, кордгарӣ, дегрезон, шонатарошон, косабофон, читгарон, собунгарон, равғангарон, кулолгарон, осиедурусткунон, чармгарон ва ғайра, ҳоло ҳам мавҷуд ҳастанд ва хунарҳои дуредгариву хиштпазӣ, танӯрсозиву кафшдӯзӣ, собунпазиву аллочабофӣ, ресандагию колинбофӣ, кошуқтарошию наългарӣ ва ғайра, аз ҷумлаи хунарҳои аҷдодии мардуми Истаравшан мебошад.

Соҳаи саноат аз қадим яке аз самтҳои афзалиятноки аҳолии шаҳри мазкур буда, ҳанӯз соли 1898 аз ҷониби тоҷирони Рус Первушинҳо дар шаҳри Истаравшан коргоҳи истеҳсоли шароб ба истифода дода шуд ва солҳои минбаъда корхонаҳои зиёди истеҳсоли, хусусан дар соҳаи истеҳсоли маводи сохтмон, коркарди меваю сабзавот ва соҳаи саноати сабук бунёд гардиданд.

Солҳои 1946 то 1949 вилояти Уротеппа дар ҳаёти Ҷумҳурии Тоҷикистон таъсис дода шуд. Мавриди зикр аст, ки 9 сентябри соли 2002 ба муносибати ҷашни 2500 солагии номи шаҳри Уротеппа ба шаҳри Истаравшан иваз карда шуд.

Шароитҳои табиӣ ва иқлим. Маркази шаҳри Истаравшан дар баландии 1040 метр аз сатҳи баҳр ҷойгир буда, бодҳо бештар шабона аз ҷанубу шарқ ва рӯзона аз шимолу ғарб таъсир мерасонанд. Иқлими шаҳри Истаравшан субтропикӣ ва хушк буда, ҳарорати гармтарини ҳаво дар фасли тобистон то ба +40 дараҷа ва ҳарорати хунуктарин дар фасли зимистон ба -25 дараҷа мерасад. Миқдори миёнаи боришоти солона дар ҳудуди шаҳри Истаравшан 172 мм-ро ташкил менамояд. Дар теппаву баландиҳои гирди шаҳр растаниҳои худрӯй месабзанд. Аз дарахтони ороишӣ ва мевагӣ асосан мачнунбед, сафедор, ҷинор, олуҷа, себ, чормағз, зардолу, гелос, анҷир, анор ва ангур (зиёда аз 30 намуд) мерӯянд.

Ҳудуди шаҳри Истаравшан аз канданиҳои табиӣ хело ҳам бой буда, дар он захираҳои табиӣ, ба монанди фосфоритҳо, ашёи хом барои истеҳсоли рангҳои молидани ва коркарди масолеҳи бинокорӣ, инчунин захираҳои санги хоро ва мрамор, захираҳои калони канданиҳои маъмули умум (санг, хок, шағал ва рег) мавҷуд мебошад.

Вазъи демографӣ. Ба ҳолати 1 январи соли 2015 шумораи аҳолии шаҳри Истаравшан 246636 нафарро ташкил додааст, ки он 10,3 % шумораи умумии аҳолии вилояти Сугдро ташкил медиҳад. Аз ҷумла, шумораи мардҳо 123010 нафар (ё 49,9%) ва шумораи занҳо 123626 нафар (50,1%) буда, суръати миёнаи афзоиши солонаи аҳолии шаҳри Истаравшан 2,3 фоизро ташкил медиҳад. Қайд намудан ҷои аст, ки дар ҳудуди шаҳр 41567 хонавода истиқомат доранд ва ба ҳисоби миёна ба ҳар як хонавода 5,6 нафар рост меояд.

Номи ҷамоатҳо	Шумораи хонаводаҳо	Шумораи аҳоли	Аз ҷумла, занҳо
Гули Сурх	5182	42308	21831
Зархалол	4453	32735	16891
Қалъаи Баланд	1875	9198	4747
Чорбоғ	2784	16852	8695
Ничонӣ	1800	10537	5437
Нофароч	1930	10827	5587
Қалъачаи Калон	3040	15805	8155
Пошкент	4016	20427	10540
Чавкандак	2218	10598	5469
Сабристон	2948	17113	8831
Ҷамъ:	30246	186400	96183
Маркази шаҳр	11321	60236	33130
Ҳамагӣ:	41567	246636	129484

Маркази шаҳри Истаравшан ба 22 маҳалла тақсим шудааст ва дар онҳо 60236 нафар аҳоли ё 24,4 дарсади шумораи умумии аҳолии Истаравшан истиқомат менамоянд.

Дар ҳаёти миллии аҳолии шаҳр тоҷикон нақши асосӣ дошта 83,4%-и шумораи аҳолиро ташкил менамоянд. Сохтори этникии шаҳр гуногунмиллат буда, ўзбекҳо 14,6%, русҳо 0,1% ва намояндагони дигар миллатҳо 1,9%-ро ташкил медиҳанд.

Дар се соли охир афзоиши табиӣ аҳолии шаҳри Истаравшан ба андозаи 2,3% ба қайд гирифта шудааст.

Нишондиҳандаҳои асосии демографии шаҳри Истаравшан

Солҳо	Ҷеодии никоҳ	Шумораи вафот	Афзоиши табиӣ аҳоли	Афзоиши табиӣ аҳоли бо %	Шумори умумии аҳоли
2012	2497	1045	5419,3	2,3	235623
2013	2680	989	5536,9	2,3	240736
2014	2773	1053	5672,6	2,3	246636

Маълумоти расмӣ нишон медиҳад, ки аз рӯи синну сол шумораи аҳолии то синни 14 солаи шаҳр 32,6%, шумораи аҳолии қобили меҳнат 59,5% ва шумораи аҳолии дар синни нафақа буда 7,9%-ро ташкил медиҳад.

Сохтори ҷинсӣ ва синну соли аҳолии шаҳри Истаравшан ба ҳолати 1 январи соли 2015

Аҳоли	Ҷамъ	Аз ҷумла духтарон/занон	% духтарон/занон
Наврасони то 7 сола	31569	15374	48,7
Наврасони то 18 сола	46861	24040	51,3
Миёнасолон	146700	77751	53,0
Аҳолии синну соли нафақаҳо (мардон 63 сола / занон 58 сола ва боло)	12758	8384	65,7
Ҷамъ:	246636	125549	50,9

Нишондиҳандаҳои дурнамои афзоиши демографии шаҳри Истаравшан барои солҳои 2016-2020

Нишондиҳандаҳо	с.2014 ҳисобот	с.2015 баҳодиҳӣ	Дурнамо		Параметрҳои дурнамо			
			с.2016	с.2016 % с.2014	2017	2018	2019	2020
Нишондиҳандаҳои асосии иқтисодии умумӣ	246636	251636	256636	102,0	261768	267004	272344,2	277791,0
Шумораи аҳоли ба ҳисоби миёнаи солона (ҳазор нафар) - ҳамагӣ, аз он ҷумла								
шаҳри	60236	60838	61446	102,0	62061	62682	63936	65214
деҳоти	186400	190128	193930	102,0	197809	201765	205801	209917

Мувофиқи параметрҳои барномавӣ, пешбинӣ мегардад, ки афзоиши табиӣ аҳолии шаҳри Истаравшан дар соли 2020 нисбат ба нишондиҳандаҳои соли 2016 то 108,2 %-ро ташкил хоҳад дод.

Тамоилҳои асосии иҷтимоию иқтисодии шаҳри Истаравшан. Даромади асосии аҳолии шаҳри Истаравшан аз ҳисоби машғул гардидан дар соҳаҳои соҳибкорӣ, саноат, кишоварзӣ, инчунин аз ҳисоби пардохти нафақа ва интиқоли маблағ аз ҷониби муҳочирони меҳнатӣ ташаккул меёбад. Дар шаҳри Истаравшан соли 2014 маблағи истеҳсоли маҳсулоти дохила 799 млн. 539,6 ҳазор сомониро ташкил намудааст, аз ҷумла истеҳсоли маҳсулоти кишоварзӣ 545115 сомониро ташкил додааст.

Дар соли 2014 ба 19034 нафар нафақахӯрон ба маблағи 47 млн. 376,7 ҳазор сомонӣ нафақапулӣ пардохт гардидааст, ки ба ҳар як нафақахӯр дар як сол 2401,08 сомонӣ рост меояд.

Қобили қайд аст, ки дар соли 2014 ба аҳолии шаҳри Истаравшан аз хориҷӣ кишвар, аз ҳисоби муҳочирони меҳнатӣ бо воситаи бонкҳои дар шаҳр амалкунанда 273 млн. 587,8 сомонӣ маблағ интиқол гардидааст, ки ба ҳар як нафар аҳоли 1109,3 сомонӣ рост меояд.

Аҳолии қобили меҳнати бешуғл дар соли 2013 – 37,1% ва дар соли 2014 – 38,2%-и захираҳои меҳнатиро ташкил дода, дар соли 2013 – 9,1 % ва дар соли 2014 – 8,8 %-и онҳо дар муҳочирати меҳнатии беруна қарор доштанд. Яке аз сарчашмаҳои асосии даромади оилаҳо аз ҳисоби муҳочирони меҳнатӣ сурат мегирад. Дар соли 2014 дар шаҳри Истаравшан шумораи муҳочирони меҳнатӣ 11907 нафарро ташкил дода, ин шумора нисбат ба соли 2013 (12870 нафар) 963 нафар кам гаштааст.

Дар ташаккули иқтисодиёти шаҳри Истаравшан соҳаҳои кишоварзӣ ва саноат нақши хоса доранд.

Афзоиши саҳми саноатчиёни шаҳри Истаравшан дар ташаккули маҷмӯи маҳсулоти саноатии вилояти Суғд ҷолиби тавачҷӯҳи махсус буда, он дар заминаи таъсиси корхонаҳои нави хурду бузург ва истифодаи иқтидорҳои мавҷудаи соҳа ба даст омадааст. Дар ин радиф, таъсисёбӣ ва рушди минбаъдаи корхонаи муштараки «Оби Зулал» мақоми махсусро дорост.

Мушкилиҳои асосии соҳаи саноат, иқтидорҳои бекорхобида, торафт кӯҳна ва фарсуда гардидани иқтидорҳои истеҳсолӣ, нокифоягии маблағҳои гардон ва рақобатнопазирии маҳсулоти истеҳсолшаванда, арзёбӣ мегардад.

Самтҳои асосии кишоварзии шаҳри Истаравшанро сабзавоткорӣ, картошкапарварӣ, ғаллакорӣ, чорводорӣ ва боғдорӣ ташкил медиҳанд. Солҳои охир ҷиҳати ташкили боғу тоқзорҳои нав чораҳои амалӣ андешида мешаванд. Мушкилиҳои асосии соҳаро муаммоҳои ҷойдоштаи соҳаи таъминоти оби полезӣ, фарсудагию нокифоягии техникаи кишоварзӣ, норасоии маблағҳои гардон, ғоизи баланди қарзҳои бонкӣ ва мӯҳлати кӯтоҳи истифодаи он, гаронии нархи қисмҳои эҳтиётӣ, сӯзишворӣ ва нуриҳои минералӣ муаррифӣ менамоянд.

Солҳои охир болоравии нақши СХМ дар ҳамаи соҳаҳо, аз ҷумла дар соҳаҳои саноат, кишоварзӣ, сохтмон ва хизматрасонӣ мушоҳида мегардад. Дар ин замина, саҳми субъектҳои СХМ дар ташаккули бучети давлатӣ хело назаррас мебошад.

Барои рушди бемайлони СХМ нокифоягӣ ва мушкилии дастрасӣ ба воситаҳои молиявӣ, монсаҳои ғайрииктисодӣ, фасод, тағйироту муҳолифати зиёд дар низоми конунгузорӣ ва ғайра, монсаҳои асосӣ мебошанд.

Дар шаҳри Истаравшан ҳалли масъалаҳои иҷтимоӣ, аз ҷумла маорифу тандурустӣ ва фарҳангу варзиш, ҳифзи иҷтимоиву шуғл низ, самтҳои афзалиятнок ба ҳисоб мераванд. Ба ин нигоҳ накарда, нокифоягии маблағҳои бучетӣ, сатҳи пасти музди меҳнат, ба муҳочирати меҳнатӣ рафтани кадрҳои баландихтисос, нокифоягии кадрҳо ва сатҳи пасти тайёрии таҳассусии кадрҳо, таъмирталаб гаштани бинову иншооти муассисаҳои иҷтимоӣ ва нокифоягии иқтидорҳои мавҷудаи муассисаҳои мазкур, масъалаҳои доғи рӯз мебошанд.

Дар соҳаи инфрасохтор ҳалли мушкилоти барқрасонӣ, таъминот бо оби нӯшокӣ, таъмирталаб гаштани роҳҳо ва ҳалли масъалаҳои шаҳрдорӣю хизматрасонӣҳои коммуналӣ, ҳамчун самтҳои афзалиятноки фаъолият ба инобат гирифта шудаанд.

Дар шаҳри Истаравшан сохтмони манзили давлатии иҷтимоӣ вучуд надорад. Сохтмони манзил дар қитъаҳои замини наздиҳавлигӣ барои сокинони маҳаллаҳои шаҳр ҷудогардида, аз ҷониби худи аҳоли ба роҳ монда шудааст.

Барои барқарорсозӣ ва таъмини тавозуни экологӣ, амалӣ гардонидани силсилаи чорабиниҳои таъсирбахш дар назар дошта шудааст.

Шаҳри Истаравшан аз ҷиҳати молиявӣ донор буда, тибқи қонунгузорию амалқунанда, ҳамасола ба буҷети вилоятӣ ва ҷумҳуриявӣ, маблағҳои зарурии андоз ва пардохтҳои ҳатмиро ирсол менамояд. Вале ба ин нигоҳ накарда, дар шаҳр нокифоягии ҳаҷми маблағгузорию, хусусан маблағгузорӣ ба соҳаҳои иҷтимоӣ ва инфрасохтор ба назар мегарсад.

Биниши рушди шаҳри Истаравшан

Шаҳри Истаравшан - маркази муттараққи агросаноатии дорои корхонаҳои азим, миёна ва хурди коркарди маҳсулоти кишоварзӣ ва саноатии бо технологияҳои наватарин таҷҳизонидашуда буда, бо инфрасохтори муосир ва фазои мусоиди сармоягузорию соҳибкорӣ таъмин гардида, дорои муҳити зисти ҷавобгӯи талаботҳои муосири экологӣ мебошад ва дар он аҳолии сарбаланду хушбахт ва соҳибхунар зиндагӣ ва фаъолият менамоянд.

Биниши мазкур дар асоси таҳлили тарафҳои қавӣ ва заифии рушди шаҳр, инчунин бо назардошти имкониятҳои беруна ва таҳдидҳо таҳия гаштааст.

(SWOT) таҳлили шаҳри Истаравшан

Тарафҳои қавӣ	Тарафҳои заиф
<ul style="list-style-type: none"> • Мавҷуд будани захираҳои кофии озоди меҳнатӣ. • Имкониятҳои васеи соҳибкорӣ. • Мавҷудияти иқтидорҳои бузурги саноатӣ. • Таҷрибаи пешқадам ва иқлими мусоид барои рушди соҳаи кишоварзӣ. • Ҷойгиршавии (мавқеи) мусоиди ҷуғрофӣ. • Муттаҳидшавии мақомоти иҷроия бо соҳибкорон ва аҳоли бо дастгирии яқдигар барои рушди шаҳр. • Мавҷудияти захираҳои табиӣ ва ашёи хоми маҳаллӣ барои истехсоли маҳсулот, хусусан масолеҳи бинокорӣ. • Имконияти васеи истифода ва ҳифзу нигоҳдории анбанаҳои миллию фарҳангӣ ва азхудкунии ҳаёти муосир • Муҳити мусоид барои рушди сайёҳӣ. • Миклори кофии мутахассисони баландихтисос. • Таҷрибаи ҳамкорӣ бо ташкилотҳои ҷамъиятӣ. • Мавҷудияти инфрасохтори заминавии муҳандисию коммуникатсионӣ ва иҷтимоӣ. • Мавҷудияти сармоягузорию дохилӣ. • Мавҷуд будани фурудгоҳ 	<ul style="list-style-type: none"> • Норасоӣ ва фарсуда гардидани техника ва таҷҳизотҳои дар корхонаҳои саноатӣ ва хоҷагиҳои кишоварзӣ мавҷудбуда. • Таъмирталаб гаштани инфрасохтори шаҳр. • Таъмирталабии муассисаҳои тиббӣ ва маорифу фарҳанг, инчунин суғур будани заминаи моддию техникаи онҳо. • Нокифоягии маблағҳои барои рушди соҳаҳои иқтисодӣ иҷтимоӣ ҷудогардида ва душвории дарёфти он. • Нокифоягии ҷойҳои корӣ, хусусан бо музди меҳнати ба талабот ҷавобгӯӣ. • Норасоии оби нӯшоқӣ ва полезӣ. • Мавҷуд набудани шабакаи нақлиёти роҳи оҳан. • Норасоии нерӯи барқ дар фасли зимистон. • Баланд будани фоизи қарзи бонкҳо. • Мухочирати кадрҳои баландихтисос ва кувваҳои корӣ ба хорича. • Гарон шудани арзиши маводҳои стратегӣ воридотӣ (сӯзишворӣ, гандум ва ғайраҳо). • Таъмини нопурраи амнияти озукаворӣ.
Имкониятҳо	Ҳатарҳо
<ul style="list-style-type: none"> • Ҷалби соҳибкорони маҳаллии дар хорича фаъолиятдошта барои рушди минбаъдаи шаҳр. • Дастгирии мақсадноки соҳаи соҳибкорӣ аз тарафи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон. • Ҳавасмандии сармоягузорию хоричӣ барои ташкили корхонаҳои нав ва ба қор андохтани иқтидорҳои бекорхобида. • Таъбиқи амалии барномаҳои тасдиқгардидаи рушди соҳаҳои иҷтимоӣ иқтисодӣ ва раванди ислохот. • Мавҷудияти Барномаи рушди вилояти Суғд 	<ul style="list-style-type: none"> • Ҳодисаҳои фавқулодаи табиӣ. • Тағирёбии иқлим. • Нооромии сиёсӣ дар кишварҳои ҳамсоя. • Эҳтимолияти хавфи вайроншавии обанбори «Катта-сой». • Бӯҳрони иқтисодии ҷаҳонӣ. • Эпидемияҳо. • Инфлятсия.

ТАҲЛИЛИ ҲОЛАТ ВА ШАРҲИ РУШДИ СТРАТЕГИЯҲОИ СОҲАВӢ

БОБИ 2. Иқтисодиёт

2.1. Соҳаи саноат

Саноат яке аз соҳаҳои асосӣ ва афзалиятноки рушди шаҳри Истаравшан буда, дар солҳои охир суръати баланди афзоиши он тавассути ба кор дармадани иқтидорҳои нав ва корхонаҳои хурди истеҳсоли ба назар мерасад. Дар шаҳри Истаравшан 23 корхонаи саноатӣ (аз ҷумла, ҷамъиятҳои саҳҳомии “Оби Зулол”, “Суруш”, “Файз”, “Нексоз”, “Сафеда”, «Мк Баракат», ҚММ “Матбуоти Уротеппа”, ҚММ “Ҳадид”, “Ҷамъияти аъмоён”, ҚММ “Нохид”, ҚММ “Элитаи Истаравшан”, ҚММ “Нодир-2000”, ҚММ “Шараф”, ҚММ «Файзи Истаравшан», ҚММ “Куруши Кабир”, ҚММ «Хуршеди Истаравшан», ҚММ «Дурдона», ҚММ “Авис К”, ҚСК “Исмоили Сомонӣ”, ҚММ “Шароббарорӣ», ҚММ «Кова», ҚММ «П.Комилов» ва ҚММ «Саддам») фаъолият доранд.

Ҳаҷми умумии истеҳсоли маҳсулоти саноатӣ (ҳазор сомонӣ)

№	Номи корхона	Номгуи маҳсулот	Воҳиди ченак	Истеҳсоли маҳсулот дар шакли асли			Истеҳсоли маҳсулот дар шакли пулӣ (ҳазор сомонӣ)		
				Соли 2012	Соли 2013	Соли 2014	Соли 2012	Соли 2013	Соли 2014
1	ҚСП «Оби зулол»	Нӯшоқӣ	х.дал	4184026	5075738	5471529	120980,7	151318,2	170871,8
		Об	х.дал	1082196	1179445	1314037			
		Шарбат	х.к.ш.	5254	5815	5139			
2	ҚММ «Шараф»	Равған	тн	309	210	85	2868298	2906605	1351341
		Кунҷора	тн	1545	1294,1	500			
3	ҚММ «Элитаи Истаравшан»	Консерва	х.к.ш.	627,8	497,6	158,4	600264	720861	208852
4	ҚММ «Авис и К»	Шарбат	х.к.ш.	764,9	0	0	660825	44959	0
		Орд	тн	49,7	26,4	0			
5	ҚММ «Кова»	Ҳишт	х.дона	402	877,8	888,3	477622	609277	868501
6	ҚММ «Нохид»	Калобаи пахтагӣ	тн	102,5	81,9	56,9	1037817	960565	868501
		Трикотаҷ	тн	15	1,0	14			
7	С.И. «Сангинов» (ҚММ «Нодир-2000»)	Орд	тн	366,7	192,6	105,9	729750	627780	572070
		Сабӯс	тн	84,9	44,9	4,8			
8	ҚС «Сафеда»	Равған	тн	89,1	84,8	78,2	1172980	1210149	1258986
		Кунҷора	тн	495,2	510,4	434,7			
		Чурғот	тн	21,1	26,3	26,3			
9	ҚС «Матбуоти Уротеппа»	Варақа	В.нашри	111,8	87,0	168,5	288932	401625	401725
		Рӯзнома	х.нусха	756,3	2194,4	774,4			
		Мӯҳр	сом.	3785	3640	2073			
10	ҚС «Файз»	Маҳс.оҳан	метр	885	983	1028	548975	570968	599230
11	ҚММ «Суруш» (собик ҚСП «Ҳолдинг» Камолот»)	М. дӯхта	дона.	71829	57014	1214602	1018898	1256538	1550961
		Дару тиреза	дона	1030	1400	1410			
12	ҚСП «Мк Баракат»	Орд	тн	420	943,9	1467,6	813540	2360749	3114111
		Сабӯс	тн	111,3	260,5	431,6			
13	ҚС «Исмоили Сомонӣ»	Нон	тн	156	167,2	181,3	269341	279783	310413
14	ҚС «Маркази технологӣ»	М.спиртӣ	дал	46,1	0	0	0	0	0
15	ҚС «Шароббарорӣ»	М. спиртӣ	х.дал	3,35	1021,7	1056,4	38809	38880	22770
16	ҚММ «Ҳадид»	Аломатҳои роҳ	сом	36226	45521	75944	204600	251000	307500
		Дигар	сом	168374	205479	231556			
17	ҚС «Нексоз»	Молҳои дӯхта	сом	31990	35299	52929	79950	89544	132326
		Молҳои маишӣ	сом	47960	54245	79397			
18	Ҷамъияти Аъмоён	Курпа (матрас)	дона	251	138	24100	20043	22009	24100

		Симтӯр	Сомонӣ	0	8654	0			
19	ЧММ «Кӯруши Кабир»	Пиво	даг	3350	4663	5550	46230	124400	208000
20	ЧММ «Саддам»								
21	ЧММ «П. Комилов»								
22	ЧММ «Дурдона»								
23	ЧММ «Хуршеди Истаравшан»								

Тибқи маълумоти оморӣ, дар соли 2014 ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти саноатӣ дар корхонаҳои шаҳри Истаравшан хеле афзоиш ёфт. Бар ивази 207 млн. 152,5 ҳазор сомони нақшавӣ, ба маблағи 263 млн. 454,9 ҳазор сомонӣ маҳсулоти хушсифат истеҳсол гардид, ки аз нақша 127,2 % (ё 56 млн.302,4 ҳаз. сомонӣ) зиёд мебошад. Яке аз омилҳои асосии зиёдшавии ҳаҷми истеҳсоли маҳсулот, ин аз тарафи соҳибкорон ворид намудани таҷҳизотҳои гуногуни технологияи муосир мебошад. Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки солҳои охир саҳми корхонаҳои саноатии шаҳри Истаравшан дар ташаккули маҷмӯи маҳсулоти саноатии вилояти Суғд торафт зиёд гардида истодааст. Тибқи нишондиҳандаҳои барномавӣ пешбинӣ мешавад, ки дар соли 2020 ҳаҷми истеҳсоли маҳсулот дар шаҳри Истаравшан нисбат ба нишондиҳандаҳои соли 2014 ба андозаи 1,5 маротиба зиёд гардида, то ба 416 млн. 006,9 ҳаз. сомонӣ мерасад.

Дар ин радиф бояд қайд намуд, ки дастовардҳои саноатии шаҳри Истаравшан асосан аз ҳисоби рушди бемайлоии ҚСП «Оби Зулол» ва дигар корхонаҳои хурди истеҳсоли маводи сохтмон таъмин шуда истодааст. Чунончӣ, таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки саҳми корхонаи номбурда соли 2014 дар ташаккули маҷмӯи маҳсулоти саноатии шаҳри Истаравшан ба 67,2% баробар гардидааст. Ҳамзамон, ҷиҳати рушди бонизоми соҳаи саноати шаҳр дар ҚС “Мк Баракат” 2 таҷҳизоти технологияи истеҳсоли Чумхурии Мардумии Чин ва дар ҷамъияти саҳомии “Нексоз” бошад, таҷҳизоти технологияи истеҳсоли дару тирезаҳои пластикӣ насб карда шуданд.

Дар шароити кунунӣ корхонаҳои саноатии шаҳри Истаравшан иқтидорҳои лоиҳавии истеҳсолиашонро аз 9 дарсад то 85 дарсад истифода менамоянд. Махсусан истифодаи ночизи иқтидорҳои истеҳсолӣ дар ҷамъияти саҳомии «Шароббарорӣ» ба қайд гирифта шудааст.

Ҳоло соҳаи саноат тахминан 14,1% (дар соли 2014 зиёда аз 11,9 млн.сомонӣ) қисми воридоти бучети маҳаллии шаҳри Истаравшанро таъмин менамояд ва дар оянда бо назардошти истифодаи иқтидорҳои бекорхобида ва таъсиси коргоҳҳои нав, ин нишондиҳанда бояд то 40% зиёд карда шавад. Яке аз афзалиятҳои асосии рушди соҳаи саноати шаҳр тибқи дурнамо дар панҷ соли оянда ба кор даровардани иқтидорҳои нави истеҳсолӣ ва дар ин замина зиёд намудани ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти саноатӣ мебошад.

Таҳлили нишондиҳандаҳои истеҳсоли маҳсулот дар намуди аслии нишон медиҳад, ки соли 2014 истеҳсоли хишт, консерваҳои мевагию сабзавотӣ, маҳсулоти пахтагӣ, варақаҳо ва спирти хом, нисбати соли 2012-ум кам шудааст. Агар сабаби кам шудани истеҳсоли консерваҳои мевагию сабзавотӣ ба омилҳои мавсимии табиӣ вобастагӣ дошта бошад, пас камшавии ҳаҷми истеҳсоли дигар намудҳои маҳсулот ба қиматшавии арзиши ашёи хом, ба талабот ҷавобгӯ набудани сифати он, фарсуда ва кӯҳна шудани таҷҳизоти корхонаҳо, чудо нашудани квотаҳои зарурӣ ба корхонаҳои истеҳсолкунандаи спирт ва дигар омилҳо арзёбӣ мегардад.

Ҳаҷми умумии маҳсулоти саноатии шаҳр бо ифодаи пулӣ дар соли 2014 нисбати соли 2012 ба 158% зиёд гардидааст. Истеҳсоли масолеҳи сохтмонӣ 22,7%-и ҳаҷми умумии маҳсулоти саноатии шаҳрро ташкил менамояд.

Дар давоми солҳои 2012-2014 ҳамагӣ 5 корхонаи нави саноатӣ ба фаъолият шуруъ карданд, ки дар онҳо 157 ҷои корӣ таъсис дода шудааст.

Дар корхонаҳои саноатии шаҳр 2381 нафар коргарон (22,4%-и бо кор таъмин будагон дар шаҳр) фаъолият мекунанд, ки 866 (ё 39,3%) нафарашон занҳо мебошанд. Музди миёнаи меҳнати корхонаҳои саноатӣ соли 2014 беш аз 651 сомониро ташкил кард. Маблағи пардохти андоз ба бучети маҳаллӣ аз ҷониби корхонаҳои саноатӣ дар соли 2014 ҳамагӣ 11,9 млн.сомонӣ (ё худ 14,1% даромади бучетро) ташкил дод.

Ҳамаи корхонаҳои саноатӣ бо қувваи корӣ таъмин мебошанд, вале бо вучуди он дар баъзе корхонаҳо норасоии мутахассисони баландихтисос эҳсос карда мешавад.

Шаҳру деҳоти Истаравшан аз захираҳои табиӣ, ба монанди фосфоритҳо, ашёи хоми табиӣ барои истеҳсоли рангҳои молиданӣ, масолеҳи бинокорӣ, санги хоро ва мрамор бой мебошад. Инчунин, захираҳои калони канданиҳои маъмули умум (санг, хок, шағал, рег) мавҷуданд.

Ҳолати корхонаҳои саноатӣ. Корхонаҳои саноатии шаҳри Истаравшан бо таҷҳизоти технологияи истеҳсоли мучаҳҳаз мебошанд, вале як қисми онҳо (55%) фарсуда гашта, ба раванди истеҳсолот ва сифати маҳсулоти истеҳсолшаванда таъсири манфӣ мерасонанд.

Намудҳои маҳсулот ва иқтидори корхонаҳои саноатии шаҳри Истаравшан

№	Номгӯи корхонаҳо	Номгӯи маҳсулот	Воҳиди ченак	Иқтидори истеҳсоли	Иқтидори истеҳсолии воқеӣ	Ҳолати инноватсионӣ	Истеъмолкунандагон
1	ҚСП «Оби Зудол»	Нӯшокиҳо	х.дал	3500,0	3001,9	хуб	Ҷумҳурии Тоҷикистон
		Шарбат	Кутии шартӣ	6-8тн/соат	15/соат	хуб	Ҷумҳурии Тоҷикистон
2	ЧММ «Шараф»	Равған	тн	500	4,5/шабонарӯз	хуб	Ҷумҳурии Тоҷикистон
3	ЧММ «Элитаи Истаравшан»	Консерва	Кутии шартӣ	1000,0	540,9	хуб	Россия, Тоҷикистон
4	ЧДММ «П.Комилов»	Ҳишт	х.дон	450/мавсимӣ	450/мавсимӣ	хуб	Россия, Тоҷикистон
5	ЧММ «Кова»	Ҳишт	х.дона	1,5млн/сол	1 млн/сол	Кӯхна фарсуда	Ҷумҳурии Тоҷикистон
6	ЧММ «Ноҳид»	Маҳсулоти пахтагӣ	х.сом.	500кг/рӯз	7,4 млн/сол	Кӯхна фарсуда	Белорусия
7	ЧММ «Нодир-2000»	Орд, сабӯс	тн	3,5/шабонарӯз	Бо талабот	хуб	Ҷумҳурии Тоҷикистон
8	ҚС «Сафеда»	Равған	тн	5/шабонарӯз	2,2/шабонарӯз	хуб	Ҷумҳурии Тоҷикистон
9	ҚС «Матбуот»	Варақа, рӯзнома, мӯҳрҳо	х. сом	450	401/сол	хуб	Ҷумҳурии Тоҷикистон
10	ҚС «Файз»	Маҳсулотҳои оҳан	х. сом	969/сол	570/сол	хуб	Ҷумҳурии Тоҷикистон
11	ҚСП «Суруш» (собик «Холдинги Камолот»)	Маҳсулоти дузандагӣ	млн.сом.	7,0/сол	1,6/сол	хуб	Ҷумҳурии Тоҷикистон
12	ҚС «Мк Баракат» - собик ЧМ «Орди Истаравшан»	Орд	тн	100/шабонарӯз	30/шабонарӯз	Нав	Ҷумҳурии Тоҷикистон
13	ҚСК «Исмоили Сомонӣ»	Нон	тн	1/шабонарӯз	0,75/шабонарӯз	Кӯхна фарсуда	шаҳри Истаравшан

14	ЧС «Файзи Истаравшан»	махсулоти дӯхта	х.дон	70/сол	56/сол	хуб	Россия, Тоҷикистон
15	ЧДММ «Дурдона»	хишт	х.дон	3000/шабонарӯз	2,2/шабонарӯз	Кӯхнаю фарсуда	Тоҷикистон, Қирғизистон
16	ЧММ «Халид»	Аломати роҳ ва хизматрасониҳо	х.сом	514/сол	251/сол	хуб	Чумхурии Тоҷикистон
17	Чамъияти аъмоён	Молҳои хархела	х.дона	Бо талабот	Бо талабот	Кӯхнаю фарсуда	шаҳри Истаравшан
18	ЧС «Нексоз»	м. дӯхта	х.чуфт	81/сол	81/сол	хуб	Чумхурии Тоҷикистон
19	ЧДММ «Куруши Кабир»	Оби чав. шарбати меваҳо	дал	10000/сол	6700/сол	хуб	Вилояти Сӯғд
20	ЧДММ «Саддам»	Хишт	х.дона	250/сол	195/сол	хуб	Вилояти Сӯғд
21	ЧММ «Саддам»					хуб	Вилояти Сӯғд
22	ЧММ «П. Комилов»					хуб	Вилояти Сӯғд
23	ЧММ «Дурдона»					хуб	Вилояти Сӯғд
24	ЧММ «Хуршеди Истаравшан»					хуб	Вилояти Сӯғд

Тибқи барномаи мазкур, дар мадди аввал рушди соҳаҳои истифодабарандаи ашёи хоми маҳаллӣ, коркарди маҳсулоти кишоварзӣ ва ҳамзамон, таъсиси корхонаҳои хурд қарор дода мешавад. Тадбирҳои асосии Барномаи номбурда барои давраи то соли 2020, дарёфти сарчашмаҳои маблағгузорӣ барои бо технологияи муосир таҷҳизонидани корхонаҳои саноатӣ, бунёди корхонаҳои нав барои коркарди ашёи хоми маҳаллӣ, истифодаи иқтидорҳои мавҷуда барои қонеъ намудани талаботи бозори дохилӣ ва зиёд намудани иқтидори содиротии корхонаҳои коркарди маҳсулоти кишоварзӣ мебошанд.

Чамъияти саҳҳомии «Оби Зулол» ҳамчун Корхонаи муштараки «Оби Зулол» соли 2000 ба фаъолият шурӯъ намуда, 276 нафарро бо ҷойи корӣ таъмин намуд. Корхона бо технологияи навтарини истеҳсоли Британиаи Кабир мучаҳҳаз буда, ба истеҳсоли нӯшоқиҳои ташнашикан машғул мебошад. Соли 2008 дар корхонаи мазкур ба маблағи тақрибан 10 млн. сомонӣ, хатти истеҳсоли шарбатҳои мевагӣ васл карда шуд. Дар соли 2013-2014 аз ҷониби корхонаи ЧС «Оби Зулол» таҷҳизоти муосири итолиёвӣ ба маблағи 7 млн.600 ҳаз.евро ворид намуда, васл карда шуд ва дар истеҳсолот ҷорӣ карда шуд. Музди миёнаи меҳнати кормандони ЧС «Оби Зулол» дар байни корхонаҳои саноатии шаҳри Истаравшан аз ҳама баландтарин буда, то 1903,6 сомони ро ташкил медиҳад. Маҳсулоти корхона ҳатто дар бозори ҷаҳонӣ рақобатпазир мебошад. Имрӯзҳо маҳсулоти корхонаи мазкур ба кишварҳои ҳамсоя низ, содирот мешавад.

Омилҳои дигари паст шудани даромаднокии баъзе корхонаҳои саноатӣ, бад шудани ҳолати инфрасохтори мавҷуда, истифодаи таҷҳизоти кӯҳна, истифода набурдани усулҳои нави менеҷмент ва маркетинг дар корхонаҳо, набудани инвестицияи дохилию берунӣ барои рушди соҳа, номукамал будани низоми андозбандӣ, норасоии нерӯи барқдар фасли зимистон, нокифоягии дастгирии давлатӣ ва баланд будани фоизи қарзҳои бонкӣ аст.

Иқтидор. Ҳамсарҳад будани шаҳри Истаравшан бо вилояти Сирдарёи Чумхурии Ўзбекистон ва гузаштани шоҳроҳи «Душанбе-Хучанд-Бӯстон-Чанок» аз ҳудуди шаҳри Истаравшан, ба рушди иқтидори саноатии он таъсири мусбӣ мерасонад. Корхонаҳои шаҳр ҳудуди васеъ ва анбору биноҳои зиёде доранд, ки барои таъсис додани сехҳои нав ҷиҳати коркарди маҳсулоти дар бозор рақобатпазир ва серхаридор нақши калон мебошанд. Мақсади асосии рушди саноати шаҳр, диверсификацияи истеҳсолоти саноатӣ, таъмини истифодаи пурраи иқтидорҳои мавҷуда ва таъгири сохтори истеҳсолии корхонаҳои саноатӣ, ташкили корхонаҳои

нав, хусусан корхонаҳои истеҳсоли масолеҳи бинокорӣ ва коркарди пурраи маҳсулоти кишоварзӣ маҳсуб меёбад.

Иқтидори бузурги корхонаҳои саноатии шаҳри Истаравшан ба пуррагӣ истифода намешаванд. Дар шаҳр зарурати ҷорӣ намудани раванди дастгирии рушди корхонаҳое, ки дар асоси ашёи хоми маҳаллӣ фаъолият менамоянд, аз ҷумла коркарди маҳсулоти мевагӣ ва сабзавоти маҳаллӣ ба миён омадааст.

Манбаи асосии афзун гардонидани нишондиҳандаҳои ҳаҷми истеҳсоли маҳсулот дар шаҳр, ин таъсиси корхонаҳои хурду миёнаи саноатӣ, аз ҷумла коркарди ширу гӯшт, коркарди меваю сабзавот, рушди бахшҳои бофандагӣ, дӯзандагӣ, коркарди пӯст ва маҳсулот аз он, коркарди пашм, ба шумор меравад. Дар ҳолати эҳёи фаъолияти коргоҳҳои бекорхобида, имконияти зиёд шудани ҳаҷми маҳсулоти содиротӣ ва таъсиси ҷойҳои нави корӣ ба вучуд меояд ва ин омил метавонад рушди бемайлоии шаҳрро таъмин намояд. Бинобар ин ба истеҳсоли ин намудҳои маҳсулот диққати ҷиддӣ дода шуда, барои сол аз сол зиёдшавии он бо ҷалби сармояи берунаву дохилӣ корҳои назаррасро бояд иҷро кард.

Маҳсулоти асосие, ки ба хориҷи кишвар содир мешавад, ин нахи пахта ва консерваҳои мевагӣ мебошад. Бинобар ин ба истеҳсоли ин намудҳои маҳсулот диққати ҷиддӣ дода шуда, сол аз сол зиёдшавии он пешбинӣ мегардад.

Дар корхонаҳои истеҳсоли маводи сохтмон корҳои барқарорсозӣ ва реконструксия бо мақсади истеҳсоли маҳсулоти оҳану бетон, коркарди ҷӯбу тахта, истеҳсоли семент бо ҷалби сармояи берунаву дохилӣ дар назар дошта шудааст.

Ҷои муҳим дар иқтисодиёти шаҳр ба рушди соҳибкории хурду миёна дода мешавад, ки ҳиссаи он дар соли 2014 ба 38,8% ҳаҷми истеҳсоли саноатӣ ва 14,6% ҳаҷми маҳсулоти кишоварзӣ рост омадааст. Рушди фаъолияти соҳибкорӣ зери таъсири манфии норасоии маблағҳои зарурӣ (инчунин қарзҳои имтиёзнок), рушди ғайриқаноъатбахши бозори қоғазҳои қимматнок (аксияҳои ҷамъиятҳои саҳҳомӣ), мавҷуд набудани раванди мукаммали андозбандӣ ва дастгирии сусти давлатӣ идома дорад.

Барои рушди минбаъдаи соҳаи саноат дар доираи Барномаи мазкур ҷораҳои зерин амалӣ карда мешаванд:

- сохтмони корхонаҳои нав бо назардошти коркарди ашёи хоми маҳаллӣ ва пешниҳоди маҳсулот ба бозори истеъмолӣ;

- ба роҳ мондани истеҳсоли навҳои нави маҳсулот дар корхонаҳои амалкунандаи шаҳр;

- дастгирӣ намудани ташаббусҳои соҳибкорон ва бахши хусусӣ ҷиҳати бунёду рушди истеҳсолоти саноатӣ дар шаҳр.

Таҷҳизотҳои қисме аз корхонаҳои саноатии шаҳр кӯҳна ва аз ҷиҳати маънавӣ фарсуда буда, ба талаботи имрӯза ҷавобгӯӣ нестанд. Бинобар ин маҳсулоти истеҳсолшудаи онҳо ҷӣ дар бозори дохилӣ ва ҷӣ дар бозори беруна рақобатпазир нест. Тибқи барномаи мазкур, то соли 2020 дар шаҳри Истаравшан ба кор андохтани 22 корхонаи нави хурду миёнаи саноатӣ дар назар дошта шудааст.

Дурнамо. Мувофиқи нишондиҳандаҳои дурнамои рушди шаҳри Истаравшан, болоравии ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти саноатӣ дар соли 2018 нисбати соли 2014 ба 161,7% аз ҳисоби ба кор даровардани иқтидорҳои саноатии нав ва истифодаи технологияҳои муосири коркарди ашёи хоми маҳаллӣ дар назар аст. Аз рӯи нақшаи нишондиҳандаҳои дурнамо бо назардошти таҷҳизонидани корхонаҳо бо технологияи нав ва пурра ба кор даровардани иқтидорҳои мавҷудаи онҳо, таъсиси корхонаҳои нави хурду миёна, ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти саноатӣ дар соли 2018 дар қиёс ба соли 2014 қариб 60 фоиз зиёд хоҳад шуд. Ҳамзамон дар Барнома ба истифода додани 22 корхонаҳои хурду миёнаи истеҳсоли пешбинӣ мегардад.

Яке аз афзалиятҳои асосии рушди соҳаи саноати шаҳр тибқи дурнамо дар панҷ соли оянда ба кор даровардани иқтидорҳои нави истеҳсоли ва дар ин замина зиёд намудани ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти саноатӣ мебошад.

Тибқи нақшаи дурнамо дар шаҳри Истаравшан расонидани ҳаҷми умумии истеҳсоли маҳсулоти саноатӣ то соли 2020 то ба 400,0 млн. сомонӣ пешбинӣ гардидааст.

**Нишондиҳандаҳои дурнамои афзоиши истеҳсолоти саноатӣ дар шаҳри
Истаравшан барои солҳои 2016-2020 бо нишондиҳандаҳои арзишӣ. (ҳазор сомонӣ)**

Нишондиҳандаҳо, Нишондиҳандаҳои арзишӣ - бо ду нарх ифода мешаванд: сурат - бо нархҳои даҳлдор маҳраҷ - бо нархҳои муқоисавии соли 2014.	с. 2014 ҳисобот	с.2015 баҳоидиҳӣ	Дурнамо		Параметрҳои дурнамо			
			с.2016	с.2016 бо % нисбати с.2015	с.2017	с.2018	с.2019	с.2020
Саноат								
Маҳсулоти саноати (корҳои хизматрасониҳо) бо нархҳои якҷаҳати корхонаҳо дар корхонаҳои дорои шаклҳои гуногунӣ молиқият – ҳамагӣ	265968,0	373203,9	384400,0	103	388244,0	392126,4	396047,7	400008,2
аз он ҷумла:								
ҚСП «Оби Зулол»	170871,7	200000,0	206000,0	103	208000,0	210000,1	216300,1	222789,1
		185435,8	190998,9	103	192908,9	194837,9	200683,0	206703,5
ҚММ «Шараф»	1351,3	1891,8	1948,5	103	1967,9	1987,6	2047,2	2108,6
		1621,5	1670,1	103	1686,8	1703,7	1754,8	1807,4
ҚДММ «Элитаи Истаравшан»	208,8	292,3	301,0	103	304,0	307,0	316,2	325,9
		250,5	258,0	103	260,6	263,2	271,1	279,2
ҚДММ «Коваи Истаравшан»	868,5	1215,9	1252,4	103	1264,9	1277,5	1315,8	1355,3
		1042,2	1073,5	103	1084,2	1095,0	1127,8	1161,7
ҚДММ «Ноҳид»	882,9	1236,0	1273,1	103	1285,8	1298,6	1337,6	1377,7
		1059,5	1091,3	103	1102,2	1113,2	1146,6	1180,9
ҚДММ «Нодир-2000»	572,0	800,8	824,8	103	833,0	841,3	866,5	892,5
		686,4	706,9	103	713,9	721,0	742,6	764,9
ҚСШК «Исмоили Сомонӣ»	310,4	434,5	447,5	103	451,9	456,4	470,1	484,2
		744,9	767,2	103	774,9	782,6	806,1	830,3
ҚСП «Сафеда»	1258,9	1762,4	1815,3	103	1833,4	1851,7	1907,2	1964,5
		1510,6	1555,9	103	1571,5	1587,6	1635,2	1684,3
ҚДММ «Матбуоти Уротешпа»	401,7	562,3	579,2	103	584,9	590,7	608,4	626,7
		482,0	496,5	103	501,5	506,5	521,7	537,3
ҚСК «Файз»	599,2	838,8	863,9	103	872,5	881,2	907,6	934,9
		719,0	740,6	103	748,0	755,0	777,6	800,9
ҚСП «Суруш»	881,9	1085,6	1118,2	103	1129,4	1140,7	1174,9	1210,2
		983,8	1013,3	103	1023,4	1033,6	1064,6	1096,5
ҚСП «Корпоратсияи Истаравшан»	669,0	1085,6	1118,2	103	1129,4	1140,7	1174,9	1210,2
		877,3	903,6	103	912,6	921,7	949,4	977,8
ҚСП «Мк Баракат»	3114,1	4359,7	4490,5	103	4535,4	4580,7	4718,1	4859,7
		3736,9	3849,0	103	3887,5	3926,4	4044,2	4165,5
ҚДММ «ҳадид»	307,5	430,5	443,4	103	447,8	452,3	465,9	479,8
		369,0	380,1	103	383,9	387,7	399,3	411,3
ҚММ «Нексоз»	132,3	172,6	177,8	103	179,6	181,4	186,8	192,4
		152,4	156,9	103	158,5	160,1	164,9	169,8
Ҷамъияти аъмоён	24,1	33,7	34,7	103	35,0	35,3	36,4	37,5
		28,9	29,8	103	30,1	30,4	31,3	32,2
ҚДММ «Файзи Истаравшан»	818,6	1146,0	1180,4	103	1192,2	1204,1	1240,2	1277,4
		982,3	1011,8	103	1021,9	1032,1	1063,1	1094,9
ҚДММ «Хуршеди Истаравшан»	1784,3	2498,0	2572,9	103	2598,6	2624,6	2703,3	2784,4
		2141,1	2205,4	103	2227,4	2249,7	2317,2	2386,7
ҚДММ «Дурдона»	515,9	722,7	744,4	103	751,8	759,3	782,1	805,5
		619,3	637,9	103	644,3	650,7	670,2	690,3
ҚДММ «Пулод Комилов»	199,5	279,3	287,7	103	290,6	293,5	302,3	311,4
		239,4	246,6	103	249,1	251,6	259,1	266,9
ҚДММ «Куруши Кабир»	208,0	291,2	299,9	103	302,9	305,9	315,1	324,5
		499,2	514,2	103	519,3	524,5	540,2	556,4
ҚММ «Садам»		148,5	152,9	103	154,4	155,9	160,6	165,4

		127,3	131,1	103	132,4	133,7	137,7	141,8
ҚММ «Агробизнес»	148,7	208,2	214,4	103	216,5	218,7	225,3	232,0
		178,4	183,7	103	185,5	187,3	192,9	198,7
ҚММ «Шахло»	514,3	720,0	741,6	103	749,0	756,5	779,2	802,6
		617,1	635,6	103	641,9	648,3	667,7	687,8
ҚММ «Ҳочи Абдусаттор»	168,0	235,2	242,2	103	244,6	247,0	254,4	262,0
		201,6	207,6	103	209,7	211,8	218,1	224,7
ҚММ «Покиза-2013»	1351,2	1891,6	1948,3	103	1967,8	1987,5	2047,1	2108,5
		1621,4	1670,0	103	1686,7	1703,6	1754,7	1807,3
ҚММ «Нурпласт»	222,0	310,8	320,1	103	323,3	326,5	336,3	346,4
		266,4	274,4	103	277,1	279,9	288,2	296,9
Чамъи корхонаҳои ӯҳдадоригрифта	188623,2	264921,3	272868,9	103	275597,6	278353,6	286704,2	295305,3
		226772,2	233575,4	103	235911,1	238270,2	245418,3	252780,8
Дигар корхонаҳои хурди шаҳр	3119,3	4367,0	4498,0	103	4542,9	4588,3	4725,9	4867,7
		3743,1	3855,4	103	3893,9	3932,8	4050,8	4172,3
Сектори хусусӣ	65195,1	91273,1	94011,3	103	94951,4	95900,9	98777,9	101741,3
		78234,1	80581,1	103	81386,9	82200,8	84666,8	87206,8
Хизматрасон	9030,4	12642,5	13021,8	103	13152,0	13282,5	13680,9	14091,4
		10836,4	11161,5	103	11273,1	11385,8	11727,3	12079,2

Дар давоми солҳои 2015–2016 оиди баланд намудани иқтидорҳои мавҷудаи истеҳсоли корхонаҳои калони саноатии шаҳри Истаравшан, ба монанди ҚСП «Оби Зулол», ҚММ «Суруш», ҚС «Файз», ҚММ «Нексоз», ҚСШК «Исмоили Сомонӣ» ва дигарон чораҳои зарурӣ андешида мешаванд.

Аз он ҷумла, дар ҚДММ «Файзи Истаравшан» ба камбудиву мушкилиҳои ҷойдошта нигоҳ накарда, дар соли 2015 ба нақша гирифта шудааст, ки иқтидори истеҳсоли маҳсулотро бо харидани мошинаҳои нави дӯзандагӣ васеъ намуда, дар як вақт барои занону духтарони шаҳру деҳот 24 ҷойҳои нави корӣ муҳайё намояд.

Дар ҚСШК «Файз» дар соли 2014 ҳаҷми маҳсулот 599,2 ҳазор сомониро ташкил дод, ки нисбат ба соли 2013 тақрибан 28,3 ҳазор сомонӣ зиёд буда, дар назар аст, ки ҳаҷми истеҳсоли маҳсулотро аз иқтидорҳои мавҷуда зиёд намуда, шумораи коргаронро то ба 27 нафар расонад. Захира ва имкониятҳои барои боз ҳам зиёд намудани ҳаҷми истеҳсоли маҳсулот, бо мавҷудияти биноҳои истеҳсоли, амборҳо, қувваи барқ, об мавҷуд мебошад, ки он ниёз ба ҷалби инвестицияҳои дохилию хориҷӣ дорад, зеро ҷамъият барои тараққиёти истеҳсоли маблағи кофӣ надорад.

ҚСШК «Исмоили Сомонӣ» чанд сол инҷониб дар асоси шартномаи СММ аз рӯи Барномаи Озуқаворӣ Ҷаҳонӣ оиди пухтани нон (хлеб) қисман барои муассисаҳои таълимии деҳоти дар ҳамкорӣ бо Раёсати Маорифи шаҳри Истаравшан фаъолият намуда, ҳамасола нақшаҳои худро пурраву барзиёд иҷро менамояд. Дар соли 2014 корхонаи номбурда ба маблағи 310143 сомонӣ ё ба миқдори 181,3 тонна маҳсулот истеҳсол намуда, нақшаи солоноро аз рӯи дурномаи соли 2014 ба андозаи 110,7% иҷро намуд.

Роҳбарияти корхонаҳои саноатии шаҳри Истаравшан ин равандро идома дода, дар солҳои оянда низ ният доранд, нақшаҳои дурномаи солҳои 2016-2020-ро бо сарбаландӣ иҷро намоянд.

Ҷамъияти масъулияташ маҳдуди «Нексоз» истеҳсоли маҳсулоти дӯзандагӣ ва маҳсулоти маданӣ-маиширо ба роҳ мондааст. Ҳаҷми истеҳсоли маҳсулот дар ширкати зикршуда дар соли 2014 беш аз 132,3 ҳаз. сомониро ташкил дод, ки назар ба соли 2013, 147,8% зиёд мебошад. Дар соли 2015 корхона бунёди боз як коргоҳи нави истеҳсоли дару тирезаҳои пластикиро ба нақша гирифтааст, ки ин ба 12% зиёд намудани ҳаҷми истеҳсоли маҳсулот ва ташкили 12 ҷойи нави корӣ мусоидат хоҳад намуд.

Равгани пахта (кг)	78,3	90,0	94,5	105	95,4	96,3	97,2	98,2
Кунчора (кг)	434,7	500	525	105	530,2	535	540,3	545,7
Чургот	26,3	30,0	31,5	105	31,8	32,1	32,4	32,7
ЧДММ «Матбуоти Уротеппа»								
Бланкаҳои varaкаи нашри	168,5	202,2	212,3	105	214,4	216,5	218,7	220,8
Рӯзнома (хазор нуса)	774,4	929,2	975,6	105	985,3	995,1	1005	1015
Меҳр (Сомонӣ)	2073,0	2487,6	2612	105	2638	2664	2690,6	2717,5
ЧСК «Файз»								
Дарвозаи оҳанин (дона)	119	130,9	137,4	105	138	140	141,4	142,8
Маҳсулоти оҳанин (метр)	731	804,1	844,3	105	852	860	868,6	877,3
Дар ва тиреза (дона)	194	213,4	224,0	105	226	228	230,3	232,6
ЧСП «Мқ Барақат»								
Орди нави якум (тонна)	1325,2	1523,9	1600	105	1616	1632	1648,3	1664,8
Орди нави дуум (тонна)	142,4	163,7	171,8	105	173,5	175,2	176,9	178,8
Сабӯс (тонна)	431,6	496,3	521,1	105	526,3	531,5	536,8	542,2
ЧШК «Исмоили Сомонӣ»								
Хлеб (донна)	181,3	194,9	204,6	105	206,6	208	210,1	212,2
ЧС «Корпоратсияи Истаравшан»								
Маҳсулоти дӯхта	24660	27399	28768	105	29055	29345	29638,4	29934,8
ЧШК «Суруш»								
Маҳсулоти дӯхта (дона)	34543	37997	39896	105	40294	40697	41376,7	1790,5
Маҳсулоти дуредгарӣ (дона)	1410	1424	1495,2	105	1510	1525	1540,2	1555,6
Соҳтани дарҳои оҳанин (дона)	15	17	17,8	105	19,9	20,0	20,2	20,4
ЧДММ «Ҳалид»								
Аломатҳои роҳ (сомон)	72613	79874	83867,7	105	84706	85553,4	86408,9	87214
Асосии аломатҳои роҳ (сомон)	3331	3664	3847,2	105	3885,6	3924,4	3963,6	4129
Хизматрасони (сомон)	231556	254712	267447,6	105	270122	272823	275551	28644
ЧС «Нексоз»								
Маҳсулоти дӯзандагӣ (сомонӣ)	52929	64573	67801,6	105	68479,6	69164,4	69856	70254
Маҳсулоти маданияи маишӣ (сомонӣ)	79397	96865	101708,2	105	102725,2	103752,4	104790	105421
Чамъияти Аъмоён								
Кӯрпа (матрас) (адад)полиэтиленӣ (х. дона)	24100	25932	27228,6	105	27500,8	27775,8	28053,6	29102
Тоza кардани пахта	4910	5258	5520,9	105	5576,1	5631,8	5688,1	5694
ЧДММ «Куруши Кабир»								
Оби чав (х. литр)	5550	6383	6702	105	6769	6836	6904	7028
ЧДММ «Файзи Истаравшан»								
Маҳсулоти дӯхта (дона)	63232	67658	71041	105	71751	72468	73193	74311
ЧДММ «Хуршеди Истаравшан»								
Равгани пахта (тонна)	136,7	157,2	165,0	105	166,6	168,3	170	172
Кунчора (тонна)	802,4	222,7	233,8	105	236,1	238	240,4	242,7
ЧДММ "Пӯлод Комилӣ"								
Хишт (хаз. дона)	443,3	509,8	535,2	105	540,6	546	551,5	553,7

ЧДММ “Саддам”								
Хишт	239,6	263,5	276,6	105	279,3	282	285	288
ЧДММ «Дурдона»								
Хишти пухта (х.дона)	948,4	1090,6	1145,1	105	1156,5	1168,1	1180	1197
ЧДММ «Кован Истаравшан»								
Хишти пухта (дона)	888,3	1021	1072	105	1082	1092	1103	1134

2.2. СОҲИБКОРИИ ХУРДУ МИЁНА

Рушди соҳибкории хурду миёна барои иқтисодиёти маҳаллӣ аҳамияти калон дорад. Мушоҳидаҳо нишон медиҳанд, ки мардуми шаҳру деҳоти Истаравшан дар бобати рушди фаъолияти соҳибкорӣ нисбат ба дигар минтақаҳои мамлакат пешсаф мебошанд. Воқеан дар шароити кунунӣ соҳибкории хурду миёна (СХМ) дар шаҳри Истаравшан ҳамчун соҳаи мустақил ташаккул ёфтааст ва дар рушди соҳаҳои иқтисодиёту иҷтимоиёти шаҳр нақши муҳимро мебозад. Ба ин нигоҳ накарда, ҳоло аз ҷониби мақомоти дахлдор барои дастгирӣ ва мусоидат намудан ба рушди СХМ иқдомҳои маҷмуавӣ амалӣ шуда истодаанд.

Солҳои охир дар шаҳри Истаравшан як қатор корхонаҳои хурду миёна (ба монанди ЧДММ “Умаров Сарвар”, “Гулдаст Истаравшан”, “Нури Муҳаммад”, “Юсупов”, “Суруш X”, “Умед 2005”, “Фатҳиддин”, “Куми Яккатол” ва СИ “Ваҳобов Илҳом”) ташкил гардиданд, ки ҷиҳати таъмини эҳтиёҷоти мардум ва ташкили 211 ҷойҳои нави корӣ самаранок фаъолият намуда, аз рушди фаъолияти соҳибкории хурду миёна дар бахши истеҳсолот дарак медиҳанд. Дар натиҷа, соли 2014 аз ҷониби субъектҳои СХМ ба маблағи умумии 3 млн.119,3 ҳаз.сомонӣ маҳсулоти саноатӣ истеҳсол карда шуд. Бояд қайд намуд, ки соли 2014 афзоиши истеҳсоли маҳсулот дар бахши саноатии СХМ нисбат ба соли 2013 ба андозаи 33,9% таъмин карда шуд.

Соли 2014 дар шаҳри Истаравшан 2516 нафар бо патент ва 5474 нафар бо шаҳодатнома ба фаъолияти соҳибкории инфиродӣ машғул буданд.

Нишондиҳандаҳои соҳаи савдо ва хизматрасониҳо. (млн. сомонӣ)

Нишондиҳандаҳо	соли 2012	соли 2013	соли 2014
Муомилоти моли чакана, ҳамагӣ:	266,8	296,4	308,2
Муомилоти моли чакана (хусусӣ)	239,9	259,8	258,9
Хизматрасониҳои пулакӣ	177,0	206,9	229,0

Дар соҳаи соҳибкории шаҳри Истаравшан, коркарди гӯшту шир ва истеҳсоли ҳасибу панир, пухтани нону кулчаҳои гуногун, шириниҳои миллию тортҳо ва дигар маҳсулоти қаннодӣ, истеҳсоли орду биринҷ, равғани растанӣ ва нӯшокиҳои ташнашикан, дӯхтани либосҳои миллию истеҳсоли маҳсулоти хунароҳои мардумӣ ва дигар хунароҳо хеле ривоч ёфтааст. Қобили зикр аст, ки дар шаҳр истеҳсоли маводи сохтмон (дару тиреза, блокҳои деворӣ бетонию хишти пухта, плиткаи барои пиёдарохраву элементҳои меъмории хурд) васеъ ба роҳ монда шудааст.

Аз ҷониби соҳибкорони шаҳр солҳои охир дахҳо иншооту коргоҳҳои хурд ва нуқтаҳои хизматрасонию маишӣ ба истифода дода шудаанд. Чунончӣ, дар соли 2014 аз ҷониби соҳибкорон корхонаҳои хурди дӯзандагии “Ғафуров, корхонаҳои истеҳсоли хишти сохтмонӣ (семблок) «Максуд Акрамӣ» ва “Додобоев К.”, коргоҳи

истехсоли маҳсулоти нонӣ “Шарипова С.», корхонаи истеҳсоли қолинҳои миллӣ «Ҳамдамов Қ», корхонаи истеҳсоли равған «Наср-110» ва ғайраҳо ба истифода дода шуда, зиёда аз 189 нафар сокинони маҳаллӣ бо кори доимӣ таъмин гардиданд.

Тибқи маълумоти оморӣ дар шаҳри Истаравшан дар соҳаи СХМ 19353 нафар машғул мебошанд, ки он 13,2% шумораи умумии аҳолии қобили меҳнат ё 20,8% шумораи умумии аҳолии аз ҷиҳати иқтисодӣ фаъолро ташкил медиҳад.

Бояд қайд намуд, ки саҳми соҳибкорон дар ташаккули буҷети шаҳри Истаравшан назаррас буда, соли 2014 аз ҷониби онҳо дар ҳаҷми 3 млн. 119,3 ҳаз.сомонӣ маҳсулот истеҳсол гардидааст, ки ин нисбат ба соли 2013, қариб 3 маротиба зиёд буда, 295%-ро ташкил медиҳад.

Шумораи соҳибкорони хурду миёна аз рӯи соҳаҳо

Соҳа	Шумораи кормандон		
	Соли 2013	Соли 2014	Нимсолаи аввали соли 2015
Саноат	887	942	776
Нақлиёт ва алоқа	232	242	216
Савдо	848	1237	1220
Кишоварзӣ	15543	16853	9329
Сохтмон	70	79	96
Ҷамъ:	17580	19353	11637

Саҳми СХМ дар ташаккули қисми даромади буҷети шаҳри Истаравшан дар соли 2014 (%)

Хизматрасониҳо барои рушди фаъолияти соҳибкорӣ. Дар ҳудуди шаҳри Истаравшан шӯъбаҳои Бонки давлатии амонатгузории “Амонатбанк”, ҚСК “Агроинвестбанк”, ҚСК “Ориёнбанк”, ҚСК “Бонки Эсхата”, ҚСП “Тоҷпромбанк”, ҚСК “Фононбанк” ва ҚСП “Тоҷиксодиротбанк”, ҚСП «Аксесбанк Тоҷикистон» инчунин, намояндагиҳои ташкилотҳои хурди қарздиҳии “Арванд”, “Имон интернейшнл”, “Финка”, “Спитамен-Капитал” ва “Аввалин банки молиявии хурд” фаъолият менамоянд.

Соли 2014 аз ҷониби ташкилоту муассисаҳои молиявии зикргардида, ба соҳаҳои гуногуни иқтисодиёту иҷтимоиёти шаҳр дар ҳаҷми 273 млн. 588 ҳаз. сомонӣ қарзҳои гуногун пешниҳод шуданд.

Маблағҳои қарзии дар соли 2014 ба субъектҳои СХМ пешниҳодгардида (млн. сомонӣ)

Соҳа	Бонкҳо		Ташкилотҳои қарзҳои хурд	
	Маблағи умумии қарзҳо	Шумораи қарзгирандагон (занҳо)	Маблағи умумии қарзҳо	Шумораи қарзгирандагон (занҳо)
Кишоварзӣ	14036,8	241	42025,0	693
Соҳибкорӣ	47840,5	1621	46092,7	2584
Қарзҳои истеъмоли	21673,8	4711	19091,2	5209
Дигарҳо	54054,4	9281	28773,6	9755
Ҷамъ:	137605,5	15854	135982,5	182421

Соли 2014 аз тарафи бонкҳо ва ташкилотҳои қарздиҳии хурд ба субъектҳои фаъолияти соҳибкории ҳудуди шаҳри Истаравшан дар маҷмӯъ ба маблағи умумии 273 млн.588 ҳаз. сомонӣ қарз дода шудааст. Таҳлил нишон медиҳад, ки 29,4%-и ҳамаи қарзҳои додашуда барои дастгирии рушди соҳибкории хурду миёна равона шудаанд.

Мушкилиҳои соҳибкорӣ. Нокифоягии маблағҳои ҳуди барои сармоягузорӣ ба фаъолияти соҳибкорӣ, мавҷуд набудани марказҳои машваратӣ барои рушди соҳибкорӣ, паст будани сатҳи муколамаи баҳши давлатӣ ва соҳибкорӣ дар масъалаҳои рушд, нокифоя будани фаъолияти ассотсиатсияҳои соҳибкорон, баланд будани фоизи қарзҳои пешниҳодшаванда, мушкилот дар дастрасӣ ба қарзҳо (фоизи баланди қарз, кашолкорӣ ҳангоми ҳуччатгузориву барасмиятдарорӣ), мавҷуд набудани инфраструктураи роҳи оҳан, фаъолият накардани фурудгоҳ, нокифоягии малакаҳои лозима барои ташкил намудан ва идоракунии фаъолияти соҳибкорӣ дар байни занон.

Нишондиҳандаҳои дурнамои рушди бозори истеъмоли дар шаҳри Истаравшан барои солҳои 2016-2020. (ҳазор сомонӣ)

Нишондиҳандаҳо	с.2014 ҳисобот	с.2015 баҳодихӣ	Дурнамо		Параметрҳои дурнамо			
			2016	2016 бо % нисбат ба 2015	2017	2018	2019	2020
Бозори истеъмоли								
Гардиши моли чакана дар ҳамаи соҳаҳо бо нархҳои чорӣ	308,2	326,7	352,8	108	374	392,7	412,3	432,9
Ҳаҷми хизматрасонии пулакӣ ба аҳоли дар ҳамаи соҳаҳо	229,0	249,8	272,5	109,1	297,2	324,2	353,6	385,7

Нишондиҳандаҳои дурнамои рушди СХМ дар шаҳри Истаравшан барои солҳои 2016-2020

Нишондиҳандаҳо	Соли 2014 ҳисобот	Соли 2015 баҳодихӣ	Параметрҳои дурнамо					
			Соли 2016	Соли 2017	Соли 2018	Соли 2019	Соли 2020	Соли 2020 нисбати соли 2014 бо %
Теъдоди корхонаҳо (бе хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ) то 15 нафар (воҳид))	14	16	18	20	22	24	26	186
Теъдоди корхонаҳо (бе хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ) то 50 нафар)	10	12	14	16	18	20	22	220
Шумораи амалкунандагони корхонаҳо то 15 нафар	14	16	18	20	22	24	26	186
Шумораи амалкунандагони корхонаҳо то 50 нафар	10	12	14	16	18	20	22	220

Шумораи коргарон (ҳазор нафар)	0,160	0,190	0,209	0,229	0,252	0,277	0,305	190
Маблагҳои умумӣ аз фурӯши маҳсулот ва хизматрасонӣ (ҳазор сомонӣ)	1599	1800	1854	1909	1966	2025	2086	130
Шумораи соҳибкорони инфироӣ (ҳазор нафар)	7990	8229	9052	9957	10953	12048	13253	166
аз ҷумла: ғаёлиятдошта, - бо шаҳодатнома	5474	5638	6202	6822	7504	8255	9080	166
- бо патент (ҳазор нафар)	2516	2591	2850	3135	3449	3794	4173	166

**Нишондиҳандаҳои дурнамои рушди робитаҳои иқтисодии хориҷии шаҳри
Истаравшан барои солҳои 2016-2020**

Нишондиҳандаҳо	с.2014 ҳисобот	с.2015 баҳоидиҳӣ	Дурнамо	Параметрҳои дурнамо				
			с.2016	с.2016 % 2014	2017	2018	2019	2020
Гардиши савдои хориҷӣ – ҳамагӣ: (ҳазор долл.ИМА)								
аз он ҷумла:								
Содирот - ҳамагӣ (ҳазор долл.ИМА)	2629,2	2892,1	3181,3	110	3499,5	3849,4	4234,3	4657,8
Маҳсулоти меваю себ ҚСП «Оби Зулал» (ҳазор тонна) (ҳазор долл.ИМА)	90,9	99,9	109,8	110	120,8	132,9	146,2	160,8
	49,3	54,5	59,9	110	65,8	72,4	79,7	87,7
Марвориди табиӣ, сангҳои кимматбаҳо (ҳазор долл.ИМА)	-	-	-	-	-	-	-	-
Либос ва лавозимоти бофандагӣ (ҳазор долл.ИМА)	155,8	171,4	188,5	110	207,3	228,1	250,8	275,9
Воситаҳои нақлиёти заминӣ (ҳазор долл.ИМА)	1717,7	1889,4	2078,4	110	2286,2	2514,8	2766,3	3042,9
Нерӯи барқ (млн. кВт/с) (ҳазор долл.ИМА)	39789,2	43768,2	48144,9	110	52959,4	58255,4	64080,8	70488,9
	706,3	766,9	854,6	110	940,0	1034,0	1137,4	1251,1
Воридот - ҳамагӣ (ҳазор долл.ИМА)	8574,5	94311,9	10375,0	110	11412,5	12553,7	13809,1	15190,0
Равғани растанӣ ва чорво (ҳазор тонна) (ҳазор долл.ИМА)	80,0	88,0	96,8	110	106,4	117,1	128,7	141,6
	80,0	88,0	96,8	110	106,4	117,1	128,7	141,6
Қанд ва маҳсулоти қаннодӣ (ҳазор тонна) (ҳазор долл.ИМА)	5100,7	5610,7	6171,8	110	6789,0	7467,9	8214,7	9036,1
Чӯб ва маҳсулоти он (ҳазор тонна) (ҳазор долл.ИМА)	3861,0	4274,1	4671,8	110	5138,9	5652,8	6218,0	6839,9
Маҳсулоти керамикӣ (ҳазор тонна) (ҳазор долл.ИМА)	5161,0	5677,1	6244,8	110	6869,2	7556,2	8311,7	9142,9
	2570,4	2827,4	3110,1	110	3421,2	3763,3	4139,6	4553,6
	1191,2	1310,2	1441,2	110	1585,3	1743,8	1918,2	2110,0
	1082,8	1190,0	1310,0	110	1441,0	1585,1	1743,6	1917,9
Мошинаҳои барқӣ ва таҷхизот (ҳазор тонна) (ҳазор долл.ИМА)	242,5	266,7	293,4	110	322,7	355,0	390,5	429,5
	927,1	1019,8	1121,7	110	1233,9	1357,3	1493,0	1642,3
Нерӯи барқ (млн.кВт/с) (ҳазор долл.ИМА)	4558,6	5014,5	5515,9	110	6067,6	6674,5	7341,8	8075,9
	52,7	57,9	63,8	110	702,1	772,4	849,5	934,5

2.3. Соҳаи кишоварзӣ

Кишоварзӣ соҳаи қадимаи аҷдодии аҳолии Истаравшан буда, пешрафти истеҳсоли он омилҳои муҳимтарини таъмини амнияти озукаворӣ мебошад. Рушди соҳаи кишоварзӣ на танҳо масъалаи иқтисодӣ, балки хусусияти иҷтимоӣ низ дорад, зеро 72,7%-и аҳолии қобили меҳнати шаҳри Истаравшан дар деҳот зиндагӣ доранд.

Низомии идоракунии соҳаи кишоварзӣ. Дар шаҳри Истаравшан 7763 хоҷагӣҳои деҳқонӣ (3405 хоҷагӣҳои инфиродӣ ва 3660 хоҷагӣҳои оилавӣ), ва 698 хоҷагӣҳои коллективӣ ташкил карда шудаанд ва ба ихтиёри онҳо 52971 гектар заминҳои кишоварзӣ вобаста карда шудаанд. Дар шаҳри Истаравшан 227 хоҷагии деҳқонӣ ба 17 ассотсиатсия муттаҳид гардидаанд.

Истифодаи замин. Аз рӯи маълумоти расмӣ ба ҳолати 1 январи соли 2015 майдони умумии заминҳои шаҳри Истаравшан 101323 гектарро ташкил медиҳад. Аз ин масоҳат 64659 гектар (ё 64%) заминҳои кишоварзӣ, аз ҷумла 24226 гектари он (ё 37,3%-и замини кишоварзӣ) заминҳои қорам мебошад. Дар шаҳри Истаравшан 24305 хонавода истиқомат дошта, ҳамагӣ 6314 гектар (ё 6,2%) замини наздиҳавлигӣ доранд, ки 1943 гектари он замини обӣ мебошад.

Аз майдони умумии заминҳо 1,7% заминҳои зери иморату иншоотҳо, 1,1% роҳҳо ва роҳҳои чорвогузар, 8% ҷангалу бешазор, 6% замини зери дарахтони бисёрсола, 5% заминҳои наздиҳавлигӣ, 1% заминҳои ёррасони хоҷагӣҳои шахсӣ, 18% заминҳои қорам ва 59,2%-ро ҷарогоҳҳо ташкил медиҳанд.

Самтҳои асосии фаъолияти хоҷагӣҳои кишоварзии шаҳри Истаравшанро сабзавоткорӣ, картошкапарварӣ, ғаллакорӣ, чорводорӣ ва боғдорӣ ташкил медиҳанд.

Аз рӯи ҳаҷми натуралии истеҳсоли маҳсулоти мухталифи кишоварзӣ дар соли 2014 ба ҳар сари аҳоли: ғалладонагӣ 548 кг, сабзавот 375 кг, картошка 65,2 кг ва шир 258 кг рост меояд. Мутаассифона зиёда аз 8,0 гектар заминҳои обӣ бинобар бад гаштани ҳолати мелиоративиашон, тайи солҳои охир мавриди кишти зироатҳо қарор нагирифтаанд. Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки ба ҳолати 1 январи соли 2015 ба ҳар сари аҳолии шаҳри Истаравшан ба ҳисоби миёна 0,038 га заминҳои обӣ рост меояд ва ин тамоюл сол то сол коҳиш ёфта истодааст.

Растанипарварӣ. Ҳаҷми умумии истеҳсоли маҳсулот дар баҳши растанипарварӣ дар ҳамаи категорияҳои хоҷагӣҳои шаҳр дар соли 2014 - 62,8 млн. сомониро ташкил додааст, ки нисбат ба нишондиҳандаҳои соли 2012 ба андозаи 7,6 % зиёд мебошад. Натиҷаи таҳлил нишон дод, ки ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти растанипарварӣ дар солҳои охир рӯ ба афзоиш дошта, ҳосилнокӣ аз ҳар гектар замин ба истиснои ҳосили картошка ва полезиҳо нисбатан зиёд шудааст. Дар соли 2014 нисбат ба соли 2012 истеҳсоли ғалладонагӣ 7,7% ва истеҳсоли сабзавот 3,4% боло рафтааст. Вале зиёд шудани ҳаҷми маҳсулоти ғалладонагӣ ва сабзавот аз ҳисоби анҷом додани кишти такрорӣ ба вучуд омадааст. Зеро дар соли 2014 аз ҳисоби кишти такрорӣ (фақат дар хоҷагӣҳои хонаводаҳо) 4,9 ҳаз. тонна ғалладонагӣ ва 1,9 ҳаз. тонна сабзавот иловагӣ истеҳсол шудааст.

Истеҳсоли маҳсулоти кишоварзӣ дар хоҷагӣҳои шаҳри Истаравшан

№	Нишондиҳанда	Воҳиди	Соли	Соли	Соли	Соли	Соли 2013	Соли 2014
		ҷенак	2009	2010	2011	2012		
1	Ҳаҷми маҳсулоти кишоварзӣ	ҳаз. сомонӣ	458147	465338	465209	369894	409870	545115
1	Аз ҷумла: Растанипарварӣ	ҳаз. сомонӣ	375939	382928	382319	271121	300881	408352
1	Чорводорӣ	ҳаз. сомонӣ	82209	82411	82889	98773	108989	136763
1	Ғалладонагӣ	тонна	34516	35132	15499	24189	33243	25874
1	Кишти замин	га	21557	22553	22652	22165	22193	21339
1	Ҳосилнокӣ	сентнер	16	15,5	9,6	13,9	14,8	15,6
2	Сабзавот	тонна	51316	51674	54878	55194	61002	63408

	Кишти замин	га	1664	1604	1725	1713	1747	1724
	Ҳосилнокӣ	сентнер	267,4	276,7	277,9	284,1	296,2	311,6
3	Картошка	тонна	34190	34199	36468	40166	44008	33244
	Кишти замин	га	1340	1347	1446	1548	1585	1361
	Ҳосилнокӣ	сентнер	233,8	240,9	244,3	245,6	261,2	224,9
4	Мевачот	тонна	793	2726	3925	5501	6458	8006
	Ҳосилнокӣ	сентнер	3,8	13,2	18,4	25,6	30	37,1
5	Ангурпаравари	тонна	20203	17586	22596	22650	19694	25492
	Ҳосилнокӣ	сентнер	64,8	56,8	72,8	74	62,8	81,2
6	Хӯроки чорво	тонна	21076	24825	20149	21603	24265	29510
	Кишти замин	га	2139	1634	1543	1998	2109	2299
	Ҳосилнокӣ	сентнер						
7	Полезӣ	тонна	7493	8675	8695	8150	8502	8830
	Кишти замин	га	470	470	450	409	411	413
	Ҳосилнокӣ	сентнер	153,4	147,4	156,6	175,8	199,1	203,4
Маҳсулоти чорводорӣ								
1	Гӯшт	тонна	2881	2881	2883	3407	3709	4293
2	Шир	тонна	10378	10380	10384	11982	13303	14305
3	Тухм	ҳаз.дона	2540	2881	3650	8013	8999	9516
4	Асал	тонна		206	206	206	208	208
5	Пилла	тонна		8	17,2	18,1	24	16

Соли 2014 дар заминҳои қорам бо назардошти ҳамаи шаклҳои хоҷагидорӣ дар майдони 27747 гектар кишти зироатҳо гузаронида шуда, аз он майдони кишти ғалладонагӣ 21339 гектар, майдони кишти сабзавот 1724 гектар, майдони кишти картошка 1361 гектар, майдони кишти зироатҳои хӯроки чорво 2299 гектар ва майдони кишти полезӣ 413 гектарро ташкил дод.

Соли 2014-ум дар ҳамаи шаклҳои хоҷагидорӣ шаҳри Истаравшан 25874 тонна ғалладона, 33244 тонна картошка, 63408 тонна сабзавот, 8830 тонна полезӣ, 8006 тонна мева, 25492 тонна ангур, 29510 тонна зироати хӯроки чорво, 4293 тонна гӯшт (бо вазни зинда), 14305 тонна шир, 9516 ҳазор дона тухм ва 208 тонна асал истеҳсол намуданд.

Ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти кишоварзӣ дар шаҳри Истаравшан дар соли 2014 нисбати соли 2013 ба андозаи 102,6 фоиз афзоиш ёфта, ба 545,1 млн. сомонӣ баробар гардид.

Дар соли 2014 ҳиссаи хоҷагиҳои деҳқонӣ ва корхонаҳои кишоварзии шаҳри Истаравшан дар истеҳсоли маҳсулоти кишоварзии вилояти Суғд 8,1 фоизро ташкил дод. Миқдори истеҳсоли дигар маҳсулотҳои кишоварзӣ чунин мебошад: ғалладонагӣ 13,2%, сабзавот 25,3%, картошка 10,9%, мевачот 10,4%, ангур 58,9%, тухм 9,6%, шир 3,4% ва гӯшт 3,1%.

Соли 2014 ҳаҷми умумии маҳсулоти растанипарварӣ дар ҳамаи бахшҳои хоҷагидорӣ 300,5 млн. сомониро ташкил дод, ки ин нисбати нишондиҳандаҳои соли 2013 11,9 фоиз зиёд мебошад. Ҳиссаи маҳсулоти растанипарварӣ дар соли 2014 дар ҳаҷми умумии маҳсулоти кишоварзии шаҳри Истаравшан 82%-ро ташкил додааст.

Таҳлили нишондиҳандаҳои соҳаи кишоварзӣ нишон медиҳад, ки таи 5 соли охир, ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти кишоварзӣ раванди афзоиш дошта, соли 2014 нисбат ба соли 2010 ба андозаи 17,1 маротиба афзудааст. Аз ҷумла, ҳаҷми истеҳсоли маҳсулот дар соҳаи чорводорӣ 65,9 маротиба зиёд гардидааст. Истеҳсоли сабзавот соли 2014 назар ба соли 2010-ум 22,7% зиёд гардида, бештар аз 63,4 ҳазор тоннаро ташкил дод.

Боғпарварӣ. Боғдорӣ яке аз соҳаҳои афзалиятноки шаҳри Истаравшан мебошад. Ин соҳа хусусияти стратегӣ низ дорад, зеро дар афзун гардонидани бозори дохилӣ ва берунӣ бо меваи тару тоза нақши муҳим бозида, манбаи содиротӣ ва ба кори доимӣ таъмин намудани аҳолии шаҳр мебошад. Майдони умумии ангурзор 3648 га - ро ташкил медиҳад. Обу ҳавои мусоиди минтақа имконият медиҳад, ки майдони боғу тоқзор аз ҳисоби навъҳои серҳосил зиёд гардида, талаботи аҳоли бо меваҷот пурра қонеъ ва қисми зиёди он ба берун аз мамлакат содирот шавад. Талаботи рӯзафзун ба меваю масолеҳи сохтмонӣ, бахусус чӯбу тахта (аз ҳисоби шинондани дарахтони бемева) дар суръатбахшии ҳалли масъалаҳои иҷтимоию иқтисодии деҳот ҳиссаи худро мегузорад ва ин боиси он мегардад, ки боғдорӣ дар оянда ривож дода шавад. Тайи солҳои 2012-2014 дар хоҷагиҳои шаҳр зиёда аз 1020,6 га боғи нави дарахтони мевадиханда ва сояафкан бунёд карда шудааст, ки барои дар оянда зиёд намудани истеҳсоли меваҷот ва таъмини аҳоли ба масолеҳи сохтмонӣ имконияти калон фароҳам меорад. Се соли охир гарчанде дар шаҳр майдони боғу тоқзор зиёд шуда бошад ҳам, вале то кунун ягон корхонаи муосири коркарди меваю ангури маҳаллӣ бунёд нашудааст. Хоҷагиҳои боғпарварии шаҳр бештар аз дарахтони мевадиханда ба парвариши дарахтони анор, зардолу, бодом, шафтолу, олу, нок, хурмо ва аз дарахтони бемева ба сафедор ва бед машғул мебошанд. Дарахтони ситрусӣ ва субтропикӣ 0,2 %, боғот 66,1 %, тутзор 7,6 %, дарахтзор 0,4 % ва тоқзор 24,7 %-и майдони умумии дарахтони бисёрсоларо дар шаҳр ташкил медиҳад.

Солҳои охир дар 19%-и майдони боғу тоқзор истифода набурдани захримиқатҳо ва нагузаронидани дигар чорабиниҳои агротехникӣ ба муқобили ҳамагуна ҳашаротҳои зараррасон боиси нест шудани боғу тоқзорҳо дар шаҳр гардида, ба паст шудани ҳосилнокии онҳо оварда расонидааст.

Дуруст ба роҳ мондани муҳофизати боғот аз касалиҳо ва ҳашаротҳои зараррасон метавонад дар баланд шудани ҳосилнокӣ ва зиёд шудани истеҳсоли меваҷот кӯмак расонад.

Бо мақсади рушди минбаъдаи соҳаи кишоварзӣ ва дар ин замина ба роҳ мондани коркарди маҳсулоти кишоварзӣ соли 2015 дар ҳудуди шаҳр бунёди 1 адад корхонаи нави хурди коркарди мева ва сабзавот дар назар дошта шудааст.

Ғалладонагӣ. Дар шаҳр 18,2 %-и майдони кишт барои парвариши маҳсулоти ғалладонагӣ, аз ҷумла гандум, ҷав, нахӯд, ҷуворимақкаи дон ҷудо карда шудааст. Дар сохтори майдони кишти ғалладонагӣ 84 фоизро кишти гандум дар бар мегирад. Дар шаҳр ҳиссаи хоҷагиҳои хонагӣ, ки дар қисми замин гандум парвариш мекунанд 58 фоизро ташкил медиҳад.

Соли 2014 дар қиёс ба соли 2012 истеҳсоли ғалладонагӣ 1,8 фоиз зиёд гардида, майдони кишти он бошад 20 фоиз кам гардидааст. Дар баробари пахтакорӣ ва ғаллакорӣ барои шаҳр сабзавоткорӣ, полезӣ ва боғдорӣ низ соҳаи афзалиятнок мебошад.

Сабзавоткорӣ. Дар шаҳр кишти сабзавот барои таъмини бозори дохилӣ ба роҳ монда шудааст. Ба парвариши сабзавот асосан хоҷагиҳои хонагӣ ва деҳқонӣ шуглдоранд, ки аз маҳсулоти кишткардашуда 31 фоиз ба сектори хоҷагиҳои деҳқонӣ, 69 фоиз ба аҳоли рост меояд. Соли 2014 нисбат ба соли 2012 майдони кишти сабзавот 3,7 фоиз кам шуда, бошад ҳам, истеҳсоли маҳсулоти сабзавотӣ 15,3 % ва ҳосилнокии он 19,8 % афзоиш ёфтааст.

Аҳоли асосан ба парвариш сабзӣ, пиёз, помидор, бодиринг, қаламфур, қарам, картошка, тарбуз, харбуза ва каду шуглдоранд ва он сарчашмаи даромад барои қисми зиёди аҳолии деҳот мебошад.

Бо мақсади таъмини аҳоли бо маҳсулоти худӣ ва пешгирӣ намудани афзоиши нарх дар бозор сол аз сол болоравии истеҳсоли маҳсулоти растанипарварӣ дар назар аст.

Таъминот бо техникаи кишоварзӣ. Хоҷагҳои кишоварзии шаҳри Истаравшан бо техника ба таври кофӣ таъмин намебошанд. Қисми зиёди корҳои саҳроӣ аз ҳисоби техникаи шаҳрвандон, ки ба фаъолияти меҳнати инфиродӣ машғуланд, ба анҷом расонида мешаванд. Дар баробари кӯҳнаю фарсуда гардидани техникаҳои кишоварзии мавҷуда, норасоии қисмҳои эҳтиётӣ, равшанҳои молиданию сӯзишворӣ ва гаронии нархи онҳо, истифодаи самараноки техникаро маҳдуд гардонидани, ба баланд шудани арзиши аслии маҳсулот оварда мерасонад ва имконияти ба берун аз ҳудуди кишвар ба фурӯш баровардани маҳсулоти кишоварзиро маҳдуд менамояд.

Ҳолати техникаҳои кишоварзии шаҳри Истаравшан (ба санаи 1 январи соли 2015)

№	Номгӯи техникаи кишоварзӣ	Ҳамагӣ	Коршоям	%-и коршоямӣ
1	Тракторҳо	182	157	71
	аз ҷумла: шудгоркунанда	45	36	65
	Ғилдиракдор	137	121	73
2	Автомобилҳо	150	58	42
3	Комбайнҳои галладарав	21	15	76
4	Ядаҳои тракторӣ	139	98	77
5	Дастҳои тракторӣ	30	26	81
6	Алафчамъкунакҳо	7	5	78
7	Тойбандакҳо	15	12	75
8	Тухмипошакҳо	45	38	73
9	Култиваторҳо	21	15	89
10	Испорҳои тракторӣ	91	67	80

Солҳои охир дар шаҳри Истаравшан баҳши «Тоҷикагролизинг» ташкил гардид ва айни замон он дорои 4 трактори универсалӣ ва 17 механизмҳои гуногун буда, ба хоҷагҳои кишоварзии шаҳр хизмат мерасонад.

Низоми обёрӣ. Таъминоти оби полезии заминҳои кишоварзии Истаравшанро «Идораи давлатии хоҷагии оби Истаравшан» ба ӯҳда дорад. Сарчашмаи обтаъминкунии заминҳои кишоварзӣ, обанбори Басмандасой буда, иншооти асосии обтаъминкунӣ ба «Ташкилоти обтаъминкунии шаҳри Истаравшан» мансуб мебошад. Дар Истаравшан аз 27747 гектар заминҳои қорами мавҷуда, 13464 гектари он обёришаванда буда, тибқи маълумоти пешниҳодгардида, таъминоти оби полезии заминҳои обӣ 85%-ро ташкил медиҳад.

Обанбори «Катта-сой» соли 1965 сохта шуда, ҳаҷми умумии он 55 млн. м³, аз ҷумла ҳаҷми ғойданоки он 33,6 млн. м³, дарозии он 500 метр, бараш 10 метр ва баландии он 65 метр буда, масоҳати он 298 гектар мебошад. Айни замон дар обанбор тахминан 7 млн. м³ лойқа чамъ шудааст ва барои тоза намудани он тақрибан 8,1 млн. сомони маблағ зарур мебошад.

Дар Истаравшан 4345 гектар заминҳо аз ҳисоби обҳои худҷоришаванда ва 3910 гектар заминҳо аз ҳисоби 504 адад чоҳҳои обкашӣ обёрӣ карда мешаванд, ки он 13%-и майдони умумии заминҳои оби кишоварзиро ташкил медиҳад.

Айни замон бо мақсади ҳалли масъалаи обёрӣ намудани 30 ҳазор гектар заминҳо дар ҳудуди ҷамоати деҳоти Нофароч, бунёд намудани обанбори нав бо ғунҷоиши 40 млн. м³ об мувофиқӣ мақсад мебошад.

Алҳол аз 504 адад чоҳҳои обкашии дар хоҷагҳои кишоварзии Истаравшан мавҷуд буда, 32 адади онҳо корношоям мебошанд.

Ҳолати умумии мелиоративии заминҳои кишоварзӣ, шабакаҳои коллекторӣ, захбур ва захкашҳои хоҷагҳои кишоварзии Истаравшан ғайриқаноатбахш буда, барои беҳтар намудани ҳолати техникаи иншоотҳои зикргардида, андешидани чораҳои мушаххаси аз нуқтаи назари илмӣ асосноккардашуда ва дарёфти манбаи

маблағгузори иҷрои корҳои барқарорсозии иншоотҳои мелиоративии мазкур, зарур мебошад.

Мушкилии дигари хоҷагиҳои обтаъминкунӣ, қарздор будани хоҷагиҳои кишоварзӣ аз ИДБЗКС-и шаҳри Истаравшан аз ҳисоби пардохти оби полезии истифодашуда мебошад. Дар соли 2015 хоҷагиҳо аз ИДБЗКС-и шаҳри Истаравшан ба маблағи 21,9 ҳазор сомонӣ қарздор гаштаанд, ки ин нишондиҳанда нисбати соли 2013 ба андозаи 26,3 % кам гардидааст. Яке аз мушкилиҳои рӯзмарраи хоҷагиҳои обтаъминкунӣ, маҳдуд будани таъминоти қувваи барқ мебошад.

Барои таъминоти хуби оби полезӣ, азхуд намудани заминҳои нав, обёрии заминҳо, бунёди боғу тоқзори нав, равнақи соҳаҳои гуногуни кишоварзӣ чунин корҳоро иҷро намудан зарур аст: Бо воситаи нақб равон кардани як қисми оби дарёи Зарафшон аз мавзеи Оббурдони шаҳри Кӯҳистони Мастчоҳ ба мавзеи Овҷии шаҳри Гонҷӣ. Сохтмони иншоотҳои гидротехникӣ аз мавзеи Овҷӣ то шаҳри Истаравшан. Обёрӣ намудани зиёда аз 20000 га заминҳои лалмӣ, чарҳо ва талу тепҳо аз ҳисоби оби дарёи Зарафшон ва дар ин заминҳо равнақ додани соҳаи боғу тоқпарварӣ. Ривож додани соҳаи пахтакорӣ дар мавзеҳои Қизилӣ ва Сексарӣ ва аз ин ҳисоб бунёд намудани корхонаҳои хурди ордбарорӣ ва бо иқтисоди пурра кор фармудани фабрикаҳои кешбофӣ ва чӯроббарорӣ. Ташкил намудани низоми обдиҳии қатрагӣ.

Ҳамзамон дар ҳалли масъалаҳои обёрии заминҳои кишоварзии ҳудуди шаҳри Истаравшан чунин мушкилиҳо монеагӣ менамоянд: таъмирталаб гаштани каналҳои магистрاليи Басманда - Катта-Сой, Шаҳристон - Катта-Сой, канали магистрاليи аз обанбор обгиранда бо дарозии 54 км ва 2 км қубуру новаҳо ва лотокҳои обтаъминкунӣ; таъмирталаб гаштани 13 км канали магистрاليи Катта-Сой, каналҳои 3 ОК, 4 ОК, 3МК-1, 4МК-1 ва 4МК-2; ба таъмири капиталии эҳтиёҷ доштани 41км каналҳои магистрاليи Басманда - Катта-Сой ва Шаҳристон-Катта-Сой; зарурияти таъмири капиталии 4 км канали магистрاليи АР-1-2 ва 3км канали магистрاليи ТР-3; зарурияти сохтмони иншоотҳои обтаъминкунии АХД Навкорам, Ничонӣ, Ругунд, Сӯфи-Ориф, Боғи Калон, Кунчок, Чорбоғ ва Бобо-тағо; зарурияти тоза намудани обанбори Катта-Сой ва захбурҳои АХД Чарқурғон, ҷамоати деҳоти Қалъачаи Калон ва хоҷагиҳои мавзеи Қизилӣ; зарурияти таъмиру тармими 57 адад ҷоҳҳои амудии хоҷагиҳои деҳқонӣ, зарурияти сохтмони канали магистрاليи нақби Шаҳристон ба дарозии 40 км ва иншооти обтаъминкунии Шаҳристон-сой; зарурияти сохтмони каналҳои магистрاليи Охтангӣ-Шаҳристон ба дарозии 22 км, Яккабоғ ва иншоотҳои обтаъминкунии Катта-Сой, мавзеҳои Қизилӣ ва Сексарӣ; набудани маблағҳо барои обёрии заминҳои хоҷагиҳои деҳқонии Варсиқ, Ч.Шарифов, Чорбоғ, Суркат, Қалъачаи Гули Зард, Пошкент, Қалъаи Баланд, Ничонӣ, Қалъачаи Калон, мавзеҳои Уяс ва Қизилӣ.

Истифодаи об аз каналҳо аз ҷониби хоҷагиҳо дуруст ба роҳ монда нашудааст ва дар бисёр ҷойҳо каналҳо аз тарафи хоҷагиҳои деҳқонӣ худсарона сӯроҳ карда шуда, боиси талафоти оби ползӣ мегардад. Дар натиҷа сатҳи обҳои зерзаминӣ баланд шуда, ба бад шудани ҳолати мелиоративии заминҳои кишоварзӣ оварда мерасонад. Дар натиҷаи истифодаи дарозмӯҳлат иншоотҳои обтақсимкунӣ низ фарсуда гаштаанд. Тибқи ақидаи коршиносони маҳаллӣ, сатҳи талафот ва бухоршавии об дар шаҳр ба ҳисоби миёна 0,63 фоизро ташкил менамояд.

Сабаби асосии бад шудани ҳолати мелиоративии заминҳо ин саривақт нагузаронидани чорабиниҳои мелиоративӣ (тоза нашудани шабакаҳои захбурҳо ва махусан захбурҳое, ки дар тавозуни АХД-ҳо мебошанд) ва маҳдудияти захираҳои молиявӣ мебошад.

Таи се соли охир (тӯли солҳои 2012-2014) 2257 га заминҳои кишоварзии обии шаҳр бо коркарди захбуру захқашҳо аз ҳолати бади мелиоративӣ ба ҳолати қаноатбахш гузаронида аст. Харочоти маблағҳо дар ин самт таи се сол аз ҳисоби бучаи маҳаллӣ 104,9 ҳазор сомонӣ, аз ҳисоби ҳаққи хизмати обрасонӣ 461,2 ҳазор сомонӣ ва аз ҳисоби худмаблағгузориҳои хоҷагиҳо 118,1 ҳазор сомониро ташкил додааст. Мувофиқи меъёрҳои муқараргардидаи гидротехникӣ, бояд дар се сол як маротиба захбуру захқашҳо аз лою гил тоза карда шаванд, то ин ки ҳолатии хуби мелиоративии заминҳо нигоҳ дошта шавад. Аммо на ҳамеша ин меъёр риоя карда шавад.

Таи солҳои охир дар натиҷаи сел ва обхезиҳо 1,8 км иншоотҳои муҳофизатӣ (дамбаҳо) хароб гашта, феълан ба таъмиру азнавсозӣ эҳтиёҷ доранд. Бо мақсади беҳтар гардонидани ҳолатии мелиоративии заминҳо ва тоза кардани захбуру захқашҳо аз ҷониби мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии шаҳр барои солҳои 2013-2014 нақша чорабиниҳо таҳия ва тасдиқ гардидааст. Ба ҳолати 1 январи соли 2015 беш аз 8,12 км ва ё 8,1% фоизи масоҳати шабакаҳои обтаъминкунӣ тоза гардидааст. Дар сурати таъмир гаштани каналҳои боқимонда, пойгоҳҳои обқашӣ ва тозаю барқарорсозии шабакаҳои дохилихоҷагию байнихоҷагӣ дар шаҳр 2531 ҷойи нави корӣ муҳайё гардида, истеҳсоли маҳсулоти кишоварзӣ дучанд гашта, даромаднокии хоҷагиҳо зиёд мегардад, ҳосилнокии зироатҳо тақрибан то 9,4% зиёд мегардад ва самаранокии иқтисодии соҳаи кишоварзии шаҳр тақрибан зиёда аз 4,7 млн. сомониро ташкил хоҳад дод.

Чорводорӣ. Чорводорӣ яке аз самтҳои муҳими соҳаи кишоварзӣ маҳсуб ёфта, вазни қиёсии он дар ташаккули маҷмӯи маҳсулоти кишоварзии шаҳр 25%-ро ташкил медиҳад. Дар соли 2014 хоҷагиҳои кишоварзии шаҳри Истаравшан аз ҳисоби чорводорӣ 35,2 млн. сомонӣ маҳсулот истеҳсол намудаанд, ки он нисбат ба соли 2012 тақрибан 8,3 фоиз зиёд мебошад.

Нишондиҳандаҳои асосии соҳаи чорводории шаҳри Истаравшан

Нишондиҳандаҳо	Воҳиди ченак	Солҳо					Соли 2014 нисбати соли 2013 %	Соли 2014 % 2010
		2010	2011	2012	2013	2014		
Истеҳсоли шир	тн	10380	10384	11982	13303	14305	107,5%	137,8%
Истеҳсоли гӯшт	тн	2881	2883	3407	3709	4293	115,7%	149,0%
Истеҳсоли тухм	ҳазор дона	2881	3650	8013	8999	9516	105,7%	330,3%
Истеҳсоли пашм	тн	58	58	65	71	75	105,6%	129,3%
Истеҳсоли пилла	тн	8	17,2	18,1	24	16	66,7%	200,0%
Истеҳсоли асал	тн	206	206	206	208	208	100,0%	101,0%
Саршумори чорво								
Саршумори М.К.Ш.	сар	36934	37155	43207	48000	48900	101,9%	132,4%
Аз он модагов	сар	19694	20007	23160	25700	26200	101,9%	133,0%
Саршумори М.М.Ш.	сар	71021	71297	83860	93200	95000	101,9%	133,8%
Парранда	сар	74770	76634	118044	123350	124068	100,6%	165,9%
Асп	сар	595	597	601	608	609	100,2%	102,4%

Дар хоҷагиҳои шаҳри Истаравшан ҳамасола саршумори чорво ва парранда зиёд шуда истодааст. Зиёдшавии саршумори моли калони шохдор, моли майдаи шохдор ва асп, асосан аз ҳисоби аҳолии ва хоҷагиҳои деҳқонии инфиродӣ ба амал омадааст.

Дар солҳои охир соҳаи чорводорӣ барои рушди кишоварзии шаҳр мусоидат намуда истодааст. Аммо барои минбаъд афзоиш додани ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти чорводорӣ зарур аст, ки дар хоҷагиҳо майдони замини кишти хӯроки чорво ва кишти заминҳои растаниҳои рағандор барои хӯроки чорво зиёд карда шуда, барои хушзот намудани чорво ташкил намудани заминаи наслҳои хушзот дар хоҷагиҳои махсусгардонидашуда, таъмин намудани чарогоҳҳои зимистонаю тобистона, зиёд намудани саршумори чорво дар хоҷагиҳо, ки саршуморро кам кардаанд, фароҳам овардани шароити мусоид барои ривоҷи чорводорӣ дар сохтори шахсӣ зарур мебошад. Дар шаҳри Истаравшан барои рушди соҳаи чорводорӣ ва ташкили базаи хӯроки он шароити хуб мавҷуд аст, зеро 38%-и майдони умумии заминҳои кишоварзиро чарогоҳҳо ташкил медиҳанд.

Мушкилии асосӣ барои хоҷагиҳои чорводор, набудани корхонаҳои хурди коркарди маҳсулоти ширӣ мебошад. Таъсиси корхонаи коркарди маҳсулоти ширӣ ва пашм бо назардошти истифода аз манбаи мавҷудаи ашёи хоми маҳаллӣ яке аз самтҳои асосии Барномаи рушди шаҳр дар ояндаи наздик мебошад. Ба роҳ мондани коркарди маҳсулоти чорводорӣ дар таъмини аҳолии ба ҷойҳои нави корӣ ва паст кардани сатҳи камбизоатӣ дар шаҳр мусоидат менамояд.

Коркарди пӯст ва пашм. Рушди соҳаи коркарди маҳсулоти чорво (пӯст ва пашм) бо назардошти истифода аз манбаи мавҷудаи ашёи маҳаллӣ, ҷиҳати пайдо намудани арзиши иловашудаи маҳсулоти истеҳсоли ва аз ин ҳисоб ғанӣ гардонидани бучети маҳаллӣ, таъмини бозори дохилӣ ва баланд бардоштани иқтидори содиротии шаҳр, ташкили ҷойҳои нави корӣ, ки ба паст кардани сатҳи камбизоатӣ мусоидат менамояд, аҳамияти хуби иқтисодӣ дорад.

Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки миқдори зиёди пӯсту пашми дар шаҳр мавҷудбуда, аз сабаби набудани нуқтаҳои қабул ва коркард, истифода намегардад. Бо ин мақсад «Барномаи коркарди пурраи ашёи хоми чорво (пӯст ва пашм) дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2015» ба тавсиб расидааст, ки дар доираи он ташкили нуқтаҳои ҷамъоварии ашёи хоми чорво (пӯст ва пашм) тӯли солҳои 2016-2020, зиёд кардани истеҳсол ва ҷамъоварии ашёи хоми чорво дар шаҳрҳои чорводорӣ ҷумҳурӣ аз ҳисоби маблағҳои бучети маҳаллӣ, ҷалби сармояи хориҷӣ ва иттифоқи «Тоҷикматлубот» дар назар дошта шудааст. Тайи 20 соли охир дар шаҳр ҷамъоварии пӯсту пашм ба таври зарурӣ ба роҳ монда нашудааст, ки ин бар зарари хоҷагиҳои чорводор мебошад. Айни замон тақрибан ҳамагӣ 32%-и пӯсту пашм ҷамъоварӣ мегардаду халос.

Паррандапарварӣ. Парвариши парранда асосан дар ҶС «Симурғ» ба роҳ монда шудааст. Дар соли 2014 нисбат ба соли 2012-ум дар ҶС «Симурғ» саршумори парранда 49300 сар зиёд шудааст.

Нишондиҳандаи муҳими муайянкунандаи вазъи соҳа - истеҳсоли маҳсулот ва маҳсулнокии чорво мебошад. Барои пешрафти соҳаи чорводорӣ, заминаи кофии ему хошок лозим мебошад. Бинобар ин, барои кишти зироатҳои хӯроки чорво, ба хоҷагиҳои деҳқоние, ки бо чорводорӣ машғуланд, аз ҳисоби заминҳои захираи давлатӣ, ҷудо намудани майдонҳои алоҳидаи замини кишоварзӣ зарур мебошад.

Занбӯрпарварӣ. Иқлими шаҳри Истаравшан барои парвариш ва зиёд намудани оилаҳои занбӯри асал мусоидат менамояд. Давраи гулкунии зироатҳо, бинобар дар минтақаҳои кӯҳсор, наздикӯҳӣ ва дар қисми шимолӣ фарқияти зиёд доштани, барои парвариши занбӯри асал ва истеҳсол намудани асали хушсифати табиӣ хеле мувофиқ мебошад. Дар хоҷагиҳои занбӯрпарвариши шаҳр 4781 оилаи занбӯри асал мавҷуд мебошад. Дар натиҷаи меҳнати самараноки онҳо соли 2014 ба миқдори 208 тонна асали хушсифат истеҳсол гардидааст.

Тадбиқи тадбирҳои самарабахш дар самти рушди соҳаи кишоварзӣ то соли 2015 имконият медиҳад, ки ҳосилнокии зироатҳо 2,3 фоиз ва маҳсулнокии чорвою парранда 11,5 фоиз зиёд гардида, маҷмуи маҳсулоти кишоварзӣ 12 фоиз афзоиш ёбад.

Байторӣ. Рушди соҳаи чорводорӣ ва паррандапарварӣ дар шароити кунунӣ ба пешниҳоди хизматрасониҳои босифати байторӣ, ҷиҳати сари вақт пешгирӣ намудани касалиҳои сирояткунанда ниёз дорад. Дар ҳудуди шаҳри Истаравшан идораи байторӣ, ташхисгоҳи байторӣ ва 8 адад дорухонаи байторӣ фаъолият менамоянд. Инчунин дар ҳудуди ҷамоатҳои шаҳр 2 адад нуктаҳои бордоркунии сунӣ фаъолият дорад. Мушкилии асосие, ки дар ин самт ба назар мерасад ин набудани озмоишгоҳ, клиникаҳои муосири байторӣ ва набудани нуктаҳои махсуси забҳи чорво мебошад.

Дар шаҳру деҳот ҳолатҳои алоҳидаи касалиҳои қарасон (эмкор), зардкасал (лентоспироз), хорӣ (бешенства), сумдард (яшур) ва касалиҳои хунӣ (гемосипоридозҳо) дар байни чорвои калон, гул, варами шуши моли майдаи шохдор ва вабои мурғҳои хонагӣ (чума) ба мушоҳида мерасад. Маводҳои биологӣ пешгирии касалиҳои сирояткунандаи чорво: сӯхтанӣ -100%, вабои сумдард 10-12 %, гули моли майда 4%, барои ташхиси касалии сил туберкулини ППД-100 %, вакцинаи пешгирии бугумдарди чорвои калони шохдор 100 % аз ҳисоби маблағҳои эпизоотии ҷумҳурӣ ҷудо карда мешаванд.

Дар соли 2014 аз тарафи кормандони Стансияи мубориза алайҳи бемориҳои ҳайвонот дар шаҳри Истаравшан 508 сар чорвои калони шохдор, 152 сар чорвои майда, 14 сар маркабҳо ва 443 сар сағҳо барои пешгирӣ намудан аз касалии хорӣ ташхис гузаронида шудааст.

Бо ташаббус ва дастгирии бевоситаи Ташкилоти байналхалқии Созмони Миллалӣ Муттаҳид оид ба кишоварзӣ ва озуқа (FAO), вакцинаҳо барои пешгирии касалии бугумдарди моли майдаи шохдор дар асоси шартномаи дуҷониба дастрас карда мешавад. Аммо мутаассифона дигар доруҳо барои пешгирии касалиҳои қарасон ва зардкасали чорвои калони шохдор, ки хеле зарур мебошанд, аз тарафи ташкилоти мазкур ба шаҳри Истаравшан пешниҳод нагардидаанд.

Мушкилоти асосие, ки дар ин самт ба мушоҳида мерасад, пеш аз ҳама, набудани ташхисгоҳи муосири байторӣ, ҷуқурии Беккер, нокифоя будани нуктаҳои бордоркунии сунӣи чорво ва клиникаҳои байторӣ, нарасидани асбобу анҷом ва таҷҳизоти байторӣ, шумораи нокифояи дорухонаҳои байторӣ, баланд будани нархи доруворӣ, мушкил будани дастрасии баъзе дорувориҳо ва ғайра мебошад.

Илова бар ин, дар шаҳри Истаравшан ва гирду атрофии он нуктаи безаргардонии чорво (барои сӯзонидан ва шустушӯи чорво, баҳусус, барои чорвои сироятёфта) мавҷуд нест, ки бинобар набудани чунин нуктаҳо мушкилоти бамиёномадаи хоҷагиҳои чорводор ҳаллу фасл намешаванд. Ҳамзамон, таи солҳои охир дар ҳудуди шаҳр афзоиши сағҳои дайду (бесоҳиб) ба мушоҳида мерасад, ки сабаби асосии паҳншавии бемориҳои хорӣ маҳсуб меёбад. Ин аст, ки таи се соли охир аз газидани сағҳои дайду 26 нафар одамон осеб бардоштан. Бинобар ин, дар сатҳи ҷамоатҳои деҳот зарурияти ташкил намудани нуктаҳои махсуси безаргардонии сағҳои дайду ба миён омадааст. Ҳамзамон, дар ҳудуди ҷамоатҳои деҳоти шаҳр як бозори мавҷудаи чорво ба талаботи стандартӣ ҷавобгуй буда наметавонад. Аз ин лиҳоз, дар ҳудуди бозорҳои мавҷуда ташкил намудани озмоишгоҳҳои байтории ба талаботи муосири стандартӣ ҷавобгуй мувофиқи мақсад мебошад.

Барои дар сатҳи баланд ба роҳ мондани хизматрасониҳои байторӣ, роҳ надодан ба талафшавии чорво ва парранда аз ҳисоби касалиҳои гузаранда, инвазионӣ, паразитӣ ва хунӣ дар байни чорвои ҷамъиятӣ ва шахсӣ корҳои зиёдеро ба анҷом расонидан зарур аст. Аз ҷумла, ташкил намудани нуктаҳои махсус барои куштани чорвои гӯштӣ, ҷиҳати нест кардани хуну дигар партовҳои нолозим ва дар ин замина нигоҳ доштани тозагии муҳити атроф. Бо мақсади бартараф намудани ин мушкилот ташкил намудани нуктаи сӯзонидани чорво ва ҷиҳозонидани он бо таҷҳизотҳои замонавӣ (дорои алобмонак (криматория) зарур мебошад. Ҳамзамон, ин тадбир

метавонад барои сӯзонидани маҳсулотҳои бесифати чорвою парранда ва хӯрокворихо, ки хангоми рейдҳои муштаракӣ ташкилотҳои назоратӣ аз фурӯш гирифта мешаванд, мусоидат намояд.

Номукамалии маблағгузорӣ ба соҳаи мазкур имконият намедиҳад, ки мушкилоти бамиёномада вобаста ба пешгирии касалиҳои сирояткунанда дар байни чорвои ҷамъиятӣ ва шахсӣ, беҳтарсозии насли чорво, ташвиқи тарғиби таҷрибаҳои пешқадам ва дар амал татбиқ намудани дастовардҳои илмӣ соҳаи байторӣ, чораҳои саривақтӣ андешида шаванд.

Нишондиҳандаҳои дурнамои рушди соҳаи кишоварзии шаҳри Истаравшан барои солҳои 2016-2020. (ҳазор сомонӣ)

Нишондиҳандаҳо	с.2014 ҳисобот	с.2015г. баҳодихӣ	Дурнамо					с.2020 бо % нисбати с.2014
			с.2016	с.2017	с.2018	с.2019	с.2020	
Ҳаҷми маҳсулоти кишоварзӣ – ҷамагӣ:	545,1	556	572,7	578,4	584,2	584,9	586,1	107,5%
аз он ҷумла:								
Зироаткорӣ	408,3	416,5	429	433,3	437,6	438,1	438,9	107,5%
Чорводорӣ	136,7	139,5	143,7	145,1	146,5	146,8	147,1	107,6%

Мувофиқи нишондиҳандаҳои дурнамо, ҳаҷми маҷмӯи маҳсулоти кишоварзӣ бояд то соли 2020 ба 586,1 млн сомонӣ расонида шавад. Афзоиши он нисбати нишондиҳандаҳои соли 2014-ум 107,5 Ҷоизро ташкил медиҳад.

Ҳисоби маҷмӯи маҳсулоти кишоварзӣ аз рӯи намудҳои маҳсулот ва соҳаҳо барои солҳои 2016- 2020 (ба ҳисоби асли)

Номгунии маҳсулотҳо	нарх	с.2014 ҳисобот		с.2015 баҳодихӣ		с.2016 дурнамо		с.2017 дурнамо		с.2018 дурнамо		с.2019 дурнамо		с.2020 дурнамо	
		миқд ор	арзи ш	миқд ор	арзи ш	миқд ор	арзи ш	миқд ор	арзи ш	миқд ор	арзи ш	миқд ор	арзи ш	миқд ор	арзи ш
Ғалладонагӣ	1,4	25874	36393	26391	37121	27183	38234	27455	38617	27730	39003	27785	39081	27841	39159
Пахта	2,8	29	81	30	83	30	85	31	86	31	87	31	87	31	87
Тамоқу				0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Картошка	2	33244	66330	33909	67657	34926	69686	35275	70383	35628	71087	35699	71229	35771	71372
Сабзавот	1,95	63408	123536	64676	126007	66616	129787	67283	131085	67955	132396	68091	132660	68228	132926
Полезӣ	2,26	8830	20003	9007	20403	9277	21015	9370	21225	9463	21438	9482	21480	9501	21523
Мевагӣ	3,2	8006	25597	8166	26109	8411	26892	8495	27161	8580	27433	8597	27488	8615	27543
Ангур	4,1	25492	104516	26002	106606	26782	109805	27050	110903	27320	112012	27375	112236	27430	112460
Хӯроки чорво	1,07	29510	31500	30100	32130	31003	33094	31313	33425	31626	33759	31690	33827	31753	33894
Ғайраҳо		165	396	168	404	173	416	175	420	177	424				
ҶАМАГИ: аз рӯи маҳсулотҳои растанипарварӣ		X	408352	X	416519	X	429015	X	433305	X	437638	X	438088	X	438964
Гӯшт	18,4	4293	79041	4379	80622	4510	83040	4555	83871	4601	84710	4610	84879	4619	85049
Шир	2,81	14305	40263	14591	41068	15029	42300	15179	42723	15331	43151	15362	43237	15392	43323
Пашм	5,52	75	414	77	422	79	435	80	439	80	444	81	445	81	445
Тухм (ҳазор дона)	0,59	9516	5612	9706	5724	9998	5896	10097	5955	10198	6014	10219	6027	10239	6039
Пилла	11,6	20	232	20	237	21	244	21	246	21	249	21	249	22	250
Асал	37,8	208	7868	212	8025	219	8266	221	8349	223	8432	223	8449	224	8466
Ғайраҳо		41463	3333	42292	3400	43561	3502	43997	3537	44437	3572	44525	3579	44615	3586
Ҷамагӣ: аз рӯи маҳсулоти чорводорӣ		X	136763	X	139498	X	143683	X	145120	X	146571	X	146864	X	147158

Чамъи умуми:		X	5451 15	X	5560 17	X	5726 98	X	5784 25	X	5842 09	X	5849 52	X	5861 22
-----------------	--	---	------------	---	------------	---	------------	---	------------	---	------------	---	------------	---	------------

Мувофиқи параметрҳои барномавӣ, дар хоҷагиҳои кишоварзӣ ва заминҳои аҳолии майдони кишти картошка то соли 2020 дар ҳамаи шаклҳои хоҷагидорӣ ба 1490 гектар расонида шуда, истеҳсоли он дар ҳамаи шаклҳои хоҷагидорӣ бояд 35771 тоннаро ташкил намояд. Ҳамчунин, то соли 2020 зиёд намудани майдони кишти сабзавоту полезиҳо аз ҳисоби кушодани заминҳои нав ва зиёд намудани майдони кишти шолӣ, пешбинӣ гардидааст.

Нишондиҳандаҳои дурнамои умумии рушди соҳаи кишоварзӣ дар шаҳри Истаравшан барои солҳои 2016-2020 (ба ҳисоби аслӣ)

Нишондиҳандаҳо	с.2014 ҳисобот	с.2015 баҳолиҳӣ	Дурнамо с.2016	Параметрҳои дурнамо				с.2020 бо % нисбати с.2015
				с.2017	с.2018	с.2019	с.2020	
				Аз руи ҳамаи шаклҳои хоҷагидорӣ	-	-	-	
Заминдорӣ	-	-	-	-	-	-	-	-
Замини мазраъа - ҳазор га	29,1	29,1	29,1	29,1	29,1	29,2	29,2	100,3%
аз он ҷумла: обӣ	13,3	13,3	13,3	13,3	13,3	13,4	13,4	100,8%
Заминҳои умумии кишти бо тақсироти зироатҳо	-	-	-	-	-	-	-	-
Ғалладона - ҳазор га	21,33	20,97	20,97	20,97	20,97	21,17	21,17	101,0%
аз ҷумла гандум - ҳазор га	7,75	7,52	7,52	7,52	7,52	7,63	7,73	102,8%
Пахта - ҳазор га	-	-	-	-	-	-	-	-
Тамоку - га	-	-	-	-	-	-	-	-
Картошка - ҳазор га	1,36	1,49	1,49	1,42	1,42	1,49	1,49	100,0%
Сабзавот - ҳазор га	1,72	1,73	1,73	1,73	1,73	1,75	1,75	101,2%
Полезии хӯрокворӣ - ҳазор га	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	100,0%
Сабзавоти тухмӣ - ҳазор га	-	-	-	-	-	-	-	-
Зироатҳои хӯроки чорво - ҳаз. га	2,29	3,03	3,03	3,03	3,03	3,03	3,03	100,0%
Майдони боғҳои мевадиҳанда - ҳазор га	2,14	2,2	2,29	2,4	2,5	2,5	2,5	113,6%
Майдони ангур - ҳазор га	3,23	3,28	3,3	3,4	3,5	3,5	3,5	106,7%
Ҳосилнокии зироатҳои кишоварзӣ	-	-	-	-	-	-	-	-
Ғалладона - с/га	15,6	15,9	16,4	16,6	16,7	16,7	16,7	105,0%
аз ҷумла гандум - с/га	17,1	17,4	18	18,1	18,3	18,3	18,3	105,2%
Пахта - с/га	14,9	-	-	-	-	-	-	-
Тамоку - с/га	-	-	-	-	-	-	-	-
Картошка - с/га	226,3	230,8	237,8	240,1	242,5	242,9	243,3	105,4%
Сабзавот - с/га	305,9	312	321,4	324,6	327,8	328,4	329	105,4%
Полезии хӯрокворӣ - с/га	204	208,1	214,3	216,5	218,6	219	219,4	105,4%
Меваги - с/га	37,1	37,8	39	39,4	39,8	39,8	39,9	105,6%
Ангур - с/га	70,6	72	74,2	74,9	75,7	75,8	75,9	105,4%
Истеҳсоли маҳсулоти зироатҳои кишоварзи дар вази натурали	-	-	-	-	-	-	-	-
Ғалладона - ҳазор тонна	25,8	26,15	26,9	27,2	27,5	27,7	28	107,1%
аз ҷумла гандум - ҳазор тонна	12,21	12,44	12,8	12,9	13,1	13,2	13,3	106,9%

Пахта - ҳазор тонна	-	-	-	-	-	-	-	-
Тамоқу - тонна	-	-	-	-	-	-	-	-
Картошка - ҳазор тонна	33,24	33,9	34,9	35,3	35,6	35,6	35,7	105,3%
Сабзавот - ҳазор тонна	62,4	63,65	65,6	66,2	66,9	67	67,1	105,4%
Полезии хӯроквори - ҳазор тонна	9,12	9,3	9,6	9,7	9,8	9,8	9,8	105,4%
Меваги - ҳазор тонна	8	8,16	8,4	8,5	8,6	8,61	8,62	105,6%
Ангур - ҳазор тонна	25,5	26	26,8	27	27,3	27,35	27,4	
Саршумори чорво								
Хайвони калони шохдор - ҳазор сар аз шумораи Х.К.Ш. модагов - ҳазор сар	48,9	49,4	49,9	50,4	50,9	51	51,1	103,4%
бузу гусфанд - ҳазор сар	26,2	26,4	26,7	27	27,3	27,3	27,4	103,8%
Истеҳсоли маҳсулотҳои чорводори бо вазни натурали	95	95,7	96,7	97,6	98,6	98,8	99	103,4%
Гушти чорво ва парранда бо вазни зинда - ҳазор тонна	-	-	-	-	-	-	-	-
Шир - ҳазор тонна	4,29	4,35	4,4	4,49	4,53	4,54	4,55	104,6%
Тухм - млн. дона	14,3	14,45	14,6	14,9	15	15,08	15,11	104,6%
Пашм бо вазни физики - тонна	9,51	9,9	10,1	10,3	10,4	10,5	10,5	106,1%
Пилла - тонна	75	76	76,5	77	77,8	77,93	78,08	102,7%
Асал - тонна	20	21	22	23	23,2	23,28	23,3	111,0%
	208	209	210	211	213,1	213,3	213,5	102,2%

Дар соҳаи боғу тоқпарварӣ низ, бо мақсади рушди ин соҳа, дар майдони 650 гектар бунёди боғу тоқзори нав ба нақша гирифта шуда, дар назар аст, ки истеҳсоли мева дар соли 2020 ба 8,62 ҳазор тонна ва истеҳсоли ангур ба 27400 тонна расонида хоҳад шуд, ки ин нисбати нишондиҳандаҳои соли 2014 мутаносибан 31,9 фоиз ва 20,1 фоиз зиёд мебошад.

Пешбинӣ шудааст, ки дар шаҳри Истаравшан бояд истеҳсоли ғалладонагиро дар соли 2020-ум асосан аз ҳисоби истифодаи самараноки замин ва истифодаи тухмии навҳои серҳосили ғалладонагӣ ба 28000 тонна расонида шавад.

Дар соҳаи чорводорӣ бошад, ҳолати имрӯзаи чорводорӣ ва вазъи иқтисодӣ хоҷагӣҳо ба ҳисоб гирифта, то соли 2020 зиёд намудани саршумори моли калони шохдор ба 25% ва моли майда то 44,6% пешбинӣ гардидааст.

Мушкилиҳои асосии соҳаи кишоварзӣ. Сабаби солҳои охир инкишоф наёфтани соҳаи кишоварзӣ бахусус растанипарварӣ ба омилҳои зерин вобаста аст: набудани корхонаҳои коркарди маҳсулоти кишоварзӣ, маҳдуд будани дастрасии хоҷагӣҳои фермерӣ ба қарзҳои камфоизу дарозмуҳлат, паст будани хизматрасониҳо ва ҳолати бади инфрасохтор дар хоҷагии кишоварзӣ, бахусус дар системаи таъминоти нокифоя бо оби полезӣ ва роҳҳои маҳаллӣ, қарздор будани хоҷагӣҳои деҳқонӣ, дастгирӣ накардани тасмимгирии деҳқонон чихати истеҳсоли маҳсулот, набудани кафолати озод барои хоҷагӣҳои деҳқонӣ дар интиҳоби кишти зироат ва ғайра.

2.4. Соҳаи сохтмон.

Соҳаи сохтмон, ҳамчун яке аз соҳаҳои муҳими баҳши воқеии иқтисодӣ, дар пешбурди сатҳу сифати зиндагии мардум, таъмин намудани аҳоли бо чойҳои қорӣ ва амалӣ намудани ҳадафҳои рушди инсонӣ мавқеи ниҳоят муҳимро ишғол менамояд. Аз ин лиҳоз, дар шаҳри Истаравшан ба рушди соҳаи мазкур аҳамияти зарурӣ дода мешавад ва чунин муносибат ба сохтмон солҳои охир ниҳоят ҷиддӣ шуда истодааст.

Дар соли 2014 дар шаҳри Истаравшан 43 ташкилоти сохтмонӣ бо фарогирии 812 нафар кормандон фаъолият намудаанд. Шумораи умумии техникаҳои мавҷудаи дар ихтиёри ташкилотҳои сохтмонӣ буда, беш аз 163 ададро ташкил мекунад. Дар шаҳру деҳот асосан фаъолияти соҳаи сохтмон барои ба анҷом расонидани сохтмони мактабҳо, бунёди бунгоҳҳои тиббӣ, таъмиру барқарорсозии кӯпрӯкҳо, гузаронидани хати оби нушокӣ ва ғайраҳо нигаронида шудааст.

Тибқи натиҷаҳои таҳлили гузаронидашуда корҳои сохтмониро дар шаҳру деҳот асосан ташкилотҳои сохтмони шаҳр амалӣ менамоянд. Дар соли 2014 тавассути ин ташкилотҳо 129412 ҳазор сомонӣ корҳои пудратӣ ба сомон расонида шуд, ки нисбати соли 2012 – 38,2 фоиз зиёд мебошад.

Ташкилотҳои мазкур дар солҳои 2012-2014 сохтмонӣ 27 иншоотро тавасути маблағҳои буҷаи ҷумҳуриявӣ, маҳаллӣ ва сармояи хориҷӣ ба анҷом расониданд. Дар солҳои минбаъда низ, тамоми корҳои сохтмонӣ барқарорсозӣ аз ҷониби ин ташкилотҳо амалӣ карда мешаванд, зеро ташкилотҳои номбурда бо техника ва дигар таҷҳизотҳои сохтмонӣ мучаҳаз мебошанд.

Дар доираи татбиқи БР шаҳри Истаравшан дар давоми солҳои 2016-2020 сохтмон ва барқарорсозии 173 иншоот аз ҳисоби буҷаи ҷумҳурӣ, вилоятӣ, маҳаллӣ, соҳибкорон ва сармояи хориҷӣ ба нақша гирифта шудааст, ки сохтмони онҳо аз тарафи ташкилотҳои номбурда амалӣ мешаванд.

Инчунин, дар шаҳр 6 иншооти сохтмонаш нотамои боқӣ мондааст, ки сохтмони онҳо дар солҳои 2009-2011 оғоз гардида буданд ва феълан сохтмонашон идома доранд.

Маълумот оиди иншоотҳои нотамои сохташуда ва сохташаванда дар ш.Истаравшан

№	Номгӯи иншоотҳои гидротехникӣ	Оғози сохтмон	Воҳиди ченак	Мувофиқи лоиҳа ва нақша	Иҷрош	Маблағи лоиҳавӣ млн. сомонӣ	Иҷрош млн. сомонӣ	Ҷузъи иҷрош	Манбаи маблағгузорӣ
1	Кубури обгузари худҷорӣ АИО «Чорёр» (х/д «Боботаго» ч/д Гули Сурх	2010	км	3,383	0,4	6,541590	0,624	9,5	Агентии беҳдошти замин ва обёри назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон
2	Кубури обгузари худҷорӣ д.Суфи Ориф, ч/д Зарҳалол	2013	км	5,2	0,125	6,350000	0,1000	16,0	Агентии беҳдошти замин ва обёри назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон
3	Сохтмони хатти кубури зеризаминии обтаъминкунӣ дар х/д. Кунчок, ч/д Нофароч	2008	км	1,6	0,8	1,905	0,310	16,3	Агентии беҳдошти замин ва обёри назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон
4	Сохтмони селанбори Кунчоксой, ч/д Нофароч	-	адад	1,0	-	8,600	-	-	-
5	Корҳои сохилмустаҳкамкунӣ дар ш.Истаравшан мувофиқи қарори ХҚТ №112 аз 03.03.2011с. аз ҷумла: Маблағгузор: а) Буҷети ҷумҳуриявӣ - муттамарказонида шуда. б) Сармояи хориҷӣ. в) Буҷаи маҳаллӣ. г) Аз ҳисоби ҳаққи хизматрасонии об	2011	млн. сомонӣ	4799	0,027	4799	0,027	0,05	Муттамарказонида шуда Ҳориҷӣ Буҷаи маҳаллӣ Аз ҳисоби хизматрасонии об
				0,850	-	0,850	-	-	
				3,500	0,027	3,500	-	-	
				0,315		0,315	0,027	20,1	
				0,134		0,134			

6	Гоза кардани обанбори «Катта-Сой» аз лойка.	-	млн.м	9	-	54,2	-	-	Лоихаи соли-1991 хаст
---	---	---	-------	---	---	------	---	---	-----------------------

Дар давоми солҳои 2016-2020 дар доираи татбиқи Барномаи рушди шаҳри Истаравшан дар шаҳраки «Баҳористон» сохтмони бинои маъмурии шаҳрак, беморхона, 2 дармонгоҳ, 4 мактаб, 3 варзишгоҳ, 2 хаммом, нуқтаи хушкашӯи, бозор, автовокзал, дар майдони 3 га боғи фароғатӣ-истироҳатӣ, 3 боғчаи бачагона, 70 хонаҳои баландошӯна, 98 котеҷҳо ва дар ошӯнаи якуми биноҳои баландошӯна бунёди нуқтаҳои хизматрасонӣ ба маблағи умумии 22 млн сомонӣ пешбинӣ шудааст. Илова бар ин дар мавзеи «Сексарӣ» сохтмони 1 мактаб, 1 бунгоҳи тиббӣ, 1 боғчаи бачагона ва бинои маъмури ба маблағи умумии 4,9 млн сомонӣ ба нақша гирифта шудааст.

Мушкилоти асосии соҳаи сохтмон: Маҳдуд будани имкониятҳои бучети ҷумҳуриявӣ маҳаллӣ ва сол аз сол зиёд шудани шумораи иншоотҳои сохтмонашон нотаом, пурра фаъолият накардани ташкилотҳои пудратӣ, норасоии шумораи мутахассисони касбӣ, бо иқтидори пурра фаъолият накардани заводи истеҳсоли хишт ва комбинати хонасозӣ, норасоии шумораи техникаҳои сохтмони пуриқтидор, аз ҷумла кранҳои борбардор, экскаватор ва ғайра.

БОБИ 3. ИЧТИМОЁТ

3.1. Соҳаи маориф.

Соҳаи маориф ҳамчун омилҳои муҳими рушди инсонӣ барои ноил гардидан ба як қатор мақсадҳои иҷтимоӣ, иқтисодӣ, сиёсӣ ва башардӯстона нақши муҳим мебозад. Идоракунии низоми маориф дар сатҳи маҳаллӣ бо мақсади сабуқгардонии таъмини дастрасии маълумоти хушсифат равона гардида, аини замон чихати ноил гардидан ба баробарии гендерии ҳамаи кишрҳои аҳоли ба ислоҳоти бунёдӣ эҳтиёҷ дора два ин ислоҳот аини замон бомуваффақият идома дорад. Барои баргараф намудани мушкилиҳои ҷойдоштаи соҳа ва ба талаботи имрӯза мутобиқ намудани шароити таҳсил ва сифати дониши хонандагон корҳои зиёдеро ба анҷом расонидан лозим мебошад. Таъмини иҷрои барномаи мазкур дар шаҳру деҳоти Истаравшан таконе барои рушди ин соҳа хоҳад буд.

Дараҷаи маълумотнокӣи аҳоли (ҳазор нафар).

Нишондодҳо	Солҳо	
	2013	2014
Дараҷаи маълумотнокӣ	Ҳамагӣ	Ҳамагӣ
Аҳоли	235,6	246,6
Олии касбӣ	21,3	21,5
Миёнаи касбӣ	18,1	18,4
Миёна	87,9	88,5

Баҳри самаранок ва сифатнок татбиқ намудани сиёсати маорифпарваронаи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар сатҳи маҳал, дар доираи Барномаи мазкур вазифаҳои зеринро ба анҷом расонидан лозим аст: а) беҳтар намудани дастрасӣ (махсусан кӯдакон аз оилаҳои камбизоат ва табақаҳои осебпазири аҳоли) ба маълумоти томактабӣ, миёна, миёнаи махсус ва олӣ ва дар ин замина, таъмин намудани маълумоти фарогир; б) барқарор намудани инфрасохтори мактабӣ, таъмини мактабҳо бо гармӣ ва мабразҳои алоҳида барои писарон ва духтарон; в) таъмини хонандагони ҳамаи мактабҳо бо китобҳои дарсӣ; г) сохтмони мактабҳои нав; д) ҷалби ҷомеа, волидайн, омӯзгорон, талабагон ва намояндагони ташкилотҳои давлатию ҷамъиятӣ ба идоракунии мактабҳо, ташкили таълими босифат ва таъмини фаъолияти хуби онҳо.

Дар соҳаи маорифи шаҳру деҳоти Истаравшан 9 муассисаи таҳсилоти томактабӣ, 60 мактаби таҳсилоти миёнаи умумӣ, 2 мактаби таҳсилоти умумии асосӣ, 1 мактаби ибтидоӣ, 1 литсей, 6 гимназия, 1 мактаб-интернат, 1 мактаби миёнаи гайридавлатӣ, 1 гимназияи гайридавлатӣ, 1 мактаби мусиқӣ, 3 мактаби варзишӣ, 1 колечи тиббӣ, 1 колечи хунароҳи мардумӣ, 1 литсеи касбиву-техникӣ ва 1 маркази таҳсилоти иловагӣ амал менамояд.

Маълумоти томактабӣ. Дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ 52 гуруҳ бо теъдоди 1284 нафар кӯдак (аз ин 501 нафар духтар) ба таълиму тарбия фаро гирифта шудаанд. Кӯдакон дар гуруҳҳо вобаста ба синну сол чунин ҷойгир карда шудаанд: гуруҳи тайёрӣ ба мактаб ва гуруҳи русӣ. Дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ 99 нафар кормандон ба таълиму тарбия машғул буда, аз ин 31 нафар дорои маълумоти олии, 9 нафар таҳсилоти олии ноপুরра, 52 нафар дорои маълумоти миёнаи махсус ва 7 нафар дорои таҳсилоти миёна мебошанд.

Шумораи кӯдакон дар муассисаҳои томактабӣ

Нишондодҳо	Солҳо					
	2012		2013		2014	
	Ҳамагӣ	Аз ҷумла, духтарон	Ҳамагӣ	Аз ҷумла, духтарон	Ҳамагӣ	Аз ҷумла, духтарон
Муассисаи таҳсилоти томактабии №1	149	34	160	41	184	55
Муассисаи таҳсилоти томактабии №2	50	21	50	21	70	24
Муассисаи таҳсилоти томактабии №3	266	100	281	101	280	116
Муассисаи таҳсилоти томактабии №4	149	54	146	59	140	60
Муассисаи таҳсилоти томактабии №5	181	79	175	82	181	87
Муассисаи таҳсилоти томактабии №6	178	71	190	76	190	74
Муассисаи таҳсилоти томактабии №7	63	30	59	25	58	25
Муассисаи таҳсилоти томактабии №9	24	8	35	12	31	12
Муассисаи таҳсилоти томактабии хусусӣ	40	11	110	28	150	48
Ҳамагӣ:	1100	364	1206	445	1284	501

Ба ғайр аз ин, дар ҳудуди шаҳру деҳоти Истаравшан аз ҷониби Хазинаи кӯдакони СММ (Юнисеф) низ, “Марказҳои инкишофи кӯдакон” таъсис дода шуда, ҳамчун низоми пешниҳоди хизматрасонии алтернативии томактабӣ амал мекунад, ки дар онҳо ҳамасола ба ҳисоби миёна беш аз 653 кӯдак ба таълим фаро гирифта мешавад. Яке аз ҳадафи асосии ташкил намудани чунин гуруҳҳо ва марказҳо, ин пеш аз ҳама, беҳтар намудани дастрасии кӯдакон аз оилаҳои осебпазир ва камбизоат, махсусан дар сатҳи маҳал, ба таҳсилоти томактабӣ махсус меёбад.

Дар ҳудуди шаҳру деҳоти Истаравшан беш аз 26156 ҳазор нафар кӯдакони синну соли томактабӣ (3-6 сола) ба қайд гирифта шудаанд, ки бинобар сабаби норасогии муассисаҳои томактабӣ танҳо 7,4 фисади онҳо (бо назардошти гуруҳҳои тайёрии назди мактабӣ) ба таҳсил фаро гирифта шудаанду халос. Илова бар ин, муассисаҳои томактабии мавҷуда, аслан дар маркази шаҳр ва ҷамоати деҳоти Зарҳалол ҷойгир буда, дар ҷамоатҳои боқимонда, ки беш аз 82653 ҳазор нафар аҳоли (аз ҷумла, 15457 нафар кӯдакони сини томактабӣ) дорад, ягон муассисаи томактабӣ амал намекунад.

Дар соли 2014 аз шумораи умумии муассисаҳои томактабии мавҷуда танҳо ҳолати муассисаҳои томактабии №1, №5 ва №6 ба талаботи муосир ҷавобгӯӣ буданду халос. Бинобар сабаби норасогии воситаҳои молиявӣ, биноҳои муассисаҳои таҳсилоти томактабии №3, №4 ва №7 кӯҳнаву фарсуда гардида, ба таъмиру азнавсозӣ ва таҷҳизонидан бо лавозимоти лозимаи хониш ниёз доранд. Илова бар ин, системаи гармидихии муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ ба талаботи муосир ҷавобгӯӣ набуда, бинои ин муассисаҳо дар фасли зимистон бо печкаҳои алобӣ гарм карда мешавад. Дар баробари ин, ғунҷоиши умумии муассисаҳои томактабии шаҳри Истаравшан барои 1375 нафар кӯдак мувофиқ карда шуда, ҳоло аз ин 470 ҷой ва ё 34,2 фоизи он ба талаботҳои муосир ҷавобгӯӣ асту халос.

Сол то сол на танҳо дар шаҳру деҳоти Истаравшан, балки дар сатҳи ҷумҳури тағйирёбии вазъи демографӣ ба мушоҳида мерасад, ки ин бевосита ба соҳаи маориф, махсусан ба фарогирии кӯдакон ба муассисаҳои томактабӣ таъсири худро мерасонад.

Маълумоти миёна. Шумораи умумии хонандгон дар солҳои хониши 2014-2015 ҳамагӣ 53227 нафарро ташкил дода, аз ин 30737 нафар дар бастаи аввал, 22240 нафар дар бастаи дуюм ва 250 нафар дар бастаи сеюм таҳсил менамоянд.

Шумораи хонандагон дар муассисаҳои таълимии шаҳру деҳоти Истаравшан (нафар)

Синфҳо	Соли хониши 2012-2013				Соли хониши 2013-2014				Соли хониши 2014-2015			
	Ҳамагӣ	писарон	духтарон	% духтарон	Ҳамагӣ	писарон	духтарон	% духтарон	Ҳамагӣ	писарон	духтарон	% духтарон
Гаёри												
I	5016	2624	2392	47,7	5057	2656	2401	47,5	5348	2766	2582	48,2
II	5206	2646	2560	49,2	5103	2676	2427	47,6	5199	2711	2488	47,8
III	5009	2596	2413	48,2	5185	2636	2549	49,2	5052	2632	2420	47,9
IV	5110	2683	2427	47,5	4969	2569	2400	48,3	5156	2629	2527	49,0
Ҳамагӣ I-IV	20341	10549	9792	48,1	20314	10537	9777	48,1	20755	10738	10017	48,2
V	5128	2716	2412	47,0	5139	2715	2424	47,2	4977	2592	2385	47,9
VI	5155	2630	2525	49,0	5091	2682	2409	47,3	5016	2614	2402	47,9
VII	5075	2606	2469	48,7	5092	2586	2506	49,2	5007	2615	2392	47,8
VIII	4848	2465	2383	49,2	5038	2566	2472	49,1	5028	2545	2483	49,4
IX	5133	2656	2477	48,3	4825	2453	2372	49,2	4976	2539	2437	48,9
Ҳамагӣ V-IX	25339	13073	12266	48,4	25185	13002	12183	48,3	25004	12905	12099	48,3
X	3395	1765	1630	48,0	4021	2038	1983	49,3	3843	1942	1901	49,5
XI	2940	1568	1372	46,7	3075	1581	1494	48,6	3625	1807	1818	50,1
Ҳамагӣ X-XI	6335	3333	3002	47,3	7096	3619	3477	49,0	7468	3749	3719	49,8
Ҳамагӣ:	52015	26955	25060	48,1	52595	27158	25437	48,4	53227	27392	25835	48,5

Сабаби асосии пурра фаро гирифта нашудани хонандагон ба таҳсил баъди хатми синфи 9-ум ба он алоқаманд аст, ки қисми писарбачагон аз оилаҳои камбизоат ба муҳочирати меҳнатӣ, қисми дигари писару духтарон ба омӯзишгоҳҳои касбӣ-техникӣ, омӯзгорӣ, тиббӣ ва инчунин ҳамроҳи волидайнӣ худ ба берун аз ҳудуди шаҳру деҳот мераванд. Яке аз сабабҳои дигар, ин норасоии маблағҳои буҷаи оилавӣ барои таъмин намудани фарзандон бо сару либос, таҷҳизоти мактабӣ ва дурии роҳ то мактаб мебошад.

Бо мақсади беҳтар намудани низоми идоракунӣ дар муассисаҳои таълимии шаҳру деҳоти Истаравшан айни замон 73 адад ассотсиатсияи волидону омӯзгорон (АВО) фаъолият менамояд. Ҳадафи асосии ташкили чунин ассотсиатсияҳо, ин ҷалби бештари падару модарон ба ҳалли мушкилиҳои мавҷудаи соҳаи маориф мебошад.

Нокифоягии теъдоди китобҳои дарсӣ ва маводи методии муосир вазъи соҳаи маорифро боз ҳам мушкилтар гардонид, барои рушди он садди роҳ мегарданд. Сифати таълим, дараҷаи дониш ва маҳорати хонандагон мутахассисони соҳаро имрӯз қаноатманд наменамайд. Барои бартараф намудани камбудииҳои ҷойдоштаи соҳа ва ба талаботи муосир мутобиқ намудани шароити таҳсил ва сифати дониши хонандагон корҳои зиёдеро ба анҷом расонидан зарур аст.

Шаклҳои нави идоракунии. Тибқи қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-уми июни соли 2007 таҳти № 350 “Дар бораи марҳилаҳои гузариши муассисаҳои таҳсилоти умумӣ ба шаклҳои нави идоракунии ва маблағгузорӣ» аз 1 январи соли 2010 ҳамаи 68 муассисаи таълимӣ (58 мактаби таҳсилоти миёнаи умумӣ ва 2 мактаби таҳсилоти асосии умумӣ, 1 мактаби таҳсилоти ибтидоӣ, 2 литсей ва 5 гимназия) ба шаклҳои нави идоракунии ва маблағгузорӣ гузаронида шуданд.

Баҳри татбиқ намудани ислоҳоти соҳаи маориф, мақсаднок қорӣ намудани шаклҳои нави идоракунии ва маблағгузорӣ, назорати рафти иҷрои ислоҳот аз рӯи дастурамали хароҷот барои як хонанда, таи ин солҳо чандин қорабиниҳо гузаронида шуд. Дар тӯли солҳои 2011- 2014 дар асоси маблағгузори сарикасӣ ба муассисаи таълимӣ ба андозаи 80,9 млн сомони маблағ ҷудо гардидааст.

Дар соли 2014 ҳаҷми умумии хароҷоти соҳаи маориф дар буҷети маҳаллӣ 36,7 млн. сомони ро ташкил дода, ҳиссаи он дар сохтори хароҷоти буҷети маҳаллӣ 53,0 фоизро ташкил медиҳад. Дар ин давра аз ҳаҷми умумии маблағҳои ба соҳаи маориф равангардида, ба таҳсилоти томактабӣ 8,9 фоиз, ба таҳсилоти миёнаи умумӣ 72,6 фоиз, ба таҳсилоти касбӣ-техникӣ 15,0 фоиз, ба таҳсилоти олии 1,3 фоиз ва ба дигар хароҷотҳо 2,2 фоиз рост меояд.

Гарчанде, ки маблағгузорӣ солҳои охир тамоюли афзоишро дошта бошад ҳам, муттаасифона барои пурра баргараф намудани мушкилоти муҳими соҳаи маориф нокифоя аст.

Дар шароити иқтисоди бозоргонӣ муассисаҳои таълимӣ бояд фақат ба маблағҳои буҷети давлатӣ умед набаста, балки инчунин ба маблағгузори бисёршабакавӣ гузаранд, яъне аз ҳисоби ташкил қардани таълими иловагии пулакӣ, гузаронидани курсҳо барои дохилшавандагон ба мактабҳои олии, омӯзиши забонҳои хориҷӣ, ташкил ва рушди инфрасохтор аз ҳисоби ташкилотҳои ғайридавлатӣ ва хусусие, ки буҷети муассисаҳои таълимиро ғани мегардонанд.

Таъминот бо омӯзгорон. Ба ҳолати 1 январи соли 2015 шумораи умумии омӯзгорони шаҳри Истаравшан 2826 нафарро ташкил дод, ки 1361 нафар ё 48,1 фоизашро занон ташкил медиҳанд. Аз шумораи умумии омӯзгорон 2298 (998 нафар зан) дорой маълумоти олии, 133 нафар (92 нафар зан) дорой маълумоти олии нопурра, 395 нафар (271 нафар зан) дорой маълумоти миёнаи махсус мебошанд.

Шумораи омӯзгорон дар тӯли солҳои 2012-2015 (нафар)

Нишондиҳандаҳо	Солҳои хониш		
	2012-2013	2013-2014	2014-2015
Шумораи умумии омӯзгорон	2731	2873	2826
аз ҷумла занҳо	1322	1420	1361
Дорой маълумоти олии	2105	2215	2298
аз ҷумла занҳо	874	937	998
Олии нопурра	85	101	133
аз ҷумла занҳо	53	65	92
Миёнаи махсус	429	424	395
аз ҷумла занҳо	317	312	271
Миёнаи умумии	112	133	
аз ҷумла занҳо	78	106	
Муалимоне, ки аз қор рафтанд	105	140	107
аз ҷумла занҳо	35	49	38
Норасогии кадрҳо	21	20	18

Дар баъзе ҳолатҳо сабаби аз қор рафтани мутахассисони соҳа ин паст будани музди меҳнат, ба дигар қорҳои даромадноктар ва ё ба муҳочирати меҳнатӣ рафтани онҳо мебошад. Дар тӯли солҳои 2012-2014 аз мутахассисони маҳаллӣ 310 нафар (аз ҷумла 173 нафар духтарон) мактабҳои олии кишварро хатм намуда, аз онҳо 213 нафарашон ба маҳалли худ бар гашта, бо қои қори доимӣ таъмин қарда шуданд. Зиёд намудани ҳавасмандгардонии моддию маънавии кадрҳои маҳаллӣ қиҳати қалби хатмқунандагони мактабҳои олии барои қор қардан дар мактабҳо мусоидат хоҳад намуд.

Маълумоти фарогир. Дар шаҳру деҳоти Истаравшан ба ҳолати 1 январи соли 2015 ҳамагӣ 1122 нафар кӯдакони маъюб ба қайд гирифта шудаанд. Аз ин шумора 269 нафарашон кӯдакони сини то 3 сола, 467 нафар аз 3 то 6 сола, 386 нафар аз 7 то 17 сола мебошанд. Айни замон, аз шумораи умумии кӯдакони маъюби сини томактабӣ 83 нафар ва кӯдакони синни мактабӣ 331 нафар хонандагони имконияташон маҳдуд, аз ҷумла 7 нафар хонандагони дершунаво, 249 нафар хонандагони биноияшон суғуб ба таълим фаро гирифта шудаанд. Сабаби асосии пурра ба таълим фаро гирифта нашудани кӯдакони маъюб, ин норасоии маводҳои таълимӣ, аз ҷумла, набудани заминаи моддию техникаи лозима дар муассисаҳои таълимӣ, норасоии мутахассисони баландхаттисоси соҳа, шароити вазнини оилавӣ ва пурра ҷорӣ нагардидани низоми таълимоти фарогир дар мактабҳои шаҳру деҳот, норасоии асбобу таҷҳизотҳои махсусгардонидашуда, таваҷҷуҳи суғуби аҳли ҷомеа дар баргарафсозии мушкилиҳои мавҷуда, набудани инфрасохтори лозима, робитаи суғуби сохторҳои дахлдор оид ба ҳамкории бо кӯдакони дорои имконияти маҳдуд, норасоии воистаҳои таълимии ташаккули зеҳнӣ (бозичаҳои махсус барои рушди нерӯи зеҳнӣ, асбобҳои машқӣ ва ғайра), руйпуш гардонидани кӯдакони дорои имконияташон маҳдуд аз ҷониби волидайн (бо сабабҳои шарм кардан ва ё нофаҳмӣ ва ғайра) ба ҳисоб меравад.

Маълумоти олий ва миёнаи махсус. Дар соли хониши 2013-2014 муассисаҳои таълимии шаҳру деҳоти Истаравшанро 3625 нафар (аз ҷумла, 1818 нафар ё 50,1% духтарон) хатм намуданд, ки аз ин 1407 ва ё 38,8 фоизи хатмкунандагон ба мактабҳои олий ва миёнаи махсуси шаҳрҳои Душанбе, ҳуди Истаравшан ва Хучанд, аз рӯи ихтисосҳои гуногун дохил гардиданд. Илова бар ин, дар тӯли солҳои 2012-2014 аз ҳисоби хатмкардагони мактабҳои шаҳру деҳот 127 нафар дар муассисаҳои таълимии олии хориҷи кишвар (Федератсияи Россия, Украина ва Белоруссия) таҳсил намудаанд.

Тибқи нақшаи қорӣ ҳар сол аз рӯи квотаи президентӣ хонандагони болаёқат ба мактабҳои олии ҷумҳурӣ дохил мешаванд. Тӯли солҳои 2011-2014 тибқи квотаи президентӣ ба мактабҳои олии ҷумҳурӣ 67 нафар дохил шуданд, ки аз ин 33 нафар писар ва 34 нафарашон духтарон мебошанд.

Барқарорсозии инфрасохтори мактабӣ. Қиҳати дар амал татбиқ намудани қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 27 августи соли 2008 № 436 «Дар бораи Барномаи давлатии сохтмон, таъмиру азнавсозии мактабҳо барои солҳои 2008–2015, ки дар хонаҳои шахсӣ, вагонхонаҳо, биноҳои маъмурию ҷойҳои ҷамъиятӣ ҷойгиранд» як қатор қорҳо ба иҷро расонида шуд. Новобаста аз ин, баъзе масъалаҳои ҳалталаб, ба монанди аз таъмири асосӣ ва ҷорӣ баровардани мактабҳо боқӣ мондаанд.

Маълумотҳои дар боло овардашуда нишон медиҳад, ки шумораи хонандагон сол ба сол дар муассисаҳои таълимӣ афзоиш ёфта истодааст, ки ба афзоиши пайваستاи аҳоли ва дар ин замина бунёд шудани маҳаллаҳои нав алоқаманд мебошад. Афзоиши доимии аҳоли ба норасоии ҷойҳои нишаст дар муассисаҳои таълимӣ оварда расонидааст.

Дар шароити кунунӣ дар аксари мактабҳо, махсусан мактабҳои деҳот норасоии кабинетҳои фаннӣ, устохонаҳо, ошхонаҳо, китобхонаҳо ва толорҳои варзишӣ ба назар мерасад. Мушкилоти дигари соҳа ин нарасидани мизу курсӣ (эҳтиёҷоти умумӣ 621 ҷуфт) мебошад.

Дастрасӣ ба технологияи компютерӣ. Дар мактабҳои таҳсилоти умумии шаҳру деҳоти Истаравшан 1385 адад компютер ва 201 адад принтер мавҷуд аст, ки 1 компютер ба 16 хонанда рост меояд, ки барои таълими хонандагон нокифоя аст. Дар асоси «Барномаи компютеркунонии муассисаҳои таҳсилоти умумии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2011-2015» ва барномаи қабулнамудаи мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии шаҳри Истаравшан барои 15 нафар хонандаи синфҳои, ки аз фанни технологияи информатсионӣ таълим мегиранд, бояд 1 адад компютер таъмин карда шаванд. Барои ба ин ҳадаф расидан мактабҳои шаҳру деҳоти Истаравшан ба 225 адад компютер ниёз доранд. Нарасидани нерӯи барқ дар фасли зимистон дар мактабҳои деҳот барои гузаронидани дарсҳои амалии фанни технологияи

информатсионӣ монеа пеш меоварад. Бинобар ин зарурати таъмини мактабҳо бо хати озоди барқ ва батареяҳои офтобӣ ба миён омадааст.

Таълими маълумоти миёнаи махсус: Муассисаҳои таълимии миёнаи махсус дар тайёр намудани мутахассисони тамоми соҳаҳо нақши босазо мебозанд.

Литсеи касбии техникии №14. Муассисаи мазкур соли 1959 ҳамчун Омӯзишгоҳи касбӣ-техникӣ таъсис дода шудааст ва дар соли 2012 бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон №630 аз 2 ноябри соли 2012 ба Литсеи касбии техникӣ табдил дода шуд. Ин муассиса дар маркази шаҳри Истаравшан ҷойгир буда, дорои бинои маъмурӣ, ду бинои таълимӣ, устохонаҳои таълимӣ, оҳангарӣ, харротӣ ва челонгарӣ, толори варзишӣ, толори маҷлисгоҳ, китобхона, хобгоҳ, ошхона барои 100 ҷои нишаст ва майдончаи варзишӣ мебошад. Литсей инчунин дар ихтиёри худ 2 адад тракторҳои тасмачарх, 4 адад тракторҳои ғилдиракдор, 2 адад автомашинаи ГАЗ 53 ва 13 адад техникаҳои кишоварзӣ дорад. Бо мақсади беҳтар намудани базаи моддию техникаи муассисаи мазкур соли 2012 он боз бо 1 адад трактори нав бо тамоми таҷҳизотҳои таъмин карда шуд. Дар ин муассиса омӯзиш аз рӯи ихтисосҳои тракторчӣ-мошинчӣ истехсолоти кишоварзӣ бо гирифтани маълумоти миёнаи умумӣ, ҳисобчӣ бо омӯзиши кор дар компютер, кафшергари барқӣ, устои барқ оид ба хизматрасонӣ ва таъмири таҷҳизотҳои барқӣ, челонгар- таъмиргар, ронандаи автомобил бо силсилаи «С», дузанда ва занбӯриасалпарвар ба роҳ монда шудааст. Таҳсил дар шакли рӯзона ва ғоибона ҷараён дорад. Соли хониши 2013-2014 дар шӯъбаи рӯзона 181 нафар (аз ҷумла, 62 нафарашон духтар) ва дар шӯъбаи ғоибона 125 нафар (25 нафарашон духтар) таҳсил намудаанд. Ба онҳо 45 нафар устодони ботаҷриба сабақ меомӯзанд, ки аз онҳо 8 нафарашонро занҳо ташкил медиҳанд. Бинои омӯзишгоҳи мазкур соли 1959 сохта шуда, ҳоло қисман ба таъмир ниёз дорад. Дар бинои омӯзишгоҳ хати таъминоти оби нӯшокӣ мавҷуд нест.

Дар омӯзишгоҳ барои омӯзиш ба гурӯҳҳои трактористон 2 адад трактори таълимии МТЗ 80, ба гурӯҳҳои дӯзандагӣ 10 адад мошинаи либосдӯзии ҳозиразамон, ба гурӯҳи ҳисобчиён 20 адад компютер ва ба гурӯҳҳои занбӯрпарварӣ 20 қуттӣ зарур буда, 17 утоқи техникӣ ба ҷиҳозонидани таҷҳизотҳои замонавӣ ниёз дорад.

Таи солҳои 2012-2014 муассисаи мазкурро 457 нафар хатм намуда, аз ин 336 нафар ба ҷои кор фиристода шуда, 131 нафари дигар ба муҳочирати меҳнати сафарбар гардидаанд.

Фонди китобхонаи ин таълимгоҳро 5000 нусха китоб ташкил дода, бинобар сабаби норасоӣ ва ворид нагардидани китобҳои тозанаشري соҳавии муосир ба мушкилиҳои зиёд дучор гардида истодааст.

Коллеҷи тиббии шаҳри Истаравшан. Муассисаи мазкур, аз соли 1991 дар асоси фармони Вазорати тандурустии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 24 апрели соли 1991 №282 ҳамчун муассисаи таълимии мустақил фаъолият мекунад. Бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 3 марти соли 2014 №148 ҳамчун муассисаи давлатии таълимии «Коллеҷи тиббӣ»-и шаҳри Истаравшан табдил дода шуд. Коллеҷи тиббии шаҳри Истаравшан ҳамчун муассисаи таълимии миёнаи касбӣ оид ба тайёр намудани мутахассисони соҳаи «Кори ҳамширагӣ», «Беҳдошт, санитария, эпидемиология» ва «Кори лабораторӣ» фаъолият менамояд.

Коллеҷи номбурда дар тобеияти Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад ва ҳуқуқи додани дипломи маълумоти миёнаи тиббиро дорад. Дар коллеҷи тиббӣ 3 шӯъба: кори ҳамширагӣ, кори лабораторӣ, беҳдошту санитария ва эпидемиология амал мекунад.

Тибқи қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 1 феввали соли 2004, №423 дар бораи «Консепсияи ислоҳоти таҳсилоти тиббӣ ва фармасевтӣ дар Тоҷикистон», дар коллеҷҳо мутахассисони дорои таҳсилоти миёнаи касбӣ омода карда мешавад. Дар муассисаи мазкур омӯзиш аз рӯи ихтисосҳои: ҳамшираи тиббии ҳамагон, лаборант (ташхисгари тиббӣ) ва беҳдоштӣ, санитарӣ – гигиенӣ ба роҳ монда шудааст. Дар соли 2014 шумораи умумии донишҷӯён 1017 нафарро (аз ҷумла, 898 нафар духтар) ташкил дода, ба онҳо 210 нафар омӯзгорон таълим додаанд. Аз шумораи омӯзгорони асосии коллеҷи тиббӣ 40 нафар дорои маълумоти олии ва 14 нафар дорои маълумоти олии нопурра мебошад. Дар коллеҷи мазкур донишҷӯён аз тамоми шаҳру шаҳрҳои ҷумҳурӣ ба таҳсил фаро гирифта шудаанд.

Дар коллеч толори варзишии замонавӣ, майдончаҳои волейболу варзиши сабук вучуд дорад ва дар онҳо машғулиятҳои варзишӣ гузаронида мешаванд.

Мушкilotи асосие, ки дар ин самт ба назар мерасад, ин набудани хобгоҳ барои донишҷуён мебошад. Сохтмони бинои хобгоҳ метавонад мушкilotи мавҷударо баргараф созад.

Мушкилиҳои асосии соҳаи маорифи шаҳри деҳоти Истаравшан.

	Номгӯи мушкилиҳо	Рақами мактабҳо ва мавзъи ҷойгиршавии онҳо
1.	Бад будани базаи моддиву техники мактабҳо	
	Таъмир талаб будани бинои мактабҳо	МТМУ № 39,31,38,25,36,44,32,23,40, 12,13,26,28,17,16
	Нарасидани синфхонаҳо	МТМУ №59,43,10,38, дохили шаҳр, қишлоқҳои Суркат, Боботаго, Тапкок
	Нотамом мондани сохтмони мактабҳо	№11,8,43,59,38
2.	Шароити номусоид барои таҳсили хонандагон	
	Нарасидани таҷҳизоти мактабӣ, мизу курсиҳо барои хонандагон	Дар мактабҳои № 2,38,26,8,10, 12,14,21,22,37,43,44,46,17,32
	Набудани кабинетҳои фаннии бо таҷҳизотҳои ҳозиразамон мучахҳазонидашуда, нарасидани китобҳои дарсӣ.	Мактабҳои № 6,8,11,17,19,31,32, 34,36,37,38,39,50,51,53,54,56,58
	Аз қор баромадани таҷҳизоти гармидиҳии мактабҳо	Мактабҳои № 31,16,7,9,2,10,21,24
	Набудани барқи доимӣ дар мактабҳо	Мактабҳои №6,9,11,15,17,18,19, 25,26,27,29,34,37,38,40,41,42,43,44,45,48,51,55,56,57,58,60,61,63
	Набудани хатти оби нӯшокӣ дар мактабҳо	Мактабҳои №15,22,24,27,30, 31,34, 37,43,50,54,58,59,60,63
3.	Дарстрас набудани хонандагон ба таҳсил	
	Ба талабот ҷавобгӯ набудани роҳҳои пиёдагард, дар ҳолати садамавӣ будани бисёр купрукҳои одамгузар	Дар деҳаҳои Аргу, Чавкандак, Туда
4.	Нокифоя будани ҳавасмандии мактабҳо дар ҷалби хонандагон ба озмунҳо	
	Суст будани иштироки хонандагон дар озмунҳои вилоятӣ ва ҷумҳуриявӣ	Мактабҳои деҳот №8,17,19,21,29, 38, 44,48,50
	Суст будани робитаи мактабҳо бо АВО (Ассотсиатсияи волидону омӯзгорон)	Мактабҳои деҳот
5.	Нокифоя будани фаъолияти берун аз мактабӣ	
	Мавҷуд набудани истироҳатгоҳҳо (лагерҳо) барои хонандагон	Мактабҳои деҳот
	Пурра дастрас набудани Марказҳои таҳсилоти иловагӣ дар маҳал	Дар ҳудуди ҷамоатҳои деҳот (Ҷамоатҳои Гули Сурх, Қалъаи Баланд, Ничонӣ, Нофароч, Пошкент, Чавкандак, Сабристон, Чорбоғ)
7.	Суст будани фарогирӣ ба кӯдакистон	
	Набудани кӯдакистон	Ҷамоатҳои Гули Сурх, Қалъаи Баланд, Ничонӣ, Нофароч, Пошкент, Чавкандак, Сабристон, Чорбоғ
	Таъмир талаб будани кӯдакистонҳо	Кӯдакистонҳои шаҳри деҳот (№3,4,7,)
	Набудани таҷҳизоти нав	Дар кӯдакистонҳои №2,3,4,7,9
	Набудани мактаб-интернати махсус барои кӯдакони бепарастор	

3.2. Соҳаи тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳоли

Ҳолати умумӣ. Соҳаҳои тандурустии шаҳри Истаравшан яке аз соҳаҳои муҳим ва афзалиятнок барои беҳбудии саломатии аҳоли маҳсуб меёбад. Дар фасли мазкур самтҳои афзалиятноки рушди бахши тандурустӣ ва талаботи молиявие, ки барои ба эътидол омадани асосҳои низоми ёрии тиббӣю беҳдошти аввалия ногузиранд, инъикос ёфта, чунин зерсохторҳоро, аз қабилӣ миқдори марказҳои саломатӣ, ҳолати саломатии аҳоли, дастрасии аҳоли ба хизматрасонии аввалия тиббӣ, ҳалли мушкилиҳои бахши тандурустӣ ва роҳҳои ноил шудан ба беҳдошти ҳолати соҳаи марбутаро фаро мегирад.

Давомнокии миёнаи умр. Ташфиқ, пешбурд ва ташаккули тарзи ҳаёти солим яке аз омилҳои асосӣ ва муҳими беҳбудии бахшидан ба нишондиҳандаҳои марбут ба пешбурди дурусти ҳаёт мебошад. Сари вақт ва бо сифат гузаронидани чорабиниҳои иттилоотӣю тавзеҳӣ дар миёни аҳоли, ки ба дарки мафҳумҳои чун танзими оила, талқини малакаҳои гигиенӣ ва тағйирёбии меъёрҳои ахлоқӣ мусоидат мекунад, унсурҳои асосии ташаккули тарзи ҳаёти солим ба ҳисоб меравад. Давомнокии миёнаи умри аҳолии шаҳри Истаравшан 62-56 сол, аз ҷумла барои мардон 55-62 сол ва барои занон 66-73 сол мебошад.

Бемориҳои паҳншуда. Бемориҳои аз ҳама бештар паҳншуда дар байни аҳолии шаҳри Истаравшан, фишорбаландӣ, бемориҳои дил, диабетӣ қанд, сил, сироят бо ВНМО, зардпарвин, буғумдард, кирми рӯда (гелминтоз дар байни кӯдакон ва наврасони то 14 сола), чоғар, дарунравии шадид дар байни кӯдакон, гестозҳо, апендисит, санги талха ва гурда, бемории меъда ва рӯдаи дувоздаҳангушта, латхурӣ (травма) ва аворизи баъди таваллуд дар байни навзодон мебошад. Сабаби паҳн шудани чунин бемориҳо дар байни аҳоли, саривақт аз ташхис нагузаштан, сатҳи пасти иттилоотнокӣ, камбизоатӣ ва дигар омилҳо мебошад.

Саломатии модар ва кӯдак. Саломатии аҳоли самти муҳимми соҳаи иҷтимоии шаҳру деҳотӣ Истаравшан ба ҳисоб рафта, ҳадафи асосии он таъмини дастрасии аҳоли ба хизматрасониҳои хушсифати тиббӣ мебошад.

Таваллуд дар муассисаҳои тиббӣ ва хона, сатҳи фавти модар (нафар)

Нишондод	2011	2012	2013	2014
Ҳамагӣ таваллуд	6720	6407	6884	7278
Таваллуд дар муассисаҳои тиббӣ	6644	6330	6831	7213
Ба ҳисоби фоиз (%)	98,8	98,7	99,2	99,1
Таваллуд дар хона	76	77	53	65
Ба ҳисоби фоиз (%)	1,1	1,2	0,7	0,8
Фавти кӯдакони то 1 сола	121	99	126	138
Мурдатаваллуд	62	68	90	79
Фавти кӯдак то 5 сола (аз рӯи 1000 з/т)	20	18		13
Бо промил	(2,9 прм)	(2,8 прм)	15 (2,1 прм)	(1,6 прм)
Фавти модарон (барои 100,0 ҳазор зинда таваллуд)				4
Бо промил	-	-	-	(55,0 прм)

Аз маълумотҳои овардашуда бар меояд, ки шумораи таваллуд ҳамасола тадричан афзоиш ёфта, ин нишондиҳанда соли 2014 дар таносуб ба соли 2011 – 9,2 фоиз афзоиш ёфтааст. Дар соли 2014 аз шумораи умумии таваллудшудагон 0,8 фисади он дар хона ба дунё омадааст ва чуноне, ки маълум аст, ҳангоми таваллуд дар хона на ҳамеша қоидаҳои санитарии гигиенӣ риоя карда мешаванд.

Яке аз мушкилиҳои асосии соҳа, ин баланд будани сатҳи фавти кӯдакони то 1 сола, мурдатаваллудшуда ва фавти модарон мебошад. Сабаби асосии фавти навзодонро мутахассисони соҳа дар бемориҳои давраи навзодӣ, нуқсонҳои модарзодӣ, фалачи майнаи сари кӯдакон ва ғайраҳо арзёбӣ менамоянд.

Сатҳи фавти кӯдакон нисбат ба нишондиҳандаи ҷумҳуриявӣ 2,0 промилле баланд аст. Болоравии нишондиҳандаҳои овардашуда ба саривақт набурдани корҳои тарғиботӣю ташвиқотӣ дар байни занҳои қобили таваллуд, суст будани назорати антинаталӣ, дар сатҳи зарурӣ набудани маърифатнокии аҳоли вобаста ба нигоҳубини кӯдак алоқаманд мебошад.

Коэффитсиенти умумии таваллуд дар соли 2014 нисбат ба соли 2011 ба 6,9 промиле (ба 1000 таваллуди зинда) зиёд гардидааст. Ба нишондиҳандаҳои фавти кӯдакони то яксола ва мурдатаваллуд омилҳои зерин таъсири манфӣ мерасонад: баланд будани нишондоди фавти перенаталӣ (0-6 рӯза) бинобар ғайриқаноатбахш будани солимии занҳои қобили таваллуд ва ҳомила, зиёд гаштани бемориҳои ғайризанона дар байни занҳои ҳомила суғ будани назорати антинаталӣ, баланд будани сатҳи таваллуди кӯдакон бо нуқсонҳои модарзодӣ ва инчунин нуқсонҳои модарзодии дил, бемориҳои асаб, паст будани маърифатнокии занҳо нисбати нигоҳубини кӯдак ва таъсири манфии мавсими сармои зимистон.

Солҳои охир дар шаҳру деҳоти Истаравшан коҳишбӯии индекси солимии модарон ба назар мерасад. Сабаби ин гирифтӣ будани занони ҳомиладор ба бемориҳои экстрагенеталӣ (аз ҷумла камхунӣ, бемориҳои гурда, ҷоғар ва бемориҳои сироятӣ), саривақт мурочиат накардан ба кормандони тиб ҳангоми пайдо шудани аломатҳои хатари ҳомиладорӣ, риоя накардани фосолаи байни таваллуд, дар сатҳи зарурӣ набудани иттилоотнокии занон дар масъалаҳои саломатии репродуктивӣ ва паст будани сатҳи зисту зиндагии занҳои қобили таваллуд, зиёд гаштани аворизҳои ҳомиладорӣ (фишорбаландӣ, бемориҳои гурда) мебошад.

Дар беҳдошти солимии модарон, татбиқи барномаҳои давлатӣ оид ба солимии репродуктивӣ, танзими оила ва ҳамзамон, фаъолияти хуби табибони оилавӣ дар муассисаҳои КАТС, хадамоти патронаҷӣ ва тибби оилавӣ нақши қалон мебозад.

Камхунӣ ва норасоии йод дар организми занҳое, ки аз ҳомилагӣ баромадаанд

Нишондод	Соли 2011	Соли 2012	Соли 2013	Соли 2014
Шумораи занҳои ҳомила ва аз ҳомилагӣ баромада	5928/5883	5816/5700	6151/5784	7121/6395
Камхунӣ (анимия)	5090	4508	4714	5507
Бо ҳисоби фоиз (%)	86,5%	78%	81,5%	86,1%
Қасалиҳои гирифтори ҷоғар	1909	1578	1750	2679
Бо ҳисоби фоиз (%)	32%	27,6%	30%	42%
Мурдатаваллуд	62	52	58	46

Дар байни занҳои таваллудкунанда таи се соли охир шумораи занҳои гирифтӣ бемории камхунӣ 0,6% ва ҷоғар 0,5% коҳиш ёфтааст.

Ғамоҷи паҳншавии бемориҳои сироятӣ. Мубориза ба муқобили бемориҳои сироятӣ яке аз масъалаҳои муҳими Ҷумҳурии Тоҷикистон дар роҳи расидан ба Ҳадафҳои Рушди Ҳазорсола аст. Дар давоми даҳсолаи охир аз сабаби коҳиш ёфтани ҳаҷми маблағгузорӣ ва кӯҳнаю фарсуда шудани таҷҳизотҳои озмоишгоҳи Маркази давлатии санитарӣ эпидемиологияи шаҳри Истаравшан, имкониятҳои пешгирӣ намудани қасалиҳои сирояткунанда қам шудааст. Яке аз омилҳои асосие, ки ба паҳн гардидани бемориҳои сироятӣ таъсир мерасонад, ин норасоии оби тозаӣ нӯшиданӣ дар шаҳру деҳоти Истаравшан мебошад. Новобаста аз он, ки таъминот бо оби тозаӣ ошомиданӣ дар маркази шаҳр 62 фоиз ва дар деҳот 51 фоизро ташкил медиҳад, дар бисёр мавридҳо сарчашмаҳои обгирӣ, қубурҳои обгузар, низомии идорақунӣ ва маърифати истифодабарандагонӣ об ба талаботҳои муосир ҷавобгӯӣ нестанд. Бинобар сабаби солҳои дароз истифода гардидани қубурҳои обгирӣ, ақсарияти онҳо кӯҳнаю фарсуда гардида, ба таъмиру азнавсозӣ ниёз доранд. Илова бар ин, набудани қубурҳои оби нӯшокӣ ва ё аз қор баромадани қубурҳои мавҷуда дар баъзе муассисаҳои тиббӣ ва таълимӣ мушқилоти соҳаро боз ҳам вазнинтар мегардонад.

Динамикаи бемориҳои сироятӣ

Намуди бемориҳои сироятӣ	Соли 2011	Соли 2012	Соли 2013	Соли 2014
Бемории сил	63	62	46	47
(ба 100 ҳаз.аҳоли)	28,4	26,7	19,5	19,2
Ғазидан, оболудшавӣ, ҳарошидан аз тарафи ҳайвонҳо	363	613	512	443
(ба 100 ҳаз.аҳоли)	287	264	217	181
Исҳоли хунин (Дизентерия)	54	22	24	32
(ба 100 ҳаз.аҳоли)	24,3	9,4	10,1	13,1
Ғелментоз	1460	1606	1970	772
(ба 100 ҳаз.аҳоли)	659	692	708	316

Табларза (малярия)				
Сироятҳои шадиди рӯдаву меъда	336	386	313	274
(ба 100 ҳаз.аҳоли)	151	166	132	112
Бемории бруселлез	9	2	1	1
Бемории домана				
Бемории ВИЧ/СПИД, аз ҷумла:	15	13	18	12
- Шумораи беморон/кӯдакони то сини 15 сола	-	-	-	1
- Шумораи беморони синни 15-24 сола	-	-	-	-
- Шумораи умумии беморони ба қайд гирифта шуда дар байни занҳои ҳомиладор/ҳолатҳои нав	-	-	-	-
Ҳамагӣ аҳоли:	221495	231812	235773	244110

Солҳои охир дар шаҳр шумораи нафарони гирифтори бемории сил, бемориҳои шадиди рӯдаву меъда, гелментоз ва ВИЧ/СПИД зиёд шудааст. Гирифтори бемории ВИЧ/СПИД дар чор соли охир 23,3 % зиёд шудааст, ки ин боиси нигаронист. Таи се соли охир аз бемории ВИЧ (СПИД) 3 нафар фавтидааст. Сабаби асосии афзоиши бемориҳои сироятӣ ин сари вақт ташхис нашудани бемориҳо бахусус дар оилаҳо, ки ба хизматрасонии тиббӣ дастнарас мебошанд (муҳоҷирони меҳнатӣ), хизматрасонии пасти рифоӣ (коммуналӣ) дар деҳот, паст будани маърифатнокии аҳоли доир ба масъалаҳои пешгирии бемориҳои сироятӣ. Дар бисёр мавридҳо инкишоф ёфтани бемориҳои сирояткунанда дар шаҳру деҳоти Истаравшан аз паст будани сатҳи зиндагии мардум, дониши пасти тиббии аҳоли нисбати пешгирии бемориҳо, набудани назорати доимии тиббӣ, дар ҳолати ғайрисанитарӣ нигоҳ доштани оби чохҳо, истеъмоли обҳои ноҷӯшонидани, истеъмоли сабзавот ва меваҳои ношуста ва риоя накардани гигиенаи шахсӣ вобаста мебошад. Ин касалиҳо бештар дар байни аҳолии аз синни 5 то 40 сола ба назар мерасад. Дар масъалаи пешгирии бемориҳои сирояткунанда, дуруст ба роҳ мондани бақайдгирии бемориҳо оид ба гузаронидани корҳои профилактикӣ ва ташхисӣ, бахусус гузаронидани ташхиси озмоиши бахши тандурустии шаҳр саҳмгузор бояд бошад.

Мушкилоти аввалиндараҷа барои шаҳру деҳоти Истаравшан, сол то сол зиёдшавии шумораи гирифтори бемории ВИЧ/СПИД ва сил аст. Воқеъан, зиёд шудани бемории ВИЧ/СПИД агар аз як тараф аз дуруст ба роҳ мондани дарёфти саривақтии беморон гувоҳӣ диҳад, аз тарафи дигар дар дуруст ба роҳ намондани корҳои фаҳмондадиҳӣ, тарғиботию ташвиқотӣ ва дигар чораҳои зарурӣ ҷиҳати пешгирии он мебошад.

Дар шаҳри Истаравшан 2 шӯъбаи машваратии тиббӣ барои ҷавонон фаъолият мекунад, ки ба эҳтиҷмандон хизматрасонии тиббӣ, руҳӣ ва иҷтимоиро оид ба масъалаҳои ниғаҳдории саломатӣ пешниҳод менамояд. Новобаста аз ин, дастрасии кӯдакон ба хизматрасониҳои пешниҳодгардида фарогирии бештарро талаб менамояд.

Дар ҳақиқат, шумораи бемориҳои сироятӣ зиёд буда, он ба сатҳи пасти маърифатнокӣ ва устувор будани расмиятҳои фарҳангӣ вобаста аст. Масалан, агар шахс гирифтори бемории сироятӣ бошад, ба хоҳири ошкор нашудани он аксаран ба духтур муроҷиат намекунад. Ҳол он, ки дар натиҷаи ин беаҳамиятӣ беморӣ метавонад ба чанд нафари дигар сироят кунад. Сабабҳои асосии афзоиши бемориҳои сироятӣ чунинанд:

а) саривақт ташхис нагардидани бемориҳо, махсусан дар оилаҳо, ки ба хизматрасонии тиббӣ дастрасии пурра надоранд (аз ҷумла, дар ҷойҳои маҳрумӣ аз озодӣ барои беморони мубталои сил ва СПИД);

б) сатҳи пасти огоҳии аҳоли оид ба сабабҳои рӯй додани беморӣ ва муоинаи он;

в) сатҳи баланди хароҷот барои муолиҷа;

г) бо оби нӯшокии хушсифат таъмин набудани қисми зиёди аҳоли.

Муассисаҳои тиббӣ ба 246100 нафар аҳоли хизмати тиббӣ мерасонад, ки маблағгузори муассисаҳои мазкур тавассути буҷаи давлатӣ амалӣ гардида, дар доираи барномаҳои соҳавӣ сурат мегирад. Айни ҳол, бо мақсади пешгирӣ ва бартараф намудани бемориҳо ва беҳдошти саломатии аҳоли дар шаҳри Истаравшан якчанд барномаҳои соҳавӣ ва миллӣ мавриди амал қарор доранд: аз ҷумла «Барномаи ташаккули тарзи ҳаёти солим», «Барномаи мубориза бар зидди бемориҳои сил»,

«Барномаи мубориза бар зидди бемории ВИЧ/СПИД», «Барномаи мубориза бар зидди бемориҳои тропикӣ», «Барномаи пешгирӣ, ташхис ва муолиҷаи бемории ишемияи дил», «Барномаи иммунопрофилактикаи ЧТ», «Барномаи оиди пешгирии бемории камхунӣ» ва ғайра.

Бемориҳои ғайрисироятӣ. Дар шаҳру деҳоти Истаравшан бемориҳои захми меъда, газаки меъда, газаки гурда, тарбод, гадуи дарунӣ, камхунӣ, ҷоғар ва бемории ишемияи дил солҳои охир афзоиш ёфтааст. Сабаби афзоиши ин бемориҳо, паст будани маърифатнокии аҳолии доир ба пешгирии бемориҳо, камбудии тарзи ҳаёти солим, саривақт мурочиат накардан ба муассисаҳои тиббӣ, камбизоатӣ, баланд будани нархи доруворӣ ва набудани шароити иҷтимоӣ мебошад.

Сохтори соҳаи тандурустӣ. Дар ҳудуди шаҳру деҳоти Истаравшан беморхонаи сироятӣ (дорои 50 кат), қароргоҳи ёрии таъҷилии тиббӣ, таваллудхонаи шаҳрӣ (дорои 110 кат), беморхонаҳои деҳот (дорои 110 кат), 2 маркази саломатии шаҳрӣ, маркази солимии репродуктивӣ, маркази тиббӣ оилавӣ, маркази назорати давлатии санитарияу эпидемиологияи шаҳрӣ, маркази мубориза бар зидди бемориҳои тропикӣ, маркази иммунопрофилактикӣ, маркази дандонпизишкӣ, маркази ташаккули тарзи ҳаёти солим, маркази мубориза алайҳи ВИЧ/СПИД-и шаҳрӣ, маркази мубориза бар зидди бемориҳои сил, 17 маркази саломатии деҳотӣ ва 28 адад бунгоҳҳои тиббӣ фаъолият мебаранд.

Хизматрасонии тиббӣ ба аҳолии дар муассисаҳои тандурустии шаҳру деҳоти Истаравшан сол аз сол беҳтар шуда, дар соли 2014 ба 339074 нафар хизмати тиббӣ расонида шудааст, ки нисбат ба соли 2011 шумораи мурочиаткунандагон 63% афзоиш ёфтааст.

Илова ба ин, дар ҳудуди шаҳри Истаравшан 36 муассисаҳои тандурустии шаҳрӣ, аз ҷумла 18 шӯъбаҳои госпиталӣ, 2 маркази саломатӣ, 1 маркази стоматологӣ, 1 таваллудхона ва ғайраҳо мавҷуд мебошад, ки 80 фоизи хизматрасониашон ба аҳолии шаҳру деҳоти Истаравшан рост меояд.

Шумораи мурочиаткунандагон ба муассисаҳои тиббӣ (нафар)

Нишондиҳандаҳо	Соли 2011	Соли 2012	Соли 2013	Соли 2014
Беморхонаи марказии шаҳри Истаравшан	26760	24711	25647	22697
Беморхонаҳои шаҳрвӣ №1	948	1091	1229	800
Беморхонаҳои шаҳрвӣ №2	1110	1122	1171	805
Беморхонаҳои шаҳрвӣ №3	1035	1112	1083	785
Марказҳои саломатии шаҳрӣ	23128	255690	226527	209593
Марказҳои саломатии деҳотӣ ва бунгоҳҳои тиббӣ	89326	93285	100747	104394
Ҷамагӣ	122307	377021	356404	339074

Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки бештари мурочиаткунандагон ба марказҳои саломатии шаҳрӣ (38,1 фоизи шумораи умумӣ), марказҳои саломатии деҳотӣ ва бунгоҳҳои саломатӣ (69,2 фоизи шумораи умумӣ) мурочиат намудаанд. Аз шумораи умумии мурочиаткунандаҳо 7,6 фоизашон ба табобати статсионарӣ фаро гирифта шудаанд.

Дастрасии кӯдакони маъҷуб ба хизматрасониҳои тиббӣ. Кӯдакони маъҷуб ҳамчун табақаи осебпазири аҳолии маҳсуб ёфта, беҳтар намудани дастрасии онҳо ба хизматрасониҳои тиббӣ хеле муҳим мебошад. Ин аст, ки дар заминаи Конвенсия дар бораи ҳуқуқҳои кӯдак, чораҳо барои таъмин намудани дастрасии самараноки хизматрасонии тиббӣ ва барқарор кардани саломатии кӯдакони маъҷуб андешида мешавад.

Дар муассисаҳои тиббии соҳаи тандурустии шаҳру деҳоти Истаравшан 322 табибони маълумоти олимдор ва 1155 нафар корманди миёнаи тиб фаъолият менамоянд.

Коэффициенти таъминот бо духтурони маълумоти олимдор дар шаҳр ба 10 ҳазор аҳоли 14,1% ва бо ҳамшираҳои тиббӣ ба 48% рост меояд.

Таъминоти аҳоли бо кормандони тиб ва катҳо (коэффициент)

Номгӯи нишондодҳо	воҳиди ченак	Соли 2011	Соли 2012	Соли 2013	Соли 2014
Таъмини аҳоли бо табибон	1 нафар ба 10 ҳазор аҳоли	15,8	15,9	14,1	14,1%
Таъмин будани аҳоли бо кормандони миёнаи тиббӣ	1 нафар ба 10 ҳазор аҳоли	45,2	45,1	45,2	48,0%

Таҳлил нишон медиҳад, ки таъминоти аҳоли бо табибон дар се соли охир 0,9 промилле кам ва бо кормандони миёнаи тиббӣ бошад 3,1 промиле зиёдтар шудааст. Яке аз мушкилиҳои асосие, ки дар ин самт ба назар мерасад, норасоии мутахассисони баландхисос ба ҳисоб меравад. Омилҳои асосие, ки боиси сар задани ин мушкилот гардидаанд, пеш аз ҳама, паст будани музди меҳнат, нокифоя будани имтиёзҳо ва дигар кӯмакҳои моддӣ мебошад, ки аз сабаби он қисми зиёди кадрҳои ҷавон баъд аз хатми донишгоҳу донишкадаҳо ба дигар қорҳо машғул мешаванд. Ҳамзамон, дар байни мутахассисони ҷавон сатҳи пасти дониш ва малакаи касбӣ ба мушоҳида мерасад, ки ин диққати махсусро ба худ талаб менамояд. Синну соли миёнаи кормандони тиббии шаҳр ба 44,5 сол баробар аст.

Мушкилоти дигаре, ки дар ин самт ба назар мерасад ин норасоии кадрҳои баландхисос мебошад. Шумораи умумии норасоии кадрҳо дар муассисаҳои тиббии шаҳру деҳот 56 нафарро ташкил медиҳад.

Ҳамзамон, дар соҳаи тандурустӣ мушкилиҳое вучуд доранд, ки барои дуруст ба роҳ мондани қорҳои профилактикӣ таъминоти дар байни аҳоли монеагӣ менамоянд, аз ҷумла норасоии мутахассисони тиббии дорои маълумоти олимдор, таъмирталаб будани қисми зиёди муассисаҳои зертбеӣ шӯъбаи тандурустӣ, кӯҳна ва фарсудашавии таҷҳизотҳои тиббӣю ғайритиббӣ ва ғайра. Илова бар ин, маблағҳои ҷудошуда барои фаъолияти устувор ва рушди тандурустӣ нокифоя мебошанд.

Бояд қайд кард, ки аз моҳи апрели соли 2014 доир ба беморхонаи марказии шаҳри Истаравшан қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 3 январи соли 2014, №20, қарори Раиси вилояти Суғд аз 7 феввали соли 2014, №63, қарори Раиси шаҳри Истаравшан аз 25 феввали соли 2014 сол, №171 ба тавсиб расонида шуд. Ҳамзамон дар асоси қарори Раиси шаҳр ҳайати Шӯрои ҳамоҳангсозии шаҳрӣ оид ба иҷроиши «Барномаи кафолатҳои давлатӣ оид ба таъмини аҳолии шаҳрҳои таҷрибавии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо кӯмаки тиббӣю санитарӣ барои солҳои 2014-2016» тасдиқ карда шуда, ҷаласаҳои он 3 маротиба гузаронида шуд.

	Номгӯи мушкилот	Мавзӯ
1.	Бад гардидани заминаи моддӣю техникаӣ	
	Таъмирталаб будани муассисаҳои тиббӣ	Маркази саломатии №2 Таъмирталаб будани маркази солимии репродуктивии шаҳрӣ, Беморхонаи марказии шаҳрӣ (БМШ), Беморхонаи шаҳрвӣю №1, №2, №3 Беморхонаи сироятӣ, Марказҳои саломатии деҳотӣ ва бунгоҳҳои тиббӣ
	Фарсуда ва ё набудани таҷҳизоти тиббӣ Аз ҷумла: Дастгоҳи муоинаи рентгенӣ-3адад,	МСШ №1, беморхонаи маркази шаҳрӣ, маркази беморҳои сил
	Таҷҳизоти ФГС –2 адад, таҷҳизоти УЗИ - 4 адад, бронхоскоп-3 адад	БМШ, МСШ №1, МСШ №2, шӯъбаи ҷарроҳии кӯдакон,
	Таҷҳизоти автоклав -5 адад, таҷҳизоти ЭКГ -5 адад, дефибрилятор-2 адад, таҷҳизоти нафасдиҳии сунӣ (ИВЛРО) - 4 адад	БМШ, Беморхонаи сироятӣ, МСШ№1, 2, ҚЭТТ, таваллудхона
	УВЧ-3 ададбормашина-4 адад, таҷҳизоти ренгени	МСШ№1, МСН, маркази стоматологии

стоматологӣ-2 адад,	шаҳрӣ
Микроскопи электронӣ-6 адад, сентрифуга-8 адад, термостат-3 адад,	МСШ№2, шӯъбаи ташхисбарорӣ, БМШ, Беморхонаи сироятӣ, таваллудхонаи шаҳрӣ, шӯъбаҳои бачагона
Таҷҳизот (набор) барои озмоишгоҳи клиникӣ -2 адад, маҷмуи отоларингологӣ-2 адад, шкафи хушкнамоӣ – қоккунӣ -5 адад	БМШ, МСШ№2, МСШ№1, шӯъбаҳои бачагона
Таҷҳизотҳои зарурии ҷарроҳӣ-4 адад, камераи Гараев-4 адад, колпоскоп-2 адад	БМШ, МСШ№2, МСШ№1, МСШ, ҚЭТТ
Норасоии таҷҳизотҳои инвентарӣ: катҳои беморхонавӣ -340 адад, кат барои навзодон -100 адад, тарозу ва қадченунакҳо барои кӯдакони навзод ва то 1 – сола -40 адад, миз барои печонидани кӯдак-40 адад, миз барои асбобҳои тиббӣ-20 адад, шкафо-50 адад, катҳо (кушетки)-40 адад, диван-20 адад, мизу курсӣ-500 маҷмуъ	Таваллудхонаи шаҳрӣ, Маркази саломатии кӯдакони шаҳрӣ, Маркази солимии репродуктивӣ, Маркази тиббии оилавӣ, Беморхонаи марказии шаҳри Истаравшан, шӯъбаҳои бачагона, шӯъбаи бемориҳои навзодон, Беморхонаи сироятии шаҳрӣ, Маркази саломатии №1,2-и шаҳрӣ ва ғайра.
Норасоии таҷҳизотҳои ёридиҳанда: Компютер-20 адад Видеокамера-4 адад Суратгираки рақамӣ-4 адад Проектор-4 адад	Марказҳои саломатии № 1,2, маркази ташаккули тарзи ҳаёти солим, марказҳои барномаҳои миллӣ, кафедраи тиббии оилавӣ
Норасоии доруворихҳои бепул барои шахсони имтиёздошта	Беморхонаи марказии шаҳри Истаравшан, Марказҳои саломатии шаҳрии №1;2
Сатҳи пасти таҳассусии кадрҳои тиббӣ;	
Ташкил кардани курсҳои бозомузӣ ройгон барои табибон	Дар тамоми муассисаҳои тиббии шаҳр ва деҳот
Норасоии кормандони соҳаи тиб дар шаҳр ва деҳот алалхусус табибони маълумоти оливошта	Дар аксари муассисаҳои тиббии шаҳр ва деҳот

Нишондиҳандаҳои дурнамои руиши соҳаи тандурустӣ дар шаҳри Истаравшан барои солҳои 2016-2020

Нишондиҳандаҳо	с.2014 ҳисобот	с.2015 баҳоидиҳӣ	Дурнамо		Параметрҳои дурнамо			
			2016	2016 % 2015	2017	2018	2019	2020
Шумораи кати беморхонаҳо (ҳазор кат)	980	980	1000	102	1020	1040	1060	1080
Иқтидори муассисаҳои амбулаторию дармонгоҳи (ҳазор қабул дар як баст)	469	500	550	110	650	750	825	908
Микдори муассисаҳои тиббӣ (воҳид)	76	76	76	100	77	77	78	78
Микдори хонаҳои тиббӣ (воҳид)	29	29	29	100	30	30	31	31
- аз ҳисоби хоҷагидори амалкунанда	-	-	-	-	-	-	-	-
- клиникаҳои (беморхонаҳои) хусусӣ	10	10	10	100	11	11	12	12
- муассисаҳои амбулаторию дармонгоҳҳои хусусӣ	12	14	14	100	16	17	18	19
Шумораи кормандони тиббӣ (ҳазор нафар)	1468	1511	1540	102	1576	1595	1611	1627
аз он ҷумла:								
Духтурон	317	317	320	101	326	330	333	337
кормандони миёнаи тиббӣ	1145	1194	1220	102	1250	1265	1278	1291
Микдори ҷой дар хонаҳои кӯдакон (ҷой)	50	50	50	100	50	50	51	52
Микдори ҷой дар хонаҳои пиронсолон ва маъҷубон (ҷой)	50	50	50	100	50	50	51	52
Таъминоғ барои 10 ҳазор аҳоли:								
бо катҳо дар беморхонаҳо (кат)	40	40	40	100	40	40	41	42
бо духтурон (нафар духтур)	13	13	13	100	15	17	19	21
бо кормандони миёнаи тиббӣ (нафар к.м.т.)	48	48	50	104	60	70	80	90

бо муассисаҳои амбулаторию дармонгоҳи (қабул дар як баст)	20	20	20	100	21	21	22	22
---	----	----	----	-----	----	----	----	----

Ҳифзи иҷтимоии аҳоли. Соҳаи таъминоти иҷтимоии аҳолии шаҳр аз низоми суғуртаи давлатии иҷтимоӣ, таъминот бо нафақа, шугл, муҳочирати меҳнатӣ, ҳифзи ҳуқуқи оила, кӯдакон, расонидани кӯмаки сӯроғавии иҷтимоӣ ба гурӯҳҳои осебпазир ва камбизоат иборат аст. Марҳилаи кунунии рушди шаҳри Истаравшан бо мавҷудияти бекорӣ, тафрикаи намоёни вазъи иҷтимоӣ, имконияти то андозае маҳдуди иқтисодии қисми асосии аҳолии деҳот вазифаи ташкили ҷойҳои кории навро гузоштааст.

Гурӯҳи осебпазир аҳоли. Ба гурӯҳи осебпазир аҳоли нафақхӯрон, маъҷубон, кӯдакони маъҷуб ва оилаҳои камбизоат дохил мешаванд.

Шумораи нафақахӯрон аз рӯи категорияҳо дар тӯли солҳои 2011-2014

Гурӯҳҳои осебпазир	Солҳо				Соли 2014 нисбат ба соли 2011 бо %
	2011	2012	2013	2014	
Нафақахӯрон (аз рӯи синну сол)	1692	1699	1673	1735	1,02
Маъҷубон	962	842	973	937	0,97
Маъҷубони модарзод	156	163	167	175	1,12
Бесаробонмондагон	482	539	542	550	1,14
Ҳамагӣ нафақахӯрон	3292	3243	3355	3397	1,03

Таҳлилҳо нишон медиҳад, ки шумораи нафақахӯрон сол то сол ру ба афзоиш ниҳода, ин нишондод дар соли 2014 нисбат ба соли 2011 ба 2,5 фоиз афзоиш ёфтааст. Дар соли 2014 дар шаҳр 3 нафар маъҷубони Ҷанги Бузурги Ватанӣ, 5 нафар маъҷубони Чернобил ва 1112 нафар маъҷубони гурӯҳҳои 1,2 ва 3 умр ба сар мебаранд, ки аз ин 600 нафарашон зан ва 512 нафарашон мард мебошанд. Ҳадафи асосӣ дар ин самт таъмини маъҷубон бо курсӣ-аробача ва асбобҳои ёридиҳанда (асо, узвҳои сунъӣ (протез), таҷҳизотҳои шунавоӣ ва ғайра) мебошанд.

Дар шаҳр ба ҳисоби миёна ҳаҷми миёнаи нафақа 242,49 сомонӣ, аз ҷумла: аз рӯи пиронсолӣ 252,64 сомонӣ, аз рӯи гум кардани яке аз волидайн 152,23 сомонӣ, аз рӯи маъҷубӣ 246,13 сомонӣ ва нафақаи иҷтимоӣ 123,18 сомониро ташкил медиҳад. Дар соли 2014 шумораи умумии хонаводаҳое, ки бинобар баланд гардидани тарифҳо барои истифодаи нерӯи барқ ҷубронпулӣ гирифтаанд 1275 ададро ташкил дода, нисбат ба соли 2011 ба 0,8 фоиз коҳиш ёфтааст, ки ин нишондиҳанда аз беҳтар гардидани шароити иҷтимоии аҳоли шаҳодат медиҳад. Ин нишондиҳанда дар соли 2011 барои 1265 оила 167,9 ҳазор сомонӣ ва дар соли 2012 бошад барои 1412 оила 167,6 ҳазор сомонӣ, дар соли 2013 барои 1334 оила 157,3 ҳазор сомонӣ, дар соли 2014 барои 1275 оила 203,7 ҳазор сомониро ташкил додааст.

Ҳаҷми ҷубронпулӣ барои истифодаи нерӯи барқ

Омили асосие, ки ба афзоиши ҳаҷми пардохти нафақа мунтазам таъсири мусбӣ мерасонад, ин дар асоси рушд ёфтани сатҳи иқтисодии кишвар ва фароҳам омадани имкониятҳои молиявӣ ба тасвиб расидани Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 14 августи соли 2013, таҳти №1493 “Дар бораи тадбирҳои тақвият додани сатҳи ҳифзи иҷтимоии аҳоли ва зиёд намудани маоши амалкунандаи вазифавии хизматчиёни давлатӣ, кормандони муассисаю ташкилотҳои бучетӣ, андозаи нафақаҳо ва стипендияҳо” ба шумор меравад.

Хизматрасонии иҷтимоӣ дар хона. Дар ин самт Муассисаи давлатии «Маркази хизматрасонии иҷтимоӣ дар хона» дар шаҳри Истаравшан фаъолият менамояд, ки ба шахсони дар қайд буда дар хонаҳояшон хизматрасониро ба анҷом мерасонад. Шумораи умумии кормандони муассиса 8 нафарро ташкил медиҳад.

Дар соли 2014 шумораи умумии нафақахурон, ки дар қайд мебошанд 69-нафарро ташкил дода, ба ҳамаи онҳо пурра хизматрасониҳо ба анҷом расонида шудааст. Аз шумораи умумии нафақахӯрони мазкур, 21 нафарашонро маъҷубон ташкил медиҳанд. Дар соли 2014 аз ҳисоби корхонаву муассисаҳо ва соҳибкорон, ташкилотҳои байналмилалӣ хайриявӣ ба онҳо ба маблағи умумии 98,1 ҳазор сомонӣ кӯмаки моддию молиявӣ расонида шудааст. Дар ҳудуди шаҳр шумораи ниёзмандон ба хизматрасониҳои суроғавӣ хеле зиёд буда, ҳалли дурусти ин масъала диққати махсусро талаб мекунад.

Мушкilotи асосие, ки дар ин самт ба назар мерасад ин норасогии маводҳои ниёзи аввал (хӯрока) ба ниёзмандон мебошад. Зеро аксари эҳтиҷмандонро камбизоатон ташкил дода, онҳо сарчашмаи иловагии даромад надоранд. Дар ин самт ҷалб намудани ташкилотҳои дохилию хориҷӣ барои дастгирии ниёзмандон ва ба роҳ мондани хизматрасониҳои хушсифат зарур аст.

Бозори меҳнат ва шугли аҳоли. Шӯъбаи Агентии меҳнат ва шугли аҳоли дар шаҳри Истаравшан дар соҳаи мусоидат ба шугли аҳоли бо назардошти вазъ дар шугли аҳоли ва бозори меҳнати байналмилалӣ низоми доимоамалкунандаи мониторинги бозори меҳнатро дар сатҳи шаҳр ташкил менамояд, таҳлили ҳолати он, ояндабинии талаботу пешниҳодҳо ба қувваи корӣ амалӣ месозад.

Бо мақсади таъмини аҳоли бо ҷои кор дар давоми солҳои 2011-2014 аз ҷониби шӯъбаи мазкур дар ҳамбастагӣ бо сохторҳои дахлдор 4946 ҷойҳои нави корӣ ташкил карда шуд, ки аз ин 1322 нафари онҳо бо ҷойи кор таъмин гардиданд, танҳо дар соли 2014 бошад аз ин шумора 207 нафар бо ҷойи кори доимӣ таъмин гардидаанд. Аз сабаби паст будани музди меҳнат дар соҳаи кишоварзӣ, соҳаҳои бучавӣ ва набудани шароити мусоиди иҷтимоӣ, бахусус дар маҳалҳо нисфи зиёди ба кор қабулшудагон ҷои кории худро тарк намуда, ба дигар минтақаҳои ҷумҳурӣ ё ба муҳоҷирати меҳнатии бурунмарзӣ рафтаанд.

Самти асосии сиёсати мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии шаҳри Истаравшан дар бозори меҳнат дар давраи то соли 2020 ҷалб ва ҳавасманд намудани муассисаҳои дахлдор ҷиҳати ташкили ҷойҳои нави корӣ ва дар ин замина баланд бардоштани самаранокии ва рушди бозори меҳнат ба ҳисоб меравад.

Раванди татбиқи Барномаи мусоидат ба шугли аҳолии шаҳри Истаравшан барои солҳои 2011-2014

Номгӯи ҷорабиниҳо	Солҳо								Соли 2014 нисбат ба соли 2011 бо %
	2011		2012		2013		2014		
	Нақша	Иҷроиш	Нақша	Иҷроиш	Нақша	Иҷроиш	Нақша	Иҷроиш	
Таъсиси ҷойҳои нави корӣ	820	847	850	861	1558	1560	1678	1678	198,1
Таъмини аҳоли бо ҷойи кори доимӣ	231	264	270	297	270	324	325	436	165,1
Касбомузӣ	65	65	100	100	135	135	150	170	2,6 мар
Корҳои ҷамъиятии муздноқ	30	49	32	32	32	32	47	47	96
Кӯмакпулӣ барои бекорон	21	23	27	32	28	28	29	29	126

Таҳлилҳо нишон медиҳад, ки нишондиҳандаҳо аз рӯи нақшаи дурнамо барзиёд иҷро карда мешавад. Новобаста аз ин, солҳои охир бинобар сабаби суст будани дастгирии молиявӣ, тафрикаи калони музди меҳнат байни кормандони соҳаҳои бучетӣ ва ғайрибучетӣ, ташкил намудани ҷойҳои нави корӣ мушкил гардида истодааст. Аз ин лиҳоз, дар шаҳри Истаравшан ба кор даровардани иқтидорҳои нави истеҳсоли ва дар асоси он тақвияти раванди коркарди ашёи хоми маҳаллӣ, мувофиқи мақсад мебошад.

Дар доираи “Барномаи мусоидат ба шугли аҳоли дар шаҳри Истаравшан барои солҳои 2012-2014” дар давоми солҳои 2012-2014 беш аз 405 нафар курсҳои кӯтоҳмуддати касбомӯзиро дар марказҳои таълимӣ (аз рӯи касбҳои дӯзандагӣ, кафшергари барқӣ, муҳосиб, компютер, зардӯз, қаннод, омӯзиши забони русӣ ва ғайра) хатм намудаанд.

Сатҳи бекорӣ. Бо назардошти афзалият ва самтҳои асосии соҳа, яке аз ҳадафҳои стратегии Барномаи рушди шаҳр дар панҷ соли оянда, бо ҷои кори доимӣ таъмин намудани аҳоли ва дар ин замина, коҳиш додани сатҳи бекорӣ мебошад. Барои расидан ба ин ҳадаф дар доираи Барномаи мазкур, ба кор даровардани иқтидорҳои нави истеҳсоли дар назар дошта шудааст. Таҷрибаи солҳои охир нишон медиҳад, ки яке аз омилҳои асосие, ки бекорони расман бақайдгирифташуда саривақт ва пурра бо кор таъмин карда намешавад, ин ба дархост ва пешниҳоди муассисаю идораҳо ва ташкилотҳои дахлдори корфармо вобаста аст.

Дар баробари ин, ҳангоми гузаронидани ярмаркаҳои ҷойҳои кориҳои холи аксари иштирокчиён аз паст будани музди меҳнат ва шароити номусоиди кориҳои норозӣ буда, аз ишғоли вазифаҳои пешниҳодшуда даст мекашанд.

Маълумоти расмӣ нишон медиҳад, ки сатҳи бекорӣ (бекороне, ки расман дар шугли Агентии меҳнат ва шугли аҳоли ба қайд гирифта шудаанд) дар соли 2014 нисбат ба соли 2011 ба 47,3% афзоиш ёфтааст, ки сабаби афзоиш ёфтани он ба кадрҳои таъсис нагардидани ҷойҳои нави кориҳои доимӣ мебошад.

Дар соли 2014 аз шумораи умумии бекорони расман ба қайдгирифташуда, танҳо 70,2 фоизи онҳо бо кор таъмин карда шудаанду ҳалос. Таҳлилҳои нишон медиҳад, ки айни замон аз шумораи умумии захираҳои меҳнати (32,7 ҳазор нафар) шумораи бекорон 311 нафарро ташкил медиҳад, ки 0,95 фоизашро бекорон ташкил медиҳанд. Бештари шумораи бекоронро занон ташкил медиҳанд, ки аслан хонашинанд.

Таи чор соли охир дар доираи “Барномаи мусоидат ба шугли аҳолии шаҳри Истаравшан дар тӯли солҳои 2012 – 2014” беш аз 1322 нафар ба ҷои кори доимӣ таъмин карда шуд.

Бо мақсади кам кардани сатҳи бекорӣ, таъмини шароити мусоид барои фаъолияти минбаъда ва дастгирии молиявии бекорон аз ҷониби шугли Агентии меҳнат ва шугли аҳоли дар шаҳр аз ҳисоби маблағҳои бучҷети ҷумҳуриявӣ ҳамасола қарзҳои бефоиз ва имтиёзнок пешниҳод карда мешавад. Шумораи умумии бекороне, ки дар солҳои 2014-2015 аз қарзҳои бефоизи дар гардишбуда истифода намудаанд 120 нафарро ташкил дода, аз ин шумора дар солҳои 2011 ба 28 нафар ба маблағи 66931 сомонӣ, соли 2012 ба 32 нафар ба маблағи 92700 сомонӣ, соли 2013 ба 30 нафар 87000 сомонӣ ва соли 2014 ба 30 нафар ба маблағи 94500 сомонӣ қарз дода шудааст, ки ҳаҷми умумии маблағи пешниҳодшуда ба 338200 сомонӣ баробар гардидааст.

Маблағҳои қарзии бефоизи ба бекорон пешниҳодгардида (ҳазор сомонӣ).

Сабаби кам будани шумораи истифодабарандагони қарзҳои бефоиз, ин надоштани иттилооти кофӣ ва маҳдуд будани маблағҳои пешниҳодгардида мебошад. Ҳамасола ба ҳисоби миёна ба 30 нафар ба маблағи 90000 (навад ҳазор) сомонӣ қарзҳои бефоиз дода мешавад вале ин маблағ кам буда, барои ҳалли масъалаҳои иҷтимоию иқтисодӣ басанда нест.

Дар шаҳр иқтидорҳои қалони истеҳсоли ва захираҳои меҳнати зиёди истифоданагардида мавҷуд аст, ки дар натиҷаи самаранок ва оқилона истифода намудани онҳо масъалаи паст намудани сатҳи бекорӣ ҳалли худро хоҳад ёфт.

Самти асосии сиёсати мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии шаҳри Истаравшан то соли 2020 ин, пеш аз ҳама, ҷалб ва ҳавасмандгардонии муассисаҳои дахлдор ҷиҳати ташкили ҷойҳои нави кори дар бозори меҳнат, баланд бардоштани самаранокии фаъолияти сохторҳои дахлдори соҳа ва дар ин замина, мусоидат намудан ба рушди бозори меҳнат маҳсуб меёбад. Бо ин мақсад, тибқи нишондиҳандаҳои дурнамо то соли 2020 ташкили 5470 ҷойҳои нави кори дар назар дошта шудааст.

Мушкилиҳои асосии соҳа: ба талаботҳои муосири фаъолияти корӣ мутобиқ набудани шароити кории Шуъбаи Агентии меҳнат ва шугли аҳоли, рақобатнопазир будани бозори расмӣ меҳнатӣ бо бозори ғайрирасмӣ, сатҳи пасти таҳассусӣ ва тайёрии касбӣ дар байни ҷавонон, саривақт ба кор таъмин нагардидани шаҳрвандоне, ки курсҳои кӯтоҳмуддати касбомӯзиро хатм мекунанд, сари вақт пешниҳод накардани шумораи ҷойҳои нави корӣ ба шуъбаи Агентӣ аз тарафи корхонаҳо ва коргоҳҳои хурду калони хусусӣ.

Ҳамзамон, хароҷоти бучети шаҳри Истаравшан барои рушди соҳаҳои иҷтимоӣ (тандурустӣ, маориф, фарҳанг ва ҳифзи иҷтимоӣ) сол аз сол меафзояд. Ҳаҷми маблағгузориҳои бучетии ин соҳаҳо бештар дар асоси ҳисобу китоби сметавӣ (харҷномавӣ) муайян мегардад. Дар натиҷа ҳаҷми хароҷоти алоҳида новобаста аз талаботи соҳа дар асоси имкониятҳои бучетии маҳаллӣ таҳия мегардад.

Музди меҳнат. Дар давоми солҳои 2011-2014 афзоиши воқеии тамоми даромадҳои пулии аҳоли, аз ҷумла музди меҳнат ва нафақа ба назар мерасад. Музди миёнаи меҳнат дар шаҳр дар соли 2014 нисбат ба соли 2011 ба андозаи 175 фоиз афзуда бошад ҳам, бо вуҷуди ин як қатор масъалаҳои иҷтимоӣ, бахусус масъалаҳои меҳнатӣ, аз қабيلي дараҷаи баланди табақабандии аҳоли аз рӯи андозаи даромадҳо, сатҳи пасти музди меҳнати кормандони соҳаҳои иҷтимоӣ, кишоварзӣ ва сатҳи баланди музди меҳнати кормандони соҳаҳои хизматрасонии бонкӣ, сохтмон ва саноат ба назар мерасад. Дар натиҷаи ин баъзан хизматчиёни давлатӣ аз сабаби паст будани музди меҳнат ҷойҳои кории худро тарк намуда, ба корҳои тиҷоратӣ ва муҳочирати меҳнатии бурунмарзӣ машғул мешаванд ё ин ки вазифа ва мансабҳои хизматиро тарк карда, барои дарёфти ҷойи кории музди меҳнаташ шоиста ба корхонаҳои сохтмонӣ ва саноатӣ мераванд.

Музди миёнаи меҳнат аз рӯи соҳаҳо дар тӯли солҳои 2011-2014

Соҳаҳо	Солҳо				Соли 2014 дар муқоиса бо соли 2011 бо%
	2011	2012	2013	2014	
Саноат	477	452,80	510,24	447,48	93,8
Кишоварзӣ	214,45	144,08	170,51	205,12	95,6
Ҳоҷагии манзилию коммуналӣ (ХМК)	196,3	382,05	487,52	555,80	283,1
Нақлиёт	656,15	743,76	859,68	864,02	131,6
Алоқа	428,33	321,61	417,81	600,00	140
Ташкилотҳои бучавӣ	557,81	946,86	946,86	798,77	143,1
Маориф	341,56	428,73	585,68	636,15	186,2
Тандурустӣ	356,15	520,50	689,06	698,74	196,2
Фарҳанг	260,48	338,32	434,92	526,58	202,1
Бонкҳо	583,88	630,26	944,71	1207,93	206,08
Сохтмон	1252,18	268,08	886,08	744,32	59,4
Ҳамагӣ дар шаҳр (ба ҳисоби миёна)	475,31	529,83	680,96	832,05	175

Музди миёнаи аз ҳама пасти меҳнатӣ ба соҳаи кишоварзӣ рост меояд, ки пас аз ба шаклҳои нави хоҷагидорӣ гузаштани аксарияти хоҷагиҳои деҳқонӣ, ки даромаднокиашон ниҳоят паст ва аксаран аз сохторҳои дахлдор қарздор шудаанд ба амал омадааст, инчунин, тарзу усул ва тартиби ба кор қабул кардан ва муайян намудани музди меҳнат дар ин хоҷагиҳо дуруст ба роҳ монда нашудааст. Илова бар ин, дар аксар хоҷагиҳо ҳар як роҳбари хоҷагӣ дар алоҳидагӣ музди меҳнати саҳмдорони худро бо хоҳиши худ муайян намуда, дар аксар ҳолатҳо талаботи пешбининамудаи Кодекси меҳнатро риоя намекунад.

Муҳочирати меҳнатӣ. Дар шароити кунунӣ таҳким бахшидан ба муносибатҳои нав дар робита ба ҷорӣ намудани унсурҳои асосии иқтисоди бозаргонӣ вобаста ба таъмини аҳоли бо ҷойи кор ва музди меҳнати сазовор хеле муҳим мебошад. Муҳочирати меҳнатӣ ба хориҷи кишвар дар ноҳия асоси ташаккул ёфтани сарчашмаи даромади воқеии аҳоли маҳсуб гашта, барои мунтазам баланд гардидани сифати зиндагии мардум замина мегузорад. Интиқоли маблағҳои (трансфертҳои) муҳочирони меҳнатӣ дар рушд ёфтани фаъолияти бонкӣ, муносибатҳои тиҷоратӣ, сохтмон, пардохти андозҳо ва дастрасӣ ёфтани ба хизматрасониҳои сифатноки бахши

иқтимоӣ дар маҳал нақши муҳимро мебозад. Зеро ҳаҷми интиқоли маблағҳо дар соли 2014 анқариб ба 4 млн. доллари ИМА (ё тақрибан 20,4 млн. сомонӣ) расид. Дар соли 2013 ҳаҷми интиқоли маблағҳои муҳочирони меҳнатӣ 4,7 млн. доллари ИМА ва соли 2012 бошад 462,2 ҳазор доллари ИМА ташкил додааст.

Мутобиқи маълумотҳои расмӣ мавҷуда, теъдоди муҳочирони меҳнатӣ дар соли 2011 ба 1095 нафар (67 зан), дар соли 2012 ба 1316 нафар (64 зан), дар соли 2013 ба 1881 нафар (171 зан) ва дар соли 2014 ба 1376 нафар (105 зан) расидааст. Аммо раванди муҳочирати меҳнатӣ тайи солҳои 2011, 2012 ва 2013 мунтазам афзоиш ёфта ва танҳо дар соли 2014 нисбат ба соли 2013 ба андозаи 26,8 фоиз коҳиш ёфтааст. Сабаби асосии чунин тамоюли пастравӣ ба бӯҳрони иқтисодии Федератсияи Россия иртибот дорад. Дар ҳамин хусус, ба қор даровардани иқтидорҳои истеҳсолии шаҳр (корхонаҳои истеҳсоли хишти пухта, сеҳи истеҳсоли маҳсулоти ордӣ (макарон) ва қаннодӣ, нуқтаҳои нигоҳдории маҳсулоти нафтӣ ва гази моеъ, сеҳи дӯзандагӣ, 2 адад истгоҳҳои таъмири нақлиёт, нуқтаи фуруши сӯзишворӣ ва ғайра) имкон дод, ки дар соли 2014 зиёда аз 207 нафар шаҳрвандон бо ҷойи қори доимӣ таъмин гарданд.

Бинобар ба вуқӯъ пайвастании бӯҳрони иқтисодӣ дар Федератсияи Россия, пешбинӣ мегардад, ки ҳаҷми интиқоли маблағҳо аз ин кишвар, бахусус бо ифодаи доллари ИМА минбаъд коҳиш меёбад ва ин раванд ба рушди иқтисодиёт таъсири манфӣ мерасонад. Илова бар ин, тибқи ақидаи қоршиносони маҳаллӣ дар давоми ду-се соли оянда шумораи муҳочирони меҳнатӣ ба Россия бо назардошти ба тасвиб расидани як қатор қонунҳои федералӣ ҷиҳати пурзӯр намудани масъулият барои риоя накардани қонунгузори амалкунандаи муҳочирати Федератсияи Россия, бӯҳрони иқтисодӣ дар натиҷаи таҳримҳо (санксияҳо) нисбати кишвари Россия, паст рафтани қурби рубли русӣ, баланд гардидани арзиши патенту иҷозатнома барои қор, сертификат оид ба касалиҳои ВИЧ инфекция, полиси суғуртаи тиббӣ, сертификат оид ба донишҷӯи забони русӣ, таърих ва асосҳои қонунгузори Федератсияи Россия, коҳиш меёбад.

Тамоюли муҳочирати меҳнати хориҷӣ дар давоми солҳои 2011-2014 (нафар)
Нишондиҳандаҳои дурнамои рушди захираҳои меҳнати дар шаҳри Истаравшан
барои солҳои 2016-2020. (ҳазор нафар)

Нишондиҳандаҳо	с.2014	с.2015	Дурнамо		Параметрҳои дурнамо			
	ҳисобот	баҳолиҳӣ	2016	2016 % 2015	2017	2018	2019	2020
Захираҳои меҳнатӣ	135962	138030	141668	102,6	146576	151647	156893	161600
Шумораи дар иқтисодиёт машғулбудагон - ҳамагӣ	82521	83397	85912	103,1	89748	92838	96034	99299
аз он ҷумла:								
дар истеҳсолоти моддӣ	72753	73512	75732	103,0	79048	81697	84435	86968
аз ҷумла:								
Саноат	1699	1732	2000	115	2700	2785	2873	2959
Кишоварзӣ	31286	31566	32512	102,3	33900	35031	36199	37286
Сохтмон	210	216	224	103,7	240	245	250	255
Нақлиёту алоқа	262	270	278	102,9	290	294	298	304
Савдо, хӯроқи ӯмӯмӣ, таъминоти моддию техники	1116	1140	1176	103,1	1212	1250	1289	1328
дигар соҳаҳо	38180	38588	39542	102,4	40706	42092	43525	44831
дар соҳаҳои ғайриистеҳсолӣ	9868	9885	10180	103	10700	12533	14680	16882
Аз шумораи машғулбудагон:	82521	83397	85912	103	89748	92810	95976	98856
- дар корхонаю ташкилотҳои бахши давлатӣ	9100	9210	9486	103	9890	10209	10538	10854
- бахши коллективӣ	1660	1682	1732	103	1808	1896	1988	2087
- дар корхонаю ташкилотҳо бо шаклҳои ғуноғуни моликият	38334	38742	39913	103	41653	43064	44523	46304

дар бахши хусусӣ (бо назардошти хочагии шахсӣ)	33427	33762	34781	103	36397	37681	39010	40181
Шумораи дар иктисодиёт машғулнабудагон	52752	53829	54928	102	55964	57929	59963	61762
Мухочирати меҳнатӣ								
Шумораи мухочирони меҳнатие, ки берун аз марзи ҷумҳурӣ хичрат намуданд (хазор нафар)	11907	10955	1079	9,8	9071	8164	7347	6613

Нишондиҳандаҳои дурнамои ташкили ҷойҳои нави корӣ дар шаҳри Истаравшан барои солҳои 2016-2020

Нишондиҳандаҳо	с.2014 хисобот	с.2015 баҳодиҳӣ	Дурнамо		Ҷамғарҳои дурнамо			
			2016	2016 % 2015	2017	2018	2019	2020
Ташкили ҷойҳои нави корӣ аз ҳисоби ҳама гуна шаклҳои фаъолият - ҳамагӣ, (ҷои корӣ) аз он ҷумла:	6100	3690	3730	101,1	3800	3952	4110	4274
Соҳтмони нав	267	50	55	110,0	80	144	144	144
Таҷдид ва васеъкунӣ корхонаҳои амалкунанда	1556	1628	1649	101,3	1660	1690	1724	1758
-барқарорсозии иқтидори корхонаҳои аз кор баромада	-	32	36	112,5	50	68	76	85
-корҳои фардӣ	4277	1980	1990	100,5	2010	2050	2091	2133

3.3. Соҳаи фарҳанг, варзиш ва сайёҳӣ

Инфрасохтори фарҳангии маишӣ. Соҳаи фарҳанги шаҳри бостонии Истаравшан тамаддуни ғанӣ ва таърихи тӯлонӣ дорад. Дар шаҳри Истаравшан 21 муассисаҳои фарҳангӣ, аз он ҷумла, 4 хонаи фарҳанги шаҳрӣ, 5 хонаи фарҳанги деҳот, 11 клуби деҳот, 1 клуби сайёр, 22 китобхонаҳои оммавии тобеъи Вазорати фарҳанг, осорхонаи таърихи-кишваршиносӣ, осорхонаи доираи адабии Истаравшан, ансамбли мақомсароёни «Шашмақоми Истаравшан», ансамбли асбобҳои миллии «Файзи Истаравшан», мактаби санъат, боғи фарҳанг ва истироҳат, коллечи хунароҳои мардумии шаҳри Истаравшан, қасри Фарҳанг, 4 китобхонаи шахсӣ ва 2 осорхонаи шахсӣ фаъолият менамоянд.

Дар шаҳру деҳоти Истаравшан 5 хонаи фарҳанг дар маркази ҷамоати деҳоти «Зарҳалол» деҳаи Ҷарқӯрғон, дар маркази деҳаи Ничонӣ, дар маркази деҳаи Ругунди ҷамоати деҳоти «Сабристон», дар маркази ҷамоати деҳоти «Гули Сурх» ва дар маркази ҷамоати деҳоти «Пошкент»-и деҳаи Яққабӯғ, арзи вучуд дошта ба мардум хизмати маданӣ мерасонанд. Мушкилоти асосие, ки дар ин самт ба назар мерасад ин норасоии асбобу анҷомҳои мусиқӣ, баландгӯяк ва курсҳои нишаст мебошад.

Қасри фарҳанг. Муассисаи мазкур соли 2002 сохта ба истифода дода шудааст. Дар ин бино 5 нафар кормандони хонаи фарҳанги №2 ва 18 нафар кормандони ансамбли мақомсароёни «Шашмақоми Истаравшан» фаъолият намуда ба масъалаҳои ташкили маҳфилҳои адабӣ, вохӯриҳо, сӯхбатҳо, озмуну азназаргузарониҳо, шабҳои эҷодӣ, гузаронидани чорабиниҳои оммавӣ-сиёсӣ ва фарҳангӣ машғул мебошад.

Шумораи муштариёну истифодабарандагони он 95 ҳазор нафарро ташкил медиҳад.

Мушкилоти асосӣ дар ин самт норасогии асбобҳои миллӣ, асбобҳои мусиқии барқӣ, асбоби тақвияти овоз ва инчунин таъмирталаб будани бом ва гирду атрофи бино мебошад. Дар бинои қасри фарҳанг ба ғайр аз кормандони фарҳанг, боз Раёсати маориф, бахши танзим ва маросимҳо, бахши сабти асноди ҳолатҳои шахрвандӣ, ситоди ҳолатҳои фавқуллода ва мудофияи граҷданӣ ва комитети занон фаъолият мебаранд.

Театри мардумӣ. Ин муассиса фаъолияти худро аз соли 1963 оғоз намуда, шумораи истифодабарандагони он 16 ҳазор нафарро ташкил дода, дар он 16 нафар корманд фаъолият мекунад. Театр дар заминаи хонаи фарҳанги №1 таъсис дода шуда, соли 1968 ба гирифтани унвони «Театри халқӣ» сазовор гаштааст.

Кормандони театр дар тӯли ин солҳо як қатор намоишномаҳоро аз рӯи асарҳои нависандагони гуногун рӯи сахна овардаанд, аз ҷумла: намоишномаи «Лаҳзаҳои ҷовид» аз рӯи асари М.Бахтӣ, «Зафар» аз рӯи асари Р.Ҳайдаров, «Тӯи ориятӣ» аз рӯи асари Х.Насруллоев, «Орзу» аз рӯи асари М.Назаров, «Дӯстон олиҳаи якдигаранд» аз рӯи асари М.Шарқӣ, «Шаҳид» аз рӯи асари Р.Ҳайдар, «Супориши ЧК» аз рӯи асари А.Сидқӣ, «Баҳори орзу» аз рӯи асари Х.Насруллоев, «Дилшод» аз рӯи асари А.Сидқӣ, «Қурбонии ишқ» аз рӯи асари Х.Х.Ниёзӣ, «Шӯҳрати хорпуштак» аз рӯи асари С.Саидмуродов, «Шамшери бурро» аз рӯи асари М.Рабиев, «Фариштаи боникоб» аз рӯи асари Ҳ.Содиқ, «Мо мардем» аз рӯи асари М.Байчиев, «Микроб» аз рӯи асари М.Муҳаммадиев, «Садбарг» аз рӯи асари С.Сафаров, «Хобатро ба об гӯӣ» аз рӯи асари А.Ҳамдам, «Агар ҷанг намебуд» аз рӯи асари А.Ҳамдам, «Рустамбек» аз рӯи асари Б.Ҷумъаев, «Гирдоб» ва «Балво» аз рӯи асари Р.Ёрматов, «Гулроҳ» аз рӯи асари М.Юсуфовро рӯи сахна оварданд.

Мушкилоти асоси дар ин самт пеш аз ҳама норасогии воситаҳои молиявӣ, сару либос, бутафория ва таъмирталаб гаштани бинои театри мардумӣ мебошад.

Мактаби санъати шаҳри Истаравшан. Мактаби мусиқӣ бачагона соли 1963 таъсис ёфтааст ва аз соли 2002 ин муассиса ба мактаби санъат табдил дода шудааст. Ҳоло дар мактаби санъат 6 шӯъба аз ҷумла шӯъбаҳои соҳҳои миллӣ, соҳҳои аврупоӣ, сурудҳои ананавӣ, рассомӣ, актёрӣ ва компютерӣ амал мекунад.

Ҳайати омӯзгорони он аз 16 нафар иборат буда, 8 нафар дорой маълумоти олӣ ва 8 нафар дорой маълумоти миёнаи махсус мебошанд. Дар соли 2015 шумораи хонандагон 144 нафарро ташкил дода, аз ин шумора 22 нафарашон духтарон мебошанд.

Мушкилоти асосие, ки дар ин самт ба мушоҳида мерасад ин норасогии бинои маъмури ва асбобҳои мусиқии миллӣ аз ҷумла дойра, таблақ, карнай, най, дутор, аккордеон, баян, рубоб, фортепиано, гиччак ва компютерҳо мебошад.

Ансамбли мақомсароёни «Шашмақоми Истаравшан». Мувофиқи қарори Раиси шаҳри Истаравшан аз 11 феввали 2002, №61 ансамбли мақомхонони «Шашмақоми Истаравшан» бо 18 воҳиди корӣ таъсис ёфт. Шумораи истифодабарандагони он 17 ҳазор нафарро ташкил медиҳад. Аъзоёни ансамбл дар ҷорабиниҳои оммавӣ сиёсӣ ва фарҳангии ҷашнҳои шаҳрӣ, вилоятӣ ва ҷумҳуриявӣ фаъолона иштирок менамоянд.

Мушкилоти асоси нарасидани асбобу анҷомҳои мусиқӣ ва техникӣ, сару либоси сахнавӣ мебошад.

Ансамбли асбобҳои халқии «Файзи Истаравшан». Мувофиқи фармони Бахши фарҳанги мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии шаҳри Истаравшан аз 1 октябри соли 2012, №121 аз ҳисоби бахши фарҳанг Ансамбли асбобҳои халқии «Файзи Истаравшан» ба фаъолият оғоз намуд. Аъзоёни ансамбл дар бисёр ҷорабиниҳои оммавӣ фарҳангӣ, фестивал-озмунҳо ва азназаргузарониҳо фаъолона иштирок менамоянд. Аз ҷумла дар фестивал озмуни ҷумҳуриявии телевизионии «Андалеб–2014» фаъолона иштирок намуданд ва якҷанд маротиба бо воситаи оинаи nilгуни вилояти Суғд ва телевизиони «Сафина» баромадҳо ташкил намуданд. Ансамбл дар бинои хонаи фарҳанги №1 ҷойгир аст, бинои мазкур таъмирталаб буда, асбобу анҷомҳои мусиқӣ ва воситаҳои техникӣ намерасанд.

Китобхонаи марказии шаҳр. Китобхонаи марказии шаҳр аввалин маротиба соли 1938 ба кор оғоз карда буд. Сониян пас аз Ҷанги Бузурги Ватанӣ соли 1946 аз сари нав ба кор оғоз намудааст. Аз соли 1979 то инҷониб ҳамчун китобхонаи низоми мутамарказонидашудаи шаҳрӣ фаъолият карда истодааст. Шумораи истифодабарандагони он беш аз 15 ҳазор нафарро ташкил медиҳад. Дар шабакаи китобхонаи мутамарказонидашуда 28 китобхона ва филиалҳо амал намуда, 46 нафар коргарон фаъолият мебаранд. Теъдоди умумии китобҳои китобхонаи марказӣ ва китобхонаи филиалҳои он 151356 нусхоро ташкил дода, аз ин 64720 нусха ба забони тоҷикӣ, 54827 нусха ба забони русӣ, 30209 нусха ба забони ўзбекӣ ва 1600 нусха ба дигар забонҳо мебошанд. Аз шумораи умумии китобҳо 5172 нусха дар шўъбаи депозитории системаи мутамарказонидашудаи шаҳр маҳфузанд.

Сабаби асосии нигоҳдории китобҳо маҳз дар системаи китобхонаи мутамарказонидашуда аз он иборат аст, ки дар шаҳр нисбат ба деҳот шумораи аҳоли ва вобаста ба он талабот ба китоб зиёд аст.

Осорхонаи таърихи кишваршиносии шаҳр. Осорхонаи таърихӣ-кишваршиносии шаҳр аз соли 1963 то ин ҷониб фаъолият намуда истодааст. Соли 2002 бахшида ба 2500 – солагии Истаравшани бостонӣ осорхона пурра аз таъмири асосӣ бароварда шуд. Осорхона дорои 4512 нигораҳо мебошад, аз он ҷумла нигораҳои асосӣ 3457 адад ва нигораҳои ёрирасон бошад 1054 адад мебошад. Дар осорхона бисёр чорабиниҳои оммавӣ – маданӣ гузаронида мешавад.

Бахшида ба 70 – солагии Ғалаба дар Ҷанги Бузурги Ватанӣ як утоқи махсус бо номи «Ҳеч кас ва ҳеч чиз фаромӯш нашудааст» ташкил карда шудааст. Бахшида ба ҷашн ва санаҳои таърихӣ дар осорхона вохӯриҳо бо иштирокчиёни ҷангу меҳнат, бо санъаткорон, зиёён, одамони барӯманди шаҳру деҳот ва бо хунармандони халқи чорабиниҳо ташкил карда гузаронида мешавад. Мутаасифона феълан дар осорхона мизу курсӣ, рафҳо барои гузоштани нигораҳо намерасад ва инчунин барои харидани нигораҳо маблағ ҷудо карда намешавад.

Осорхонаи доираи адабии Истаравшан. Осорхонаи доираи адабии Истаравшан бо қарори Раиси шаҳр соли 2002 ба кор оғоз намудааст. Осорхона дорои 2000 дона нигораҳо мебошад. Аксарияти нигораҳоро китобҳо ташкил медиҳанд. Осорхона дар деҳаи Қалъачаи Калон ҷойгир аст ва дар он бисёр чорабиниҳои оммавӣ-маданӣ, вохӯриҳо бо адибон, олимон, нависандагон ва рӯзноманигорон гузаронида мешаванд.

№ б/т	Мушкилиҳои соҳаи фарҳанг	Мавқеи ҷойгиршавӣ
1.	Таъмирталаб будани боми Қасри фарҳанг ва бинои хонаи фарҳанги №1.	Маркази шаҳр
2.	Дар ҳолати садамавӣ қарор доштани клуби деҳаи Сӯфи Ориф.	Ҷамоати деҳоти Зарҳалол, деҳаи Сӯфи Ориф.
3.	Дар ҳолати таъмирталаб қарор доштани хонаҳои фарҳанг ва клубҳои деҳот.	Дар шаҳру деҳоти Истаравшан.
4.	Дар ҳолати таъмирталаб қарор доштани 8 китобхонаи филиалҳо ва китобхонаи марказӣ.	Дар шаҳру деҳоти Истаравшан.
5.	Норасогии асбобҳои мусиқии миллӣ ва таъмирталаб будани 3 хонаи фарҳанг ва 6 клуби деҳот.	Дар шаҳру деҳоти Истаравшан.
6.	Набудани адабиётҳои нав, рафҳои китобмонӣ ва мизу курсиҳо.	28 китобхона филиалҳои китобхонаи марказӣ.
7.	Норасогии баландгӯякҳо, асбобҳои равшанидиханда ва асбобҳои ороишии сахна.	Қасри фарҳанг театри мардуми ш.Истаравшан
8.	Соҳтмони бинои нави китобхонаи марказӣ.	Маркази шаҳр, кӯчаи Олӣ Сомон.

Варзиш. Дар шаҳри Истаравшан 222 адад иншоотҳои варзишӣ, майдончаҳо ва толорҳои варзишӣ, аз ҷумла, 3 варзишгоҳи калонҳаҷм, 185 адад майдончаҳои варзишӣ, 37 адад толори варзишӣ, 2 адад ҳавзи шиноварӣ ва толорҳои варзишӣ мавҷуд мебошанд ва мавриди истифодабарӣ қарор доранд.

Варзишгоҳи марказии шаҳри Истаравшан дар тобеияти Раёсати маорифи шаҳр қарор дошта, солҳои 2010-2012 сохта шудааст ва дорои зиёда аз 20 ҳазор ҷойҳои нишаст мебошад. Дар таҳхонаи варзишгоҳ барои варзишгарон ду сауна, ҳаммом, толори варзишӣ-оммавӣ, утокҳои корӣ, синфхона ва 4 ҳуҷраи либосивазкунӣ мавҷуд мебошад.

Иншооти варзишии мактаби варзишии бачагону наврасони №1 дар ҳолати хуб қарор дошта, барои 300 нафар ҷои нишаст пешбинӣ шудааст (варзишгоҳ соли 1938 сохта шудааст).

Дар толорҳои варзишии мактаби номбурда, дар 6 сексияҳои варзишӣ 693 нафар ҷавонону наврасон (аз ҷумла 12 нафар духтарон) ба варзиш машғул мебошанд. Ба онҳо 24 нафар мураббӣён, аз ҷумла 5 нафар мураббӣёни дараҷаи устои варзиши Чумҳурии Тоҷикистон дошта, таълим медиҳанд.

Мактаби варзишии бачагону наврасони ба номи А.Қодиров, дар ҳудуди боғи фарогатии шаҳри Истаравшан воқеъ буда, бинои он соли 1987 сохта шудааст. Мактаб аз 3 майдончаи варзишии барои футболи хурд, баскетбол ва волейбол махсусгардонидашуда, ҳавзи шиноварӣ барои наврасон, бинои варзишӣ барои бокс ва бинои маъмурӣ иборат мебошад. Дар мактаби мазкур, бо 672 нафар ҷавонону наврасон, 23 нафар мураббӣён, аз ҷумла 7 нафар мураббӣён-дорандагони дараҷаи устои варзиши Чумҳурии Тоҷикистон машқу тамрин мегузаронанд.

Ҳамчунин, наврасону ҷавонон дар хонаи таълим ва истироҳати шаҳр, ки бахши мактаби варзишии бачагону наврасони ба номи А. Қодиров мебошад, ба бахшҳои бокс ва футбол ҷалб гардидаанд.

Соли 2014 дар муассисаҳои варзишии шаҳри Истаравшан қариб 87 чорабинии варзишӣ, аз рӯи намудҳои футбол, волейбол, муштзанӣ ва шохмот, бо иштироки 24350 нафар варзишгарон, гузаронида шуданд.

Мушкилиҳои таълим намудани чорабиниҳои фарҳангии фарогатӣ ва варзишӣ. Мавҷуд набудани шабакаи гармидиҳӣ дар фасли зимистон, норасогии маводҳои омӯзишӣ, маводҳои таъкилӣ ва таҷхизотҳо, аз қор рафтани мутахассисон ва паст будани музди меҳнат.

Дар ҳудуди шаҳру деҳоти Истаравшан имкониятҳои зиёд намудани ҷалби аҳоли, бахусус ҷавонон, ба истироҳати фаёлона ва тарзи ҳаёти солим мавҷуд мебошад, вале он аз ҷониби масъулини соҳа самаранок истифода намегардад.

Нишондиҳандаҳои дурнамои рушди соҳаи фарҳанг дар шаҳри Истаравшан барои солҳои 2016-2020

Нишондиҳандаҳо	с.2014 ҳисобот	с.2015 баҳолиҳӣ	Дурнамо		Параметрҳои дурнамо			
			2016	2016 бо % 2015	2017	2018	2019	2020
Микдори муассисаҳои оммавӣ – фарҳангӣ (воҳид)	55	55	55	100	55	55	57	57
Марказҳои фарҳангӣ	21	21	21	100	21	21	22	22
аз он ҷумла: ҷумҳуриявӣ	21	21	21	100	21	21	22	22
Китобхонаҳои оммавӣ	28	28	28	100	28	28	29	29
аз он ҷумла: ҷумҳуриявӣ	28	28	28	100	28	28	29	29
Осорхонаҳо	2	2	2	100	2	2	3	3
театрҳо	1	1	1	100	1	1	1	1
Мактабҳои мусиқӣ (воҳид)	1	1	1	100	1	1	1	1
Шумораи хонандагон (нафар)	140	140	144	104	150	160	170	180
Микдори кадрҳо (нафар)	170	170	172	102	174	176	178	180

Сайёҳӣ (Туризм). Шаҳри Истаравшан (Istarawshan), мувофиқи тадқиқоти ҳафриётшиносон, таърихи зиёда аз 2500 сола дошта, яке аз мавзеъҳои маъмули сайёҳии Тоҷикистон маҳсуб меёбад. Дар шаҳр ёдгориҳои таърихии зиёде вучуд доранд (153 адад), ки онҳо диққати сайёҳони зиёдеро аз саросари дунё ба худ ҷалб намудаанд. Бештари ёдгориҳои таърихии шаҳри Истаравшан, ҳамчун дастоварди фарҳанги ҷаҳонӣ, ба феҳристи ЮНЕСКО дохил карда шудаанд.

Дар асл, Истаравшан ҳамчун шаҳр-осорхона маъмул мебошад. Мақбари Ҳазрати Шох (писарамаки пайғамбар Муҳаммад Салалоҳи Алайҳи Вассаллам) қадимтарин ва шарифтарин ёдгории таърихӣ ба шумор рафта, барои зиёрати он сайёҳони дохилӣ ва бурунмарзӣ бо шавқ ва ихлоси зиёд ба он ташриф меоранд. Инчунин, дар шаҳр ёдгории меъмории таърихии «Кӯк-гумбаз» мавҷуд мебошад, ки тибқи асноди таърихӣ, дар даврони қадим он дорой расадхона будааст.

Бояд қайд намуд, ки дар солҳои охир, инфрасохтори сайёҳии шаҳри Истаравшан хело беҳтар шуда бошад ҳам, ҳолати инфрасохтори соҳа ва хизматрасониҳои дар ин самт пешниҳодгардида талаботи имрӯзаи сайёҳоро қонеъ гардонидани наметавонад. Махсусан норасоии меҳмонхонаҳо, нуқтаҳои хӯроки умумии ба талаботҳои стандартҳои байналмиллалӣ ҷавобгӯй ва инчунин, мавҷуд набудани инфрасохтори мусоиди фарҳангию фароғатӣ дар шаҳр, ба рушди соҳаи сайёҳӣ монеагӣ менамояд.

Дар шаҳри Истаравшан муассисаҳои истеҳсоли маҳсулоти барои рушди сайёҳӣ нигаронидашуда, аз қабилӣ таҳия ва амалисозии ҳатсайрҳои сайёҳӣ, пешниҳоди хизматрасониҳои роҳбаландӣ намудани сайёҳон, бо нақлиёт таъмин намудани онҳо, ташкили ҷои хоб ва хӯрок барои сайёҳони потенциалӣ, вучуд надорад. Бештари ёдгориҳои таърихӣ дар ҳолати ғайриканоатбахш қарор дошта, ба талаботҳои қабули сайёҳон мувофиқат наменамоянд. Айни ҳол, нуқтаҳои мавҷудаи хӯроки умумии шаҳри Истаравшан, хизматрасониҳоро барои қабули меҳмонони бурунмарзӣ, бо сифати беҳтар пешкаш менамоянд.

Маҳдудияти таъминоти барқ дар фасли зимистон низ, яке аз мушкилотҳои соҳаи мазкур ба шумор меравад.

Айни замон, дар ҳудуди шаҳр 6 меҳмонхона, 14 гарабхона, 24 чойхона ва 28 қаҳвахона мавҷуд мебошад. Инчунин дар шаҳри Истаравшан 3 бозори деҳқонӣ ва 3 бозори яклӯхтфурӯшӣ фаъолият менамоянд.

Иншоотҳои инфрасохтори сайёҳии шаҳри Истаравшан

Инфрасохтори сайёҳӣ (ғайр аз инфрасохтори фарҳангӣ)	Шумора (адад)	Ҳолати кунунии иншоотҳо дар маҷмӯъ
Меҳмонхона	6	Қаноатбахш
Гарабхона	14	Қаноатбахш
Чойхона	24	Хуб
Қаҳвахона	28	Қаноатбахш
Интернет кафе	16	Хуб
Маршрутҳои сайёҳӣ	3	Хуб
Лагерҳо	4	Хуб
Осоишгоҳҳои фароғатӣ	2	Хуб
Кӯлҳо	2	Қаноатбахш
Минтақаҳои сайёҳӣ	2	Хуб

Нишондиҳандаҳои дурнамои рушди соҳаи сайёҳӣ дар шаҳри Истаравшан барои солҳои 2016-2020

Нишондиҳандаҳо	с.2014 хисобот	с.2015 баҳоидӣ	Дурнамо		Параметрҳои дурнамо			
			с.2016	2016 бо % 2015	2017	2018	2019	2020
Туризмӣ дохилӣ								
Шумораи туристон (ҳазор нафар)	300	3339	3500	103	3606	3714	3825	3940

Маблағҳои воридшавандаи умумии аз ҳисоби хизматрасониҳои туризми дохили (млн. сомони)	6300	6678	7078	106	7503	7953	8430	8936
Туризм беруна								
Шумораи туристон (ҳазор нафар)	620	644	669	104	695	722	750	781
аз он ҷумла, шумораи туристони воридшаванда (ҳазор нафар)	600	648	700	108	756	816	881	952
Ҳаҷми умумии маблағҳои воридшаванда аз ҳисоби хизматрасониҳои туризми беруна (млн. сомонӣ)	-	59895	65225	109,8	71030	77352	84314	91902

БОБИ 4. ИНФРАСОХТОР

4.1. Таъминот бо оби тозаї нӯшокӣ ва ҳадамоти рифоҳӣ.

Таъмин намудани аҳоли бо оби тозаї нӯшокӣ, яке аз масъалаҳои муҳимтарини ҷомеаи имрӯзаи Истаравшан мебошад. Дастрасӣ ба оби ошомиданӣ бо назардошти он афзалиятҳои чиддӣ, ки дар заминаи рушди иҷтимоӣ барои шаҳри Истаравшан мавҷуд аст, аз ҷумлаи афзалиятҳои аввалиндараҷа ба ҳисоб меравад. Зеро 49,5% аҳолии шаҳри Истаравшан аз норасоии оби нӯшокӣ ва оби ползӣ азият мекашанд.

Дастрасии аҳолии шаҳри деҳоти Истаравшан ба оби тозаї нӯшокӣ

Номи мҳаллаҳо	Шумораи муштарӣён (аҳоли), ҳамагӣ	Шумораи аҳоли, ки ба оби тозаї ошомиданӣ дастрасӣ дорад	Сарчашмаи обгирӣ	Шумораи аҳоли, ки ба оби тозаї ошомиданӣ дастрасӣ надорад	%-и таъминот бо оби тозаї ошомиданӣ
Маркази шаҳр	63400	36835	КДФОК	26565	58,1
Ҷамоати деҳоти «Гули Сурх»	37378	3738	КВДИОН	33640	10
Ҷамоати деҳоти «Зарҳалол»	29042	17425		11617	60
Ҷамоати деҳоти «Нофароч»	9361	7489		1872	80
Ҷамоати деҳоти «Сабристон»	15091	3018		12073	20
Ҷамоати деҳоти «Чорбоғ»	15093	10565	Ҷохҳои амудӣ	4528	70
Ҷамоати деҳоти «Калъаи Баланд»	8181	4091		4091	50
Ҷамоати деҳоти «Ничонӣ»	9561	1912		7649	20
Ҷамоати деҳоти «Калъачаи Калон»	14238	6407		7831	45
Ҷамоати деҳоти «Пошкент»	17804	12463		5341	70
Ҷамоати деҳоти «Чавқандак»	9507	6655		2852	70
Ҳамагӣ:	228656	117758		110898	51,5

Таҳлили ҳолати таъмин намудани аҳолии шаҳри Истаравшан бо оби тозаї нӯшокӣ нишон медиҳад, ки айни замон аз 228,65 ҳазор аҳолии шаҳри Истаравшан ҳамчун муштарии обистифодабаранда ба қайд гирифташуда, тақрибан 117,8 ҳазор нафар (ё 51,5%) мунтазам бо оби тозаї ошомиданӣ таъмин мебошанду халос. Тибқи маълумоти мавҷуда, аҳолии маркази шаҳр ва 4 ҷамоати деҳоти Истаравшанро «Корхонаи Фаръии давлатии обу коррезии шаҳри Истаравшан» (КДФОК) ва «Корхонаи воҳиди давлатии интиқоли оби нӯшокӣ шаҳри Истаравшан» (КВДИОН) бо оби ошомиданӣ таъмин намуда, дар дигар ҷамоатҳо обрасониро

сокинони маҳаллӣ аз ҳисоби маблағҳои худӣ, бо тарзи кофтани чоҳҳои амудӣ ба роҳ монда истодаанд. Дар чунин ҳолатҳо ҳамаи хароҷоти пайдошаванда (кофтани чоҳҳо, хариди таҷҳизот ва хизматрасонику таъмири он) аз ҳисоби маблағҳои худӣ аҳоли сурат мегирад.

ҚДФОК асосан ба воситаи чоҳҳои амудӣ обро ба сокинони маркази шаҳр тавассути хати оби магистралӣ, ки дарозияш 40 км мебошад, интиқол медиҳад. Дар шаҳри Истаравшан дар маҷмӯъ 21 адад пойгоҳҳои обкашӣ фаъолият менамоянд. Дарозии кубурҳои дохили маҳаллаҳои шаҳр 110 км буда, онҳо дар тавозуни корхонаҳои дар боло зикргардида қарор доранд. Хатҳои обгузари шаҳри Истаравшан дар солҳои 70-уми асри гузашта бунёд гардида, аз сабаби солҳои тӯлонӣ истифода гардидан, айна ҳол 68% фарсудаю корношоям гардидаанд. Мутаассифона, инфрасохтори таъминоти чоҳҳои обкашӣ бо қувваи барқ (аз ҷумла, ҳолати симчӯбҳо, трансформаторҳо ва ноқилҳои барқӣ) низ, дар ҳамин ҳолат қарор дорад.

Тибқи маълумоти мавҷуда, танҳо барои оби тозаи нӯшокӣ таъмин намудани сокинони қисми марказии шаҳр, зарурияти кофтани 8 чоҳи амудӣ ҷой дошта, барои иҷрои корҳои мазкур 850 ҳазор сомонӣ маблағ зарур мебошад. Инчунин, барои аҳолии ҷамоатҳои деҳот зарурияти кофтани 41 чоҳи амудӣ ҷой дошта, масъалаҳои тартиб додани нархномаи хароҷот, дарёфти маблағҳои зарурӣ, мавҷуд будани худӣ оби зеризаминӣ дар ин мавзӯҳо, бояд алоҳида мавриди таҳқиқи амиқ қарор дода шаванд.

Таъминоти аҳолии шаҳри Истаравшан бо оби нӯшокӣ

№	Нишондиҳандаҳо	Воҳиди ченак	Солҳо			Соли 2015 бо % 2013
			2013	2014	2015 (4моҳ)	
1	Шумораи умумии муштарӣ аз ҳисоби аҳоли	оила	8598	8616	8682	101
	Ташкилотҳои бучетӣ	адад	34	34	34	100
	Ташкилотҳои гайрибучетӣ	адад	111	104	104	94
2	Пардохти ҳаққи истифодаи об, ҳамагӣ, аз ҷумла:	сомонӣ	627424	592705	377284	180
	аҳоли	сомонӣ	374900	415600	149200	39,8
	ташкilotҳои бучетӣ	сомонӣ	221187	141952	215697	97,5
	ташкilotҳои гайрибучетӣ	сомонӣ	31337	35153	12387	39,5
3	Қарзи муштарӣ дар назди корхона, аз ҷумла: - аҳоли	сомонӣ	551090	560170	630147	114
	- аҳоли	сомонӣ	297849	304030	430200	144
	- ташкilotҳои бучетӣ ва гайрибучетӣ	сомонӣ	185000	256140	199800	108
4	Нархи об (1 м3) барои:					
	аҳоли	сомонӣ	0,70	0,70	0,75	107
	а) хонаҳои баландошӯна	сомонӣ	0,70	0,70	0,75	107
	б) хонаҳои як ошӯна (маҳаллӣ)	сомонӣ	0,70	0,70	0,75	107
	ташкilotҳои бучетӣ	сомонӣ	1,00	1,40	1,40	140
	ташкilotҳои гайрибучетӣ	сомонӣ	2,0	2,40	2,40	120
5	Истехсоли шабонарӯзии об	ҳазор м3	6,607	6,789	8,515	129

Инчунин, барои бартароф намудани мушкилии таъминоти пурраи аҳолии шаҳри Истаравшан бо оби тозаи нӯшокӣ, бояд масъалаи васл намудани пойгоҳҳои обкашии бардориши дуҷум аз ҷониби мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии шаҳри Истаравшан, ҚВД «Ҳоҷагии манзилию коммуналӣ» ва дигар вазорату идораҳои дахлдор, мавриди баррасӣ ва ҳаллу фасл қарор дода шавад.

Дар иртибот ба чунин вазъият, масъалаи истифодаи сарфакоронаи об, барҳам додани талафоти об ва гузаштан ба низоми истифодаи об тариқи обченкунакҳо, ба мадди аввал мебарояд.

Масъалаи дигар, ин сари вақт аз ҷониби баъзе аз гурӯҳи муштарӣ пардохт накардани ҳаққи ҳадамоти обтаъминкунӣ мебошад. Чамъоварии маблағи хизматрасонии оби аз ҷониби аҳолии истифодагардида 102%-ро ташкил диҳад ҳам, дар шаҳр тамоили зиёдшавии ҳаҷми маблағҳои қарзи ташкилотҳои бучетиву ғайрибучетӣ мушоҳида мегардад. Мутахассисон ҳалли масъаларо бо ҳарчи зудтар таъсис додани ассотсиатсияи истифодабарандагони об (АИО) маънидод намуда, ташкили АИО-ро ба мақсад мувофиқ меҳисобанд.

Яке аз роҳҳои ҳалли муаммои таъминоти обро мутахассисон бо зудтар бунёд намудани хатти оби худҷорӣ аз деҳаи Бурағени шаҳри Шахристон ба шаҳри Истаравшан, алоқаманд менамоянд. Бо назардошти торафт гарон шудани маблағи истифодаи қувваи барқ ва таҷҳизоту дастгоҳҳои обкашӣ, минбаъд таъминот бо об тавассути чохҳои амудӣ мушкилтар мегардад, аз ин лиҳоз, аз ҷиҳати иқтисодию иҷтимоӣ татбиқи амалии лоиҳаи сохтмони хатти оби худҷорӣ номбурда, торафт ҷолибтар мегардад.

Дар баробари дигар мушкилиҳо, безарар гардонидани оби ошомиданӣ дар асоси технологияи муосир, барои шаҳри Истаравшан яке аз муаммоҳои рӯзмарра мебошад. Ташҳис ва безараргардонии оби нӯшокӣ тавассути Маркази назорати давлатии санитарӣ-эпидемиологӣ (МНДСЭ), бо сабаби касод будани буча ва ҷудо нагардидани маблағ, қисмҳои эҳтиётӣ ва реактивҳо, хусусан дар ҷамоатҳои деҳот, кам гузаронида мешавад.

Ҳадамоти рифоҳӣ. Дар ҳудуди шаҳри Истаравшан дар соҳаи хочагии коммуналӣ, Корхонаи давлатии фаръии обу канализатсияи шаҳри Истаравшан фаъолият дорад, ки тамоми ҳадамоти коммуналӣ, аз ҷумла, тоза кардани об, инчунин қабул ва интиқоли ташнобро ба сомон мерасонад.

Шабакаи обу ташноби (канализатсия) шаҳри Истаравшан (дарозии хатти калонҳаҷми ташноби шаҳр 32 км ва дарозии хати миёнаҳаҷми он 65 км-ро ташкил медиҳад) солҳои 1965-1970 сохта шудааст ва аз сабабаи солҳои тулонӣ истифода бурдан, айни ҳол қариб пурра (82%) корношоям шудааст. Барои барқарор намудани шабакаи обу ташноб, аз ҷумла бунёди иншооти қабули ташноб ва обтозакунии, таъмири хатҳои ташнобқабулкунӣ калонҳаҷм ва чохҳои назоратӣ, маблағи зиёд (тибқи ҳисоби пешакӣ тақрибан 25 млн. сомонӣ) лозим мебошад. Ҳамчунин, бинобар васеъшавии ҳудуди маркази шаҳри Истаравшан, иншооти қабули ташноб дар байни маҳаллаҳои аҳолинишин мондааст ва тибқи меъёрҳои амалкунанда, он бояд ҳарчи зудтар аз ҳудуди аҳолинишин кӯчонида шавад.

Ҳамзамон, аз ҷониби мутахассисон масъалаи бунёди хатти мустиқли обу ташноби шаҳраки навбунёди «Баҳористон» барои 6000 хонавода, алоҳида мавриди омӯзиш қарор дорад.

Партовҳо. Дар шаҳри Истаравшан ба чамъоварӣ ва интиқолу безараргардонии партовҳои саҳти маишӣ Корхонаи фаръии давлатии «Ҳочагии манзилию коммунали»-и шаҳри Истаравшан машғул мебошад. Корхонаи мазкур соли 1919 ташкил шуда, ба Корхонаи воҳиди давлатии «Ҳочагии манзилию коммунали»-и Ҷумҳурии Тоҷикистон, мансуб мебошад.

Хизматрасониҳои коммуналӣ ва фарогирии муштарӣ

<i>Номгӯи хизматрасониҳо</i>	<i>Фарогирии муштарӣ (аҳолии), ба ҳисоби %</i>
Баровардани партовҳои саҳти маишӣ	80%
Баровардани партовҳои моёъ	5%
Нигоҳдорӣ ва истифодаи фонди манзил дар биноҳои бисёршӯна	75%
Ободонӣ ва кабудизоркунӣ аз ҳисоби бучети маҳаллӣ	92%

Дар муассисаи номбурда 106 нафар коргарон фаъолият менамоянд ва асосан ба иҷрои корҳои ободонӣ, кабудизоркунӣ, тозагии санитарӣ, нигоҳдории фонди манзил ва ҷароғон намудани кӯчаҳои шаҳр машғул мебошанд. Дар мувозинаи муассисаи зикршуда 84 биноҳои бисёршӯна (воқеъ дар маркази шаҳр) қарор

доранд, ки масоҳати умумии онҳо 117,6 ҳазор м² мебошад. Муассиса ба 5150 нафар истиқоматкунандагони биноҳои мазкур хизматҳои коммуналӣ мерасонад. Муассисаи номбурда ба ҳисоби миёна ба 16435 муштариён дар бобати чамъ ва баровардани партовҳои саҳти маишӣ хизмат мерасонад, ки аз он 5150 нафарашон дар хонаҳои бисёррошёна истиқомат менамоянд. Ҳаҷми миёнаи солони партовҳои саҳти маишӣ (ПСМ) амалан баровардашаванда, ба ҳар як нафар аҳолии шаҳри Истаравшан 2,5 м³-ро ташкил медиҳад, аммо меъёри муайяншудаи ғундоштани ПСМ дар шаҳр ба як нафар истиқоматкунанда 0,85 м³ ва барои як оила дар баҳши хусусӣ 8,5 м³ -ро ташкил медиҳад. Ин нишондиҳандаҳо аз он шаҳодат медиҳанд, ки сол то сол ҳаҷми партовҳои саҳти маишӣ дар шаҳр зиёд шуда истодааст, аз он ҷумла, агар дар соли 2008 муассиса ҳамагӣ 14 ҳазор м³ ПСМ бароварда бошад, пас дар соли 2010-ум 16,1 ҳазор м³ ПСМ баровардааст, ки мутаносибан 15 фоиз зиёд мебошад.

Дар муассисаи мазкур барои чамъоварии партовҳои саҳти маишӣ 3 адад автомашинаи тамғаи ГАЗ-53, 1 адад автокрани ЗИЛ, 1 адад автомошинаи обпошии ЗИЛ, 1 адад автомашинаи КАМАЗ, 1 адад трактор бо притсепаш ва 1 адад трактори тамғаи «Белорус-Малютка» қор мекунад. Шумораи автомашинаҳои мавҷуда барои хизматрасонии пурраи аҳолии шаҳр ноқифоя мебошад.

Партовгоҳи шаҳр дар масофаи 12,5 км ҷойгир буда, дар ҳолати ғайрисанитарӣ қарор дорад. Аз сабаби ноқифоягии техникаи махсусгардонидашуда, партовгоҳ сари вақт тозаву безарар ва хокпӯш карда намешавад. Дар натиҷа, масоҳати он торафт васеъ шуда, партовҳо ба заминҳои кишоварзӣ паҳн гардида, сабабгори паҳншавии касалиҳои гуногун шуда метавонанд (тибқи мушоҳидаҳо масоҳати партовгоҳ то 2-3 маротиба аз масоҳати муқарраршуда зиёд аст). Барои иҷрои корҳои тозаву безараргардонӣ ва хокпӯш намудани партовҳо маблағи зиёд зарур аст, аммо ҳалли ин масъала аз ҳисоби бучети маҳаллӣ бо назардошти имкониятҳои маҳдуди молиявӣ, ғайриимкон мебошад. Дар ин самт, бобати ҷалби маблағҳои ташкилотҳои байналхалқӣ корҳо бояд ҷоннок карда шаванд.

Инчунин, дастрас намудани микдори зарурии техникаи нави махсусгардонидашуда, аз ҷумла куттиҳои махсуси партовҷамкунӣ, автомашинаҳои партовбарорӣ, экскаваторҳои ҳозиразамон, автомашинаҳои обкашонӣ, мошини ассенизатор ва барои аз ҳудуди ҷамоатҳои деҳот баровардаи партовҳо 11 адад тракторҳои партовбарорӣ зарур аст.

Дар баробари ин, пурзӯр намудани корҳои тарғиботӣ ҷиҳати роҳҳои муосири чамъоварии партов ва истифодаи партовгоҳҳо ба мақсад мувофиқ буда, ташкили корхонаҳои қоркарди партов, деворбандӣ намудани партовгоҳ ва ташкили партовгоҳҳо дар ҷамоатҳои деҳот, ба нақшаи амал ворид шудаанд.

Заминаи техникӣ. Дар шаҳри Истаравшан «Муассисаи давлатии нигоҳдории роҳҳои автомобилгарди шаҳри Истаравшан» ба фаъолияти роҳдорӣ машғул мебошад. Муассисаи мазкур танҳо барои хизматрасонии 232 км роҳҳои имконият дорад. Дар муассисаи мазкур 65 қорманди роҳ барои таъмир ва нигоҳдори 232 км роҳҳои истифодаи умум фаъолият мебаранд, аз ҳамин сабаб муассисаи номбурда имконияти хизматрасонии 771 км роҳҳои мавҷударо надорад.

Барои мустаҳкам намудани базаи техникаи муассисаи мазкур, он бояд бо техникаҳои махсуси роҳсозӣ, ба монанди экскаватор, каток, автокран, автомашинаи боркашонии КАМАЗ, булдозер, автомашинаи махсуси одамкашонии тамғаи ГАЗ-53, мошини мумфаршкунанда ва корхонаи хурди асфалтбарорӣ таъмин карда шавад.

Бинобар набудани шабакаи роҳи оҳан, корхонаю муассисаҳо ва соҳибқорони шаҳри Истаравшан барои интиқоли молу маҳсулот аз истгоҳҳои роҳи оҳани шаҳрҳои Спитамен ва Ҷаббор Расулов истифода мебаранд, ки ин дар навбати худ ҳароҷоти иловагиро талаб менамояд. Аз ин лиҳоз, дар сурати пайдо шудани имконияти молиявӣ бо ҷалби сармояи дохилӣ ва хориҷӣ бунёд намудани хатти роҳи оҳани Спитамен- Истаравшан ба мақсад мувофиқ мебошад.

**Нишондиҳандаҳои дурнамои руида соҳаҳои инфрасохтор (хоҷагии роҳ)
дар шаҳри Истаравшан барои солҳои 2016-2020.
Нақлиёт.**

Нишондиҳандаҳо	с.2014 ҳисобот	с.2015 баҳодихӣ	Дурнамо		Параметрҳои дурнамо			
			с.2016	с.2016 бо % с.2015.	с.2017	с.2018	с.2019	с.2020
Ҳаҷми боркашонӣ – ҳамагӣ (ҳазор тонна)	1899,8	1937,8	1976,6	102,0	2016,1	2056,4	2097,6	2139,5
аз он ҷумла:								
- бо нақлиёти роҳи оҳан								
- бо нақлиёти ҳавоӣ								
- бо нақлиёти автомобилӣ ҳамагӣ	1899,8	1947,2	1995,8	102,0	2016,0	2056,4	2097,5	2139,5
аз он - боркашонии байналхалқӣ								
Ғардиши бор – ҳамагӣ (млн.т/км)	272,7	278,1	283,7	102,0	289,3	295,1	30100,2	30702,2
аз он ҷумла:								
- бо нақлиёти роҳи оҳан								
- бо нақлиёти ҳавоӣ								
- бо нақлиёти автомобилӣ – ҳамагӣ	272,7	278,1	283,7	102	289,3	295,0	300,9	306,9
аз он - боркашонии байналхалқӣ								
Мусофиркашонӣ – ҳамагӣ (ҳазор мусофир)	15658,8	15972,0	16291,4	102	16617,2	16949,5	17288,5	17634,3
аз он ҷумла:								
- бо нақлиёти роҳи оҳан								
- бо нақлиёти ҳавоӣ								
- бо нақлиёти автомобилӣ – ҳамагӣ	15658,8	15972,1	16291,4	102,0	16617,2	16949,5	17288,5	17634,3
аз он ҷумла:								

4.2. Таъмини барқ

Дар шаҳри Истаравшан ба таъминоти барқ муассисаи «Шабакаҳои барқии шаҳри Истаравшан» машғул буда, он тобеи ҚСШК «Барқи Тоҷик» мебошад ва аз соли 1976 инҷониб фаъолият дорад. Айни замон, дар муассисаи мазкур 148 нафар корманд ба кор машғул буда, аз онҳо 6 нафар муҳандис, 49 назоратчи шӯъбаи фурӯши барқ ва боқимонда 93 нафар навбатдорони зеристгоҳҳои барқӣ ва барқчиён мебошанд. Дар тавозуни муассисаи номбурда 2 зеристгоҳи барқии иқтидораш 110/35/10кВ (зеристгоҳҳои барқии Ҷомӣ ва Чорбоғ), 3 зеристгоҳҳои барқии иқтидори 110/10кВ (зеристгоҳҳои барқии Уротеппа, Кафтар, ЧНФ,) ва 1 ЗБ 35/10кВ “Зарринруд” ба қайд гирифта шудаанд. Зеристгоҳҳои мазкур дар ҳудуди шаҳри Истаравшан, ҷамоатҳои Сабристон ва Чорбоғ, 1 адад дар ҷамоати деҳоти Зархалол ҷойгир шудаанд. Инчунин дар тавозуни корхонаи номбурда 324 адад ЗИБ 10/04кВ мавҷуд мебошад.

Шабакаи барқии мазкур ба 63 корхонаи саноатӣ, 5 адад корхонаҳои ғайрисаноатӣ, 13 муассисаю ташкилотҳои бучавӣ, 29 ташкилоти бучети маҳаллӣ ва 2 адад корхонаҳои обтаъминкунии шаҳр, инчунин ба 7572 хоҷагиҳои деҳқонӣ ва 44317 (аз ҷумла дар шаҳр 9471 ва дар деҳот 34826 хонавода) муштарӣни (хоҷагиҳои оилавӣ) шаҳри Истаравшан хизмат мерасонад.

Барқ ба шаҳри Истаравшан аз зеристгоҳи барқии тавоноиааш 500 кВт, воқеъ дар ҳудуди шаҳри Гонҷи интиқол дода мешавад. Дар тавозуни корхонаи зикршуда 6 зеристгоҳи барқӣ: 2 зеристгоҳи барқии иқтидораш 110/35/10кВ (зеристгоҳҳои барқии Чомӣ ва Чорбоғ), 3 зеристгоҳҳои барқии иқтидори 110/10кВ (зеристгоҳҳои барқии Уротеппа, Кафтар, ЧНФ) ва 1 ЗБ 35/10кВ “Зарринруд” ба қайд гирифта шудаанд. Зеристгоҳҳои мазкур дар ҳудуди шаҳри Истаравшан, ҷамоатҳои Сабристон ва Чорбоғ, 1 адад дар ҷамоати деҳоти Зарҳалол ҷойгир шудаанд. Инчунин дар тавозуни корхонаи номбурда 324 адад ЗИБ 10/04кВ мавҷуд мебошад.

Шумораи умумии трансформаторҳои қуввагии гуногунтамаға 200 адад буда (аз ин шумора 128 трансформатор дар тавозуни Шабақаҳои барқи шаҳри Истаравшан ва 72 трансформатор дар тавозуни истифодабарандагон қарор дорад), тавоноии умумии онҳо ба 61268 кВА баробар мебошад.

Дар шаҳри Истаравшан дарозии умумии хатҳои интиқоли барқи шиддатнокӣ 6-10 кВ – 530,8 км ва 0,4 кВ – 566,8 км буда, 100%-и аҳолиро бо нерӯи барқ таъмин менамояд. Дарозии нокифояи хатҳои интиқоли барқ, паст будани сифат ва шиддатнокии барқ, номувофиқ ва фарсуда будани нокилҳои барқ мушкилоти таъминоти самараноки қувваи барқ ва талафоти зиёди онро ба вуҷуд овардааст.

Дар доираи Барномаи мазкур бо назардошти рушди демографӣ ва ба истифода супоридани иншоотҳои саноатӣ иҷтимоӣ дар панҷ соли минбаъда, яке аз афзалиятҳои асосии соҳаи таъминоти барқ дар шаҳри Истаравшан иваз намудани нокилҳо ва пояҳои барқии фарсуда, зеристгоҳҳои барқии 110/35-10 кВ дорои 2 адад трансформатори тавоноиааш 16000 кВА ба 2 адад трансформатори тавоноиааш 25000 кВА пешбинӣ шудааст.

Аз ҷониби муштарӣ дар соли 2014 ба миқдори 183,86 ҳазор кВт/соат барқ истифода шудааст. Талафоти технологӣ ба 18% баробар гардидааст.

Ҳамзамон, дар давраи мазкур ба миқдори 1033,3 ҳазор кВт. соат қувваи барқ фурӯхта шудааст, ки нисбати соли гузашта ба маблағи 260,7 ҳазор сомонӣ зиёд мебошад, аз ҷумла, ба аҳоли ба миқдори 536,4 ҳазор кВт/соат қувваи барқ фурӯхта шудааст, ки он нисбати соли гузашта 103% зиёд мебошад.

Миқдори фурӯши қувваи барқ дар шаҳри Истаравшан дар давоми солҳои 2013 – 2014.

№	Нишондодҳо	Воҳиди ченак	Соли 2012	Соли 2013	Соли 2014	Соли 2014 дар қиёс бо соли 2012 бо %
1	Маблағи умумии фурӯши қувваи барқ	сомонӣ	16457,8	19523,7	21692,0	131,8
2	Ҳаҷми умумии истифодаи қувваи барқ	кВт/с	181374,8	198843,2	199413	109,9
3	Аз ҷумла, ба аҳоли	сомонӣ	79626,0	92356,3	97973,8	123,0
	Ҳаҷми умумӣ	кВт/с	76429,9	10159,1	257983	337,5
4	ба ташкилотҳои бучетӣ ва ғайрибучетӣ	сомонӣ	3,3	3,5	1,2	36,3
	Ҳаҷми умумӣ	кВт/с	18,6	19,0	1,0	
5	Нархи 1 кВт/с (ба ҳисоби миёна)					
	- ба аҳоли	Дирам	10,42	11,0	11,70	112,2
	- ба ташкилотҳои бучетӣ ва ғайрибучетӣ	Дирам	28,85	31,42	33,93	117,6
6	қарзи умумии муштарӣ дар назди корхона, аз ҷумла:	сомонӣ	16100,0	20167,8	24200,0	150,3
	- ба аҳоли	сомонӣ	12600,0	14589,6	17300,0	137,3
	- ба ташкилотҳои бучетӣ ва ғайрибучетӣ	Ҳазор сомонӣ	0,8	1,3	2,0	250,0
7	- талафоти умумӣ	%	23,1	23,5	22,1	95,6

Аҳоли ва корхонаву муассисаҳои Истаравшан ба пуррагӣ бо хати барқ таъмин мебошанд. Бояд қайд намуд, ки бинобар суръати баланди афзоиши табиӣ аҳоли, таъсиси корхонаҳои саноатӣ ва набудани шабакаи алтернативии энергетикӣ, талабот ба қувваи барқ рӯз аз рӯз зиёд гардидааст. Иқтидорҳои мавҷудаи шабакаи барқрасонии шаҳр ба сарбории ба вуҷуд омадаи қувваи барқ тобовар нест (махсусан дар мавсими зимистон) ва он сабаби офзоиши ҳолатҳои садамавии иншоотҳои таҷҳизоти барқ шуда истодааст.

Яе аз мушкилиҳое, ки дар ин самт ба назар мерасад, кӯхнаю фарсуда гардидани хатҳои барқии ҳавоӣ ва симчӯбҳои хатҳои интиқолии барқии 0,4-6-10 кВ ба шумор меравад. Сохтмони он ба солҳои 60-уми асри гузашта рост омадааст ва дар ин муддат ягон маротиба қорҳои азнавсозӣ ва барқароркунӣ гузаронида нашудааст ва дар фасли зимистон мушкилоти иловагиро пеш меоварад.

Ин мушкилотро дар маҳаллаҳои навбунёдшудаистода ба монанди маҳаллаҳои Баҳористон ва маркази шаҳр мушоҳида намудан мумкин аст. Бо назардошти ин масъалаи иваз намудани пояҳои ҷӯбин ба пояҳои оҳану бетонӣ ва инчунин дар ҳолати сарборӣ қарор гирифтани трансформаторҳои 10-6-0,4 кВ ва дар ин замина иваз намудани онҳо ба трансформаторҳои тавоноияшон баланд ба миён омадааст. Барои беҳтар намудани вазъи барқтаъминкунӣ ва инчунин, кам намудани талафотҳои технологияи “Шабакаҳои барқӣ”, зарурияти иваз намудани ХИБ-10-6 кВ бо дарозии 22 км (бо 529 адад пояҳои ҷубини фарсуда), ХИБ-0,4 кВ бо дарозии 42 км (бо 1257 адад пояҳои ҷубини фарсуда), трансформаторҳои 0,4-6-10 кВ (31 адад) ба миён омадааст.

Ҳаҷми фурӯши нерӯи барқ дар соли 2014 ҳамагӣ 26,6 млн. сомони ро ташкил дод, ки дар қиёс ба соли 2012 ба андозаи 5,5 млн. сомонӣ зиёд мебошад, ки ба афзоиши аҳоли ва талаботи он алоқаманд аст. Яке аз мушкилиҳои марказие, ки айни замон мутахассисони соҳаро ба ташвиш овардааст, ин сол то сол зиёд гардидани қарзи истифодабарандагон мебошад. Қарздорӣ асосӣ ба аҳоли рост меояд, ки ҳаҷми он дар соли 2012 тақрибан 12 млн. сомони ро ташкил дода, дар қиёс ба соли 2012 ба андозаи 6706 ҳазор сомонӣ зиёд гардидааст. Сабабҳои асосии қарздорӣ аҳоли, сол то сол баланд гардидани арзиши нерӯи барқ, нисбатан паст будани музди меҳнат ва паст будани қобилияти пардохтпазирии аҳоли мебошад. Мушкилии дигари соҳа ин баланд будани ҳаҷми талафоти нерӯи барқ мебошад. Ба ин нишондод, аз як тараф, кӯхнаю фарсуда шудани ноқилҳои барқӣ ва аз тарафи дигар, норасоӣ ва аз қор баромадани ҳисобкунакҳои барқии мавҷуда таъсири манфӣ расонидааст.

Бо сабаби қатъ гардидани интиқоли газӣ табиӣ ба шаҳр аҳоли аз қувваи барқ истифода мебаранд, ки ин ҳолат боиси аз қор баромадани трансформаторҳо, хатҳои барқӣ ва шабакаҳои тақсимоли барқ оварда мерасонад. Ин ҳолатро махсусан дар фасли сармо мушоҳида намудан мумкин аст. Аҳолии деҳаҳо низ аз истифодаи газӣ табиӣ маҳрум буда, манбаи асосии истифодабарии гармӣ барои онҳо қувваи барқ, ҳезум, ангишт ва ғайра ба шумор меравад. Илова бар ин, хонаҳои баландошёнаи шаҳр аз сабаби қор нақардани шабакаи гармидиҳӣ, таҷҳизотҳои гармидиҳии барқиро истифода менамоянд ва ин ҳолат зарурати иваз намудани трансформаторҳои мавҷударо (ба трансформаторҳои иқтидораш зиёд) ба миён овардааст.

Барои таъминоти барқи маҳалаҳои навбунёди Навобод ва Баҳористон, сохтмони 12,4 км ХИБ-10-6 кВ, 31,1 км ХИБ-0,4 кВ ва насби 11 адад ЗТ-10-6/0,4 кВ (зеристгоҳҳои трансформаторӣ) лозим мебошад.

Дар давоми солҳои 2016-2020 дар доираи татбиқи Барномаи рушди шаҳри Истаравшан барои ҳалли масъалаҳои ҳалталаби зикргардидаи соҳа ва ҷиҳати беҳтар намудани таъминоти аҳоли бо қувваи барқ, аз нав барқарор намудани хатҳои барқии ҳавоӣ ва кабелӣ, бо трансформаторҳои иловагӣ таъмин намудани деҳаҳо, ки шумораи аҳолиашон зиёд шуда истодааст ва аз нав барқарор намудани симчӯбҳои ХИБ пешбинӣ мегардад. Дар доираи Барномаи мазкур бо назардошти рушди демографӣ ва ба истифода супоридани иншоотҳои саноатӣ иҷтимоӣ дар панҷ соли минбаъда, яке аз афзалиятҳои асосии соҳаи таъминоти барқ дар шаҳри Истаравшан иваз намудани ноқилҳо ва пояҳои барқии фарсуда, зеристгоҳҳои барқии 110/35-10 кВ дорои 2 адад трансформатори тавоноияш 16000 кВА ба 2 адад трансформатори тавоноияш 25000 кВА пешбинӣ шудааст.

Нишондиҳандаҳои асосии соҳаи таъминоти барқ дар шаҳри Истаравшан дар муддати солҳои 2016-2020.

№	Нишондодҳо	Воҳиди	Солҳо	Соли
---	------------	--------	-------	------

			2016	2017	2018	2019	2020	
1	Фуруши умумии барқ	ҳазор сомони	23864173	26251250	26876375	31764012	34940414	146
2	Аз он ҷумла, аҳоли	ҳазор сомони	12612083	13873291	15260620	16786682	18465351	146
3	Бо ташкилотҳои буҷетӣ ва ғайрибуҷетӣ	ҳазор сомони	11252690	12377959	13615755	14977330	16475063	146
4	Нархи 1кВа/с (ба ҳисоби миёна)	дирам	11,96	13,16	14,47	15,92	17,51	146
5	Ба аҳоли	дирам	13,23	13,25	14,58	15,31	16,08	121
6	Ташкилотҳои буҷетӣ ва ғайрибуҷетӣ	дирам	11,09	12,20	13,42	14,76	16,23	105
7	Қарзи умумии муштарӣ дар назди корхона, аз он ҷумла аҳоли	ҳазор сомони	25418	25502	25610	25700	25800	101
8	Аҳоли	ҳазор сомони	18142	18200	18350	19000	19100	105
9	Ташкилотҳои буҷетӣ ва ғайрибуҷетӣ	ҳазор сомони	7276	7302	7260	6700	6700	92
10	Талафоти умумӣ		17,0	17,5	18,0	18,5	19,0	111

Мушкилоти мавҷудай соҳа: кӯҳнаю фарсуда гардидани хатҳои интиқоли барқ, иқтидори нокифояи трансформаторҳои мавҷуда ва зеристгоҳҳои барқӣ, мунтазам аз қор баромадани трансформаторҳо, қорношоям гаштани симчӯбҳо ва пояҳои ХИБ.

Дар давоми солҳои 2016-2020 дар доираи татбиқи Барномаи мазкур барои ҳалли масъалаҳои ҳалталаби зикргардидаи соҳа ва чихати беҳтар намудани таъминоти аҳоли бо қувваи барқ, аз нав барқарор намудани хатҳои барқии ҳавоӣ ва кабелӣ, бо трансформаторҳои иловагӣ таъмин намудани деҳаҳое, ки шумораи аҳолиашон зиёд шуда истодааст ва аз нав барқарор намудани симчӯбҳои ХИБ пешбинӣ мегардад.

Айни замон мушкилиҳое ба мисли қарздорӣ муштарӣ аз рӯи пардохти ҳаққи истифодаи қувваи барқ, ҳавасманд набудани аҳоли барои иваз намудан ва ба берун баровардани ҳисобкунакҳои барқии индуксионӣ ба рақамӣ, фарсудагӣ ва норасоии ноқилҳо, пояҳои барқӣ, трансформаторҳо, таҷҳизот ва лавозимоти санҷиши қуваи барқ, ба талаботи мавҷуда ҷавобгӯ набудани тавоноии зеристгоҳҳои барқӣ, норасоии техникаи борбардору боркаш ва маҳдудияти маблағгузориҳо, садди роҳи рушди соҳаи мазкур шуда истодааст.

Афзоиши нуфуси аҳоли, бунёди маҳаллаи нави аҳолинишини «Баҳористон» ва дигар маҳаллаҳои нав дар деҳот, инчунин нокифоягии иқтидорҳои мавҷуда, зарурияти зиёд намудани иқтидору тавоноии шабакаҳои барқии шаҳри Истаравшанро тақозо менамояд. Бинобар ин, сохтмони ЗБ «Баҳористон-220 кВ» бо 2 адад автотрасформатор бо иқтидори 200 000 кВА барои рушди барқтаъминкунии шаҳру деҳоти Истаравшан мувофиқи мақсад мебошад.

Масъалаи дигари асосӣ барои шаҳру деҳоти Истаравшан, ин таҷдиди инфрасохтори соҳаи барқтаъминкунӣ мебошад. Айни замон, дар ҳамкорӣ бо Бонки Осиегии Русд гуфтушунид бобати оғози марҳилаи сеюми лоиҳаи таъмиру таҷдиди пояҳои хатҳои интиқоли барқ идома дошта, дар назар аст, ки дар ин марҳила барои иҷрои қорҳои сохтмони хати барқ ба масофаи 9 км дар ҳаҷми 4 млн сомонӣ маблағ ҷудо карда мешавад.

Нишондиҳандаҳои дурнамои рушди соҳаи барқтаъминкунӣ дар тӯли солҳои 2016-2020

Нишондиҳандаҳо	Воҳиди ченак	Солҳо					с.2020 бо % 2016
		2016	2017	2018	2019	2020	
Фуруши умумии барқ	ҳазор сомонӣ	23864173	26251250	26876375	31764012	34940414	146

Аз он ҷумла, аҳоли	ҳазор сомонӣ	12612083	13873291	15260620	16786682	18465351	146
Ташкилотҳои буҷетӣ ва гайрибуҷетӣ	ҳазор сомонӣ	11252690	12377959	13615755	14977330	16475063	146
Нархи 1кВт/с (ба ҳисоби миёна)	дирам	11,96	13,16	14,47	15,92	17,51	146
Ба аҳоли	дирам	13,23	13,25	14,58	15,31	16,08	121
Ташкилотҳои буҷетӣ ва гайрибуҷетӣ	дирам	11,09	12,20	13,42	14,76	16,23	105
Қарзи умумии муштариён дар назди қорхона	ҳазор сомонӣ	25418	25502	25610	25700	25800	101
Аз он ҷумла, аҳоли	ҳазор сомонӣ	18142	18200	18350	19000	19100	105
Ташкилотҳои буҷетӣ ва гайрибуҷетӣ	ҳазор сомонӣ	7276	7302	7260	6700	6700	92
Талафоти умумӣ		17,0	17,5	18,0	18,5	19,0	111

4.3. Нақлиёт ва хоҷагии роҳ.

Нақлиёт. Дар шаҳри Истаравшан 4 ширкати нақлиётӣ фаъолият менамояд, аз он ҷумла ЧДММ «Ширкати нақлиёти Дӯстӣ» бо 427 адад воситаҳои нақлиёти мусофиркашон, ЧДММ «Довуд» бо 48 адад воситаҳои нақлиёти мусофиркашон, ЧДММ «Коваи Истаравшан» бо 53 адад воситаҳои нақлиёти мусофиркашон ва ҶСК «Олӣ Сомон» бо 24 адад воситаҳои нақлиёти мусофиркашон, ба боркашонӣ бо фарогирии 61 хатсайр, аз ин 8 хатсайри шаҳрӣ, 20 хатсайри дохили шаҳрӣ ва 33 хатсайри назди шаҳрӣ ба аҳолии шаҳру деҳот ва меҳмонони шаҳр хизмат мерасонанд.

Дар семоҳаи аввали соли равон аз тарафи ширкатҳои номбурда 2613 ҳазор нафар мусофир кашонида шудааст.

Ҳаҷми боркашонӣ бошад 463,4 ҳазор тоннаро ташкил дод, ки нисбати соли пешин 100,6% зиёд иҷро гаштааст.

Умуман дар шаҳри Истаравшан 17458 адад воситаҳои нақлиёт мавҷуд мебошад, ки аз ин 17146 адад шахсӣ, 312 адад давлатӣ, 46 адад воситаҳои нақлиёти махсус, 15136 адад нақлиёти сабукрав, 394 адад автобус, 1876 адад нақлиёти боркашон мавҷуд мебошад.

Номгуи хизматрасониҳо	Воҳиди ченак	Соли 2016	Соли 2017	Соли 2018	Соли 2019	Соли 2020	%
Мусофир кашонида шуд	ҳазор мусофир	16610,0	17100	17600	18100	18700	112,6
Гардиши мусофиркашонӣ	ҳазор мусофир	190600	194400	198300	202200	206244	108,2
Бор кашонида шуд	ҳаз.тн	2010	2075	2130	2200	2260	112,4
Гардиши боркашонӣ	ҳаз. тн	294000	306700	319000	331800	345000	117,3

Роҳҳо. Дар шаҳри Истаравшан «Муассисаи давлатии нигоҳдории роҳҳои автомобилгард» ва қорхонаи фаръӣ-давлатии «Хоҷагии манзилию коммуналӣ» ба фаъолияти роҳдорӣ машғул мебошанд.

Муассисаи давлатии нигоҳдории роҳҳои автомобилгарди шаҳри Истаравшан тобеи Вазорати нақлиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон буда, дар он 56 нафар коргар фаъолият менамоянд. Муассиса дорои 18 адад техникаи роҳдорӣ, нақлиёт ва таҷҳизотҳои роҳдорӣ аст, ки аз ин 15 ададаш қоршоҷам буда, 3 адади дигар дар ҳолати қорношоҷам қарор дорад.

Дар мувозинаи Қорхонаи фаръӣ-давлатии хоҷагии манзилию коммуналӣ 16,5км кӯчаву хиёбонҳои истифодаи умум, 15 км пиёдароҳҳо, 16 км ноаҳолии обпарто ва 3 пул (кӯпрук) мавҷуд аст. Қорхона ба фаъолияти роҳдорӣ машғул бошад ҳам, вале ягон механизм барои нигоҳдории роҳ надорад. Қорҳои таъмиру барқароркуниро тавассути нақлиёт ва механизмҳои қороя амалӣ менамояд.

Муассисаи давлатии нигоҳдории роҳҳои автомобилгарди шаҳри Истаравшан дар мувозинаи худ 232 км роҳҳои истифодаи умум дорад, ки аз ин 21,0 км роҳҳои байналмиллалӣ, 22,5 км роҳҳои ҷумҳуриявӣ ва 188,5 км роҳҳои маҳаллӣ мебошанд. Роҳҳои шаҳру деҳоти Истаравшан аз рӯи намуди фарш:

- фарши асфалту бетон 112,1км,
- фарши такмилёфтаи роҳ 86,8км
- фарши аз омехтаи шағалу сангреса 33,1км мебошад.

Ҳамчунин дар ҳудуди шаҳр 15 адад пул (кӯпрук) ва 327 адад кубурҳои обпарто (3627 метри тӯлонӣ) мавҷуданд, ки дар 2 адади он таъмири асосӣ гузаронида шудааст ва 2 адади он ба азнавсозӣ ниёз доранд. Ду иншооти обгузар дар роҳи автомобилгарди даромад ба деҳаи Қарасаққол-Даҳяки поён ва як адад пул (кӯпрук) дар роҳи автомобилгарди Истаравшан-Ғонҷӣ аз офати табиӣ зарар дидааст ва аз сабаби дарёфт нашудани сармоя таъмир нагардида дар ҳолати таъмирталаб боқӣ мондаанд.

Пӣдароҳҳо ва новаҳои обгузар дар кӯчаву хиёбонҳо аз сабаби калон ва баланд шудани решаи дарахтон қисман қачу валангор гаштаанд.

Дар ҳудуди шаҳр пули кӯчаи Олӣ Сомон дар натиҷаи офатҳои табиӣ солҳои гузашта хароб гашта, аз нав барқарор карда шуд, лекин аз сабаби набудани маблағ қорҳои соҳилмустаҳкамкунии он ба охир расонида нашудааст ва ҳоло пояҳои пул (кӯпрук) дар ҳолати садамавӣ қарор дорад.

Дар солҳои охир аз сабаби набудани сармоя дар аксарияти роҳҳо таъмири капиталӣ гузаронида нашудааст (зиёда аз 25 сол). Дар натиҷаи солҳои зиёд истифода гаштан фарши роҳҳо хеле фарсуда шудааст ва онҳоро бо таъмири қорӣ аз нав барқарор намудан ғайриимкон аст.

Дар бисёр мавзӯҳо фарши роҳ ва паҳлӯҳои он вайрон шудааст. Зиёда аз 10 км роҳи байнамиллалӣ, 10 км роҳи ҷумҳуриявӣ, 35 км роҳи маҳаллӣ, аз ҷумла роҳҳои мошингарди Истаравшан-Зафаробод (0-10) км, роҳи даромадгоҳи шаҳри Истаравшан (0-2) км, роҳи Истаравшан-Ғонҷӣ (0-7) км, роҳи ҳудуди шаҳри Истаравшан (0-21,9) км, Гули-Сурх-Осоишгоҳи «Уротеппа» (0-7) км ва роҳи Истаравшан-Воғат-Ругунд (0-6,9) км ба таъмири асосӣ ниёз доранд. Барои дар ҳолати хуби техникаӣ нигоҳ доштани роҳҳои мошингарди шаҳри Истаравшан ҳамасола тақрибан 1,2 миллион сомонӣ зарур аст.

Мушкилоти соҳа: аз офати табиӣ хароб гаштани иншоотҳои обгузари роҳҳои мошингарди Қарасаққол-Даҳяки поён ва зарурияти ба ҷои он сохтани ду кӯпрук, таъмирталаб будани кӯпрук дар роҳи мошингарди Истаравшан-Ғонҷӣ, ҳолати садамавии пояҳои кӯпруки мошингарди кӯчаи Оли Сомон, фарсуда гаштани фарши қисми асосии аксарияти роҳҳои шаҳр, таъмирталаб будани роҳҳои байнамиллалӣ Истаравшан-Зафаробод (0-10) км, роҳҳои ҷумҳуриявӣ даромадгоҳи шаҳри Истаравшан (0-2) км, Истаравшан-Ғонҷӣ (0-7) км, роҳҳои маҳаллӣ, аз ҷумла, роҳҳои Истаравшан-Ничонӣ-Ругунд (0-15,9) км, Истаравшан-Воғат-Ругунд (0-6,9) км, Истаравшан-Осоишгоҳи «Уротеппа» (0-7) км, доҳили Истаравшан (0-21,9) км, роҳи Гули-Сурх-Қалъаи Баланд (0-7) км, қорношоям будани воситаҳои техникаӣ Муассисаи давлатии нигоҳдории роҳҳои автомобилгарди шаҳри Истаравшан, фарсуда гаштани қисми асосии фарши роҳҳои кӯчаҳои Истиклол, Бӯстон, Гагарин, Олӣ Сомон ва Дӯстӣ, мавҷуд набудани техникаҳои ҳозиразамон дар Корхонаи фаръии давлатии хоҷагӣ ва манзилии шаҳри Истаравшан.

Барои иҷрои қорҳои сохтмону барқарорсозии ин роҳу кӯпрукҳо зиёда аз 12 млн.700 ҳазор сомонӣ маблағ лозим мебошад.

*Нишондиҳандаҳои дурнамои рушди соҳаҳои инфраструктураи истеҳсолию
Ҳоҷагии роҳҳо*

Нишондиҳандаҳо	с.2014 ҳисобот	с.2015 баҳоидиҳӣ	Дурнамо		Параметрҳои дурнамо			
			с.2016	2016 60% 2015	2017	2018	2019	2020
Дарозии умумии роҳҳои	266,2	266,2	268,2	100,75	268,2	268,2	268,2	268,2

автомобилгард – ҳамагӣ (км)									
аз он ҷумла: бо болопӯши сахт	127,0	127,0	129,0	102,0	129,00	129,00	129,0	129,0	129,0
аз онҳо: бо болопӯши мукаммал	139,2	139,2	139,2	100	139,2	139,2	139,2	139,2	139,2
Аз дарозии умумии роҳҳо:									
Роҳҳои истифодаи умум – ҳамагӣ (км)	266,2	266,2	268,2	100,75	268,2	268,2	268,2	268,2	268,2
аз он ҷумла: бо болопӯши сахт	127,0	127,0	129,0	102,0	129,0	129,0	129,0	129,0	129,0
аз онҳо: бо болопӯши мукаммал	139,2	139,2	139,2	100,0	139,2	139,2	139,2	139,2	139,2
Роҳҳо аз рӯи аҳамият, (км)									
Ҷумҳуриявӣ	77,5	77,5	77,5	100	77,5	77,5	77,5	77,5	77,5
Маҳаллӣ	188,5	188,5	190,5	100,8	190,5	190,5	190,5	190,5	190,5

4.4. Алоқа ва фазои иттилоотӣ.

Филиали ҶСК «Тоҷиктелеком»-и ш.Истаравшан яке аз корхонаҳои беҳтарини соҳаи алоқаи шаҳри Истаравшан ба ҳисоб рафта, ҳамчун ташкилоти маинтақавӣ фаъолият мекунад. Дар он 98 нафар мутахассисони соҳаи алоқа кор мекунанд.

Соли равон корхона нақшаи истеҳсолии солонаро 107,3 фоиз иҷро карда, ба миқдори 629812 сомонӣ ба аҳоли хизмати алоқа расонидааст. Сохтмони шабакаи нақлиётӣ бо воситаи кабели ҳозиразамони нахию нури (оптикӣ) ба итмом расонида шуда, ҳамаи кабелҳои байнишаҳрӣ ба ин кабел пайваस्त карда шудаанд.

Дар Истаравшан 3 истгоҳи телефони бо ғунҷоиши 7032 рақам, аз ҷумла дар деҳот 480 рақам насб карда шудааст.

Дар ҳудуди шаҳр 8 ширкати дигар фаъолияти хизматрасонии алоқаро пеш мебаранд (Билайн, Tcell, Вавилон-Т, Вавилон-М, Телеком-технолоджи, Сатурн-Онлайн Ltd, МЛТ, Тк-мобайл). Бинобар баланд будани сатҳи рақобат дар соҳаи алоқа, даромаднокии корхонаи мазкур нисбати солҳои пеш кам гаштааст.

Барои афзоиши даромаднокии корхона дар соли 2016 насби як адад истгоҳи рақамӣ дар ҳудуди ҷамоати деҳоти «Гули-Сурх» ва тавассути силки нури насби таҷҳизоти PDH ва ИКМ, ташкили алоқаи телефонию интернет ба маҳалҳои дурдастӣ деҳот ба нақша гирифта шудааст.

Инчунин тавассути хатҳои телефонӣ ба роҳ мондани пахши барномаҳои телевизион дар тӯли солҳои 2015-2016 ба нақша гирифта шудааст, ки бо ин васила шумораи муштариён зиёд гашта, даромаднокии корхона то 30% меафзояд.

Солҳои 2016-2017 барои татбиқи марҳилаи дуҷуми барномаи технологияҳои иттилоотию коммуникатсионӣ ва таъсиси ҳукумати электронӣ, тавассути силкҳои нури, ташкил намудани шабақаҳои интернетии байни муассисаҳои давлатӣ ва ташкилотҳои қудратӣ ба нақша гирифта шудааст. Ҳамаи ин боиси пешрафти тамоми соҳаҳои дахлдор ва таъсиси ҷойҳои нави корӣ мегардад.

Нишондиҳандаҳои дурнамои рушди соҳаи алоқа

Нишондиҳандаҳо	с.2014 ҳисобот	с.2015 баҳодихӣ	Дурнамо		Параметрҳои дурнамо				с.2020 бо % бо нисбати с. 2015
			с. 2016	с. 2016 бо нисбати 2015	с.2017	с.2018	с.2019	с.2020	
Алоқа									
Шумораи истгоҳҳои телефони (адад)	3	3	4	133,0	5	6	7	8	266,7
Ғунҷоиши истгоҳҳои телефони (ҳаз. рақам)	7,032	7,032	7,512	106,8	7,99	8,47	8,95	9,43	134,1
Шумораи истифодабарандагони телефони «соти» (ҳаз. муштариён)	90,0	92,7	95,5	103,0	98,4	101,3	104,3	107,5	116,0
Шумораи аппаратҳои телефонҳои асосӣ (ҳаз. адад)	4,1	4,2	4,3	102,4	4,4	4,5	4,7	4,8	109,7

Шумораи истифодабарандагони шабакаи «Интернет» (ҳаз. муштарӣ)	38,0	39,1	40,3	103,0	41,5	42,7	44,0	45,3	114,3
Даромад аз фаъолияти асосии соҳаи алоқа (ҳазор сомони)	191,3	197,0	202,9	103,0	209,0	215,3	221,7	228,4	115,9
Ҳаҷми хизматрасонии алоқа ба аҳоли (ҳазор сомони)	68,8	70,9	73,0	103,0	75,2	77,4	79,78	82,2	115,9

БОБИ 5. ҲИФЗИ МУҲИТИ ЗИСТ ВА ҲОЛАТҲОИ ФАВҚУЛОДА

5.1. Ҳифзи муҳити зист.

Дар шаҳр оиди масъалаҳои ҳифзи муҳити зист “Бахши ҳифзи муҳити зисти шаҳри Истаравшан” фаъолият менамояд, ки аз 5 нафар корманд (сардор, 1 нозири давлатӣ ва 3 нозири тибқи шартнома фаъолиятдошта) иборат аст. Вазифаи асосии бахши мазкур, назорат ва ҳифзу истифодаи дурусти захираҳои табиӣ (об, замин, ҳаво, партовҳо, шикор, моҳидорӣ ва дигар захираҳо) мебошад. Масъалаҳои ҳалталаби соҳа хеле зиёданд, аз ҷумла, зиёд шудани теъдоди ҳодисаҳои буридани дарактон, ифлосшавии муҳити зист бо партовҳои саҳти маишӣ, азхудкунии ғайрисамаранокӣ сарватҳои табиӣ, аз ҷумла хок, куму санг, шағал ва ғайраҳо.

Таъсири иқтисодии саноатии шаҳр ба муҳити зист он қадар зиёд нест. Дар шаҳр 23 адад корхонаи саноатӣ (аз ҷумла ҶДММ “Баракат”, ҶСП “Оби Зулол”, “ҶСШК Файз”, ҶДММ “Суруш” ва ғайраҳо), 12 корхонаи хурди дӯзандагӣ, 4 адад осиеби баркӣ, 5 корхонаи истеҳсоли масолеҳи сохтмон (ҶДММ “Сохтмончии Истаравшан”, “ПМК -118” ва ғайра) фаъолият мекунанд ва ба ҳолати экологии шаҳр таъсири антропогенӣ воқеъӣ намерасонанд. Ҳавои атмосфера дар ҳудуди шаҳр асосан аз ихроҷоти нақлиёти автомобилӣ, ки миқдораш 17016 адад мебошад, ифлос мешавад.

Кишоварзони шаҳр аслан ба растанишарварӣ, боғдорӣ ва чорвопарварӣ машғул мебошанд. Зиёда аз 82,4 фоизи аҳолии қобили меҳнат дар дехот зиндагонӣ дошта, асосан дар соҳаи кишоварзӣ фаъолият менамоянд ва ба ҳолати экологии он бевосита таъсир мерасонанд. Майдони заминҳои обӣ 35,6%-ро ташкил медиҳад. Дар натиҷаи истифодаи тӯлонӣ ва ғайрисамаранок, риоя накардани қоидаҳои агротехникӣ, ҳосилнокии заминҳо нисбатан коҳиш ёфтааст ва яке аз сабабҳои паст шудани ҳосилнокии замин, ин сари вақт таъмин нашудани нуриҳои минералию захрхимикатҳо, тағйирёбии иқлим, паҳн шудани ҳаргуна ҳашароти заррасон ва касалиҳо мебошад.

Масъалаи дигари муҳими экологии шаҳр, ин сари вақт ҷамъоварӣ нагаштани партовҳо мебошад. Партовгоҳи марказии шаҳр дар деҳаи Ничонии ҷамоати дехоти “Ничонӣ” дар масофаи 14 км дуртар аз маркази шаҳри Истаравшан ҷойгир шуда, атрофаш маҳкам набуда, ба талабот ҷавобгӯ нест. Илова бар он, бинобар боришоти зиёд каналу ҷӯйҳои обпарто ба таъмиру азнавсозӣ эҳтиёҷ доранд. Мавҷуд набудани ҳадамоти коммуналӣ дар ҷамоатҳо, боиси пайдо шудани партовгоҳҳои сершумори ғайрирасмӣ, ифлос шудани замин, соҳилҳои иншооти об ва афзудани хатари сар задани касалиҳои сироятӣ мегардад. Манбаи дигар ташаккули партовҳо муассисаҳои тиббии шаҳр ва ҳадамоти байтории шаҳр мебошанд. Муассисаҳои тиббӣ бояд бо печҳо барои сузонидани партовҳои хатарнок мучаҳаз карда шаванд. Барои чорвои аз касалиҳо фавтида ташкили ҷохҳои Бейкер зарур аст, зеро айни замон дар шаҳри Истаравшан чунин таҷҳизоти ба ҳифзи табиат мусоидаткунанда мавҷуд нест. Ҳамаи ин ба зиёд шудани касалиҳо миёни аҳоли, афзудани хароҷоти онҳо барои табобат, коҳиши сатҳи дарозумрӣ ва баланд шудани сатҳи камбизоатӣ меоварад. Барои ҳалли ин масъалаҳо лозим аст, ки дар ҳудуди ҷамоатҳои шаҳр барои ташкил намудани партовгоҳ қитъаҳои алоҳидаи замин ҷудо карда шуда, ҷиҳати ташкил намудани муассисаҳои коммуналии хусусӣ ё давлатӣ ва дар соҳаи мазкур ба хизматрасонӣ машғул гардидани онҳо, мусоидат намудан зарур аст.

Дар шаҳр 23 корхонаи мухталифи хурду бузурги саноатӣ ва 7600 хоҷагиҳои деҳқонии инфиродӣ фаъолият менамоянд. Яке аз мушкилотҳои, ки дар ин самт ба назар мерасад ин надоштани ҳуҷҷатҳои меъёрии ҳади имконпазирии партовҳо, ҳуҷҷатҳои экспертизаи давлатии экологӣ ва иҷозатномаи меъёрий мебошад. Дар шаҳри Истаравшан ба истиснои корхонаҳои саноатии ҚДММ ширкати нақлиёти «Дӯсти», ҚДММ «Хуршеди Истаравшан» ва ҚСШК «Суруш», дигар корхонаҳои саноатӣ ҳуҷҷатҳои номбаршударо надорад, ки ин барои пешбурди дурусти соҳа дар сатҳи маҳал таъсири манфӣ мерасонад. Таъсири моддаҳои зарароварӣ корхонаҳои саноатӣ ба муҳити атроф пурра омӯхта нашудааст. На ҳамаи корхонаҳои саноатӣ дорои шиносномаи экологӣ, ҳисоботи мунтазам оид ба ҳаҷми партовҳо ва моддаҳои зараровар мебошанд.

Ҳади ҷои маводҳои захрнокӣ ба ҳавои атмосферӣ паҳншаванда дар шаҳри Истаравшан 135 тн/сол-ро ташкил медиҳад.

Мувофиқи ҳисоботи омории 2ТП (ҳаво) динамикаи партовҳои моддаҳои зарароварӣ ба фазо партофташаванда барои се соли охир чунин аст:

Партовҳои моддаҳои зарароварӣ аз корхонаҳои саноатии шаҳри Истаравшан

<i>Номгуӣи моддаҳои зараровар</i>	<i>Соли 2012</i>	<i>Соли 2013</i>	<i>Соли 2014</i>
Ҳамагӣ, тн/дар як сол	1809,1	2156,39	47063
Аз онҳо партовҳои саҳт	1800	2120	2543
Газмонанд ва моеъ:	9,1	36,390	44,520
СО (оксиди карбон)	3,6	4,7	5,6
NO2 (оксиди нитроген)	1,0	1,1	1,2

Яке аз мушкилотҳои ташвишовари соҳа, дастрасӣ надоштани қисми аҳоли, махсусан аҳолии ҷамоатҳои деҳот ба манбаҳои оби аз нуқтаи назари экологӣ тоза маҳсуб меёбад. Дар шаҳр танҳо 37,8 фоизи аҳоли ба манбаҳои оби нӯшокии тоза дастрасӣ доранд ҳалос, боқимонда 62,2 фоиз аз ин манбаи бебаҳо истифода бурда наметавонанд. Бисёр нуқтаҳои манбаҳои оби нӯшокии шаҳр ба талаботҳои санитарии гигиенӣ ҷавоб дода наметавонанд. Аҳолии деҳаҳои навбунёди Навобод, Навганда, Дилқушо ва қисми аҳолии ҷамоатҳои Зарҳалол ва Пошкент ба оби аз нуқтаи назари экологӣ тоза ва безарагардонидашуда дастрасӣ надоранд ва аз ин ҳисоб танқисии зиёд мекашанд. Дар деҳаҳои номбаршуда аҳоли оби канал ва ҷуйҳоро истифода мекунанд, ки ин сарчашмаҳо барангезандаи эҳтимолии бемориҳои сироятӣ мебошанд.

Солҳои охир дар шаҳри Истаравшан афзоиши ҳаҷми корҳои сохтмонӣ ба назар мерасад. Мушкилоти асосии экологие, ки дар ин самт вучуд дорад, ин ҳолати ғайриқаноъатбахши шабакаи обу ташноби шаҳр мебошад. Бинобар ин, ҳамеша хавфи аз партовҳои моеъ ифлос гардидани обҳои зеризаминӣ таҳдид мекунад. Дар натиҷа ҳамаи партовҳои маркази шаҳр ба шабакаҳои мазкур ва партовгоҳҳои ғайрирасмӣ партофта мешаванд. Шабакаи мавҷудаи ташноб ва партовгоҳҳои номбаршуда дар ҳолати ғайриқаноъатбахш қарор дошта, ба талаботҳои санитарии гигиенӣ ва экологӣ мутобиқ нестанд. Махсусан, дар фасли тобистон, ки аз ин ҳисоб сар задани касалиҳои сироятӣ авҷ мегирад.

Дар маркази шаҳр 18 нуқтаи ба расмият даровардашудаи партовбарорӣ ташкил карда шудааст, ки пешниҳоди хизматрасонӣ аз ҷониби КДФ «Ҳоҷагии манзилию коммуналӣ» сурат мегирад. Дар ин самт, сари вақт тоза нагардидани нуқтаҳои партовбарорӣ ба муҳити зист бетаъсир намемонад. Аз рӯи ҳисоботҳои мавҷуда, дар як сол аз ҳисоби аҳолии шаҳр ба муҳити зист 82510 тонна партов бароварда мешавад, ки боиси ифлосшавии обу замин ва муҳити зист мегардад. Дар баъзе нуқтаҳои аҳолинишин партов дар даруни сой, наздикии ҳавлиҳо ва ҷойҳои ғайримуқаррарӣ партофта мешавад. Сусти будани низоми идоракунӣ дар бахши коммуналӣ ва набудани назорати доимӣ мушкилотро дар ин самт боз ҳам мушкилтар мегардонад. Ин мушкилиҳо дар сатҳи деҳот бештар ташвишовар арзёбӣ мегарданд.

Яке аз афзалиятҳои асосӣ ва афзалиятнок барои рушди минбаъдаи соҳа, гузаронидани корҳои тарғиботию ташвиқотӣ барои нигоҳдории ҳифзи муҳити зист ва солимгардонии аҳоли мебошад.

Дар шаҳри Истаравшан таъмин намудани аҳоли бо оби нушокӣ яке аз масъалаҳои муҳимтарини шаҳр буда, айни ҳол 49,5%-и аҳоли аз танқисии оби нӯшокӣ ва полезӣ азият мекашанд. Қубурҳои хатти оби дохили маҳалҳои аҳолинишин 110 км буда, солҳои 70-уми асри гузашта бунёд шуда, аз сабаби солҳои тӯлонӣ истифода бурдан фарсудаю корношоям гардидаанд. Тибқи маълумоти мавҷуда, феълан танҳо барои обтаъминкунии сокинони маркази шаҳри Истаравшан зарурияти кофтани 8 чоҳи амудӣ ҷой дошта, барои аҳолии дигар ҷамоатҳои деҳот зарурияти кофтани 41 чоҳи амудӣ ва масъалаҳои тартиб додани сметаи хароҷот, дарёфти маблағҳои зарурӣ, мавҷуд будани ҳуди оби зеризаминӣ дар ин мавзӯҳо бояд алоҳида мавриди таҳқиқи амиқ қарор дода шаванд.

Айни ҳол иншооти обтаъминкунии идораи обу ташноб на ҳама вақт фаъолият доранд, ки яке аз сабабҳои он, набудани (ё фарсуда шудани) таҷхизотҳои зарурӣ (насос ва агрегатҳо) мебошад.

Дар натиҷаи зиёдшавии майдони заминҳои қорами обёришаванда, ки аз ҳисоби обҳои нӯшокии зеризаминӣ обёрӣ мешаванд, масъалаи таъмини аҳоли бо оби нӯшокӣ боз ҳам мушкилтар гаштааст. Сабаби асосии он дар набудани маълумоти пурра оиди захираҳои обҳои зеризаминӣ дар мавзӯҳои қонҳои обҳои зеризаминии Шаҳристон ва мавзеи Лаккат мебошад, ки он танҳо аз тарафи қорхонаи экспедитсияи комплекси геологӣ шаҳри Қайроққум амалӣ мешавад.

Дар натиҷаи ҷудо нашудани маблағҳои зарурӣ барои гузаронидани қорҳои таъмири саривақтӣ, ҳоло иншооти обтозакунии шаҳри Истаравшан дар ҳолати ғайриқаноатбахш қарор дорад. Бинобар он партовҳои моеъ барои обёрии зироатҳои кишоварзӣ аз тарафи баъзе хоҷагиҳо истифода бурда шуда истодааст, ки ин боиси ифлосшавии захираҳои замин гаштааст.

Шабакаҳои обу ташноби (каналлизатсия) шаҳр (дарозии хати қалонҳаҷми ташноб 32 км ва миёнаҳаҷми 65 км) солҳои 1965-1970 сохта шуда, аз сабаби истифодаи солҳои зиёд 80% корношоям шудааст. Ҳамчунин, бинобар васеъшавии ҳудуди маркази шаҳр, иншооти қабули ташноб дар байни маҳаллаҳои аҳолинишин мондааст ва тибқи меъёрҳои амалкунанда он бояд кӯчонида шавад.

Партовгоҳи шаҳр дар масофаи 12,5 км ҷойгир буда, дар ҳолати ғайрисанитарӣ қарор дорад. Аз сабаби нокифоягии техникаи зарурӣ партовгоҳ сари вақт тозаву безарар ва хокпӯш карда намешавад. Дар натиҷа масоҳати он торафт васеъ шуда, партовҳо ба заминҳои кишоварзӣ паҳн шуда, сабабгори пайдошавии касалиҳои гуногун мешаванд (тибқи мушоҳидаҳо масоҳати партовгоҳ то 2-3 маротиба аз масоҳати муқарраршуда зиёд гаштааст).

Дар баробари ин пурзӯр намудани қорҳои тарғиботӣ ҷиҳати муносибат ба партову истифодаи партовгоҳҳо ба мақсад мувофиқ буда, ташкили қорхонаҳои муносири қорқарди партов, деворбандӣ қардани партовгоҳ ва ташкили партовгоҳҳо дар ҷамоатҳои деҳот зарур аст.

Таҳлили санҷишҳои иҷроиши қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 03.03.2011 таҳти №97 ва қарори Раиси вилоят аз 24.05.2011, №175 “Дар бораи тадбирҳои оид ба ташкил намудани системаи безараргардонии ҷамъоварӣ, нигоҳдорӣ, интиқол ва қорқарди лампаҳои симобдор” нишон дод, ки ҷамъовариҳои лампаҳои аз истифода барномадаи симобдор аз аҳоли ба низом дароварда шуда, ҷойҳои қабул ва нигоҳдории лампаҳои қорношоям ба талаботи боби 4-и Қоидаҳои тасдиқгардида мувофиқат намекунад. Дар нуқтаҳои қабули баҳисобгирии лампаҳои қорношоям, шароити техникаи ба талаботи боби 5-и Қоидаҳои мазкур мувофиқ, ба роҳ монда нашудааст.

Бинобар маълумоти мавҷуда айни замон дар шаҳри Истаравшан ва ҳамаи ҷамоатҳои он 22 нуқтаи қабули лампаҳои симобдори қорношоям ташкил карда шуда, 11985 адад лампаҳо ҷамъоварӣ карда шудааст, ки он нокифоя мебошад. Дар ҷамоатҳо ва муассисаҳои шаҳри Истаравшан камбудии зиёди экологӣ ба назар мерасанд. Масалан дар ҷамоати деҳоти Пошкент ва муассисаҳои тиббӣ, агарчӣ дар ҳуҷҷатҳо қайд шуда бошад ҳам, аммо дар асл нуқтаи ҷамъовариҳои муваққатии лампаҳои симобдори қорношоямро ба таври лозимӣ таъсис

надодаанд. Дар партовчойҳо, дар дохили партовҳои маишӣ лампаҳои симбодори корношоям мушоҳида мегарданд.

Дар ҷамоатҳои Зарҳалол ва Сабристонӣ шаҳри Истаравшан нуқтаҳо ва овезаҳои қабули лампаҳои симбодори корношоям мавҷуданд, аммо ҷойгиршавии нуқтаҳо ва риояи Қоидаҳои нигоҳдории муваққатии фурӯзонакҳои симбодор ҷавобгӯи талабот нест.

Муаммои дигаре, ки дар натиҷаи гузаронидани рейдҳои фаврӣ аз тарафи нозирони Раёсати ҳифзи муҳити зист ҳар замон ошкор мешавад, ин ҳодисаҳои ғайриқонунии доштан ва фурӯши ҳайвоноти нодире, ки ба Китоби Сурхи Ҷумҳурии Тоҷикистон номнавис шудаанд, мебошад. Чунин ҳодисаҳо асосан дар мавзёҳои шафати шоҳроҳи Хучанд-Душанбе мушоҳида карда шудааст. Аз ҷумла, дар ин мавзё аз тарафи шаҳрвандон фурӯши хазандагон ба мисоли кӯрмор, дар асл бошад удави шарқӣ, ки аз ҷониби шаҳрвандон ҳамчун кӯрмор истифода мебаранд, инчунин сангпушти саҳрои, ки ин намуд дар Осиёи Марказӣ нодиртарин намуди хазанда ба ҳисоб рафта ба китоби сурх номнавис шудааст, ба назар мерасад. Аз ин рӯ ҳифз намудани ҳайвонҳои нодир низ талаби муҳити имрӯза ва тақозои ҳаёт мебошад.

Бо мақсади пешгирӣ намудани нобудшавии намудҳои ҳайвонҳои нодир, ки ба китоби Сурхи Ҷумҳурии Тоҷикистон дохил шуда, ҳавфи нестшавии онҳо ба миён омадааст, аз ҷониби мақомоти дахлдор корҳои тарғиботиву ташвиқотӣ дар байни аҳолии гузаронида шуда, шаҳрвандон оиди манъи пурраи шикор ва фурӯши ин намуд ҳайвонҳо огоҳ карда мешаванд.

Дар натиҷаи ҷойгиршавии нуқтаҳои зиёди хизмати маишӣ, ки дар ҳудуди муҳофизатии ҳудуди обанбори “Каттасой” ҷойгир мебошанд, хатари ифлосшавии обҳои обанбори “Каттасой” бо партовҳо ба миён омадааст. Аз сабаби дар бозори марказӣ набудани хатти канализатсионӣ, партовобҳои нуқтаҳои хизмати маишӣ ба ҷўйбор дохил шуда, пас ба обанбори “Каттасой” ҷорӣ мешаванд, ки ба ифлосшавии об ва пахншавии касалиҳои сирояткунанда оварда расониданаш аз эҳтимол дур нест.

Дар мавзёи шоҳроҳи Истаравшан – Шаҳристон (ҷамоати деҳоти Қалачаи Калон) худсарона ва ғайрирасми коркард намудан ҳок аз тарафи сокинони ҳамин маҳал тӯли чанд соли охир мушоҳида карда мешавад, ки бевосита ба вайрон шудани рельефи маҳал ва нобуд шудани қабати ҳосилхези замин оварда мерасонад.

Ин омил аз ҳисоби фаъолияти корхонаҳои хиштбарорӣ ва зиёд шудани шумораи нуқтаҳои таъмини сӯзишворӣ низ мебошад. Иншооти обпартои шаҳри Истаравшан дар майдони 5 га воқеъ гашта, соли 1987 бо иқтидори 30 000 м³/шабонарӯз дар деҳаи Яккатол дар масофаи 8 км аз маркази шаҳр сохта шудааст. Иншооти мазкур аз чунин ҷузъҳои таркиби иборат аст: ду хатти кубури канализатсионии Р-450 мм ва 1000 мм панҷараи оҳанин, 2 адад таҷҳизоти боздошти кум, майдони кумгундорӣ, 3 адад ҳавзҳои ибтидоии партовобтозакунӣ бо ҳаҷми 10 000 м³/шабонарӯз ҳар кадом, бинои насосҳо, 9 майдони лоикагункунӣ ва 39 адад майдони филтратсионӣ.

Аз 3 ҳавзи ибтидоии ҷамъоварӣ 2 ададаш корношоям гардида, 1 ҳавзи дигар тибқи талаботҳои технологӣ пурра кор намекунад. Ҳангоми азназаргузаронии иншоот ошкор карда шуд, ки дар ҳудуди иншоот фаъолияти хоҷагидори (зиндагонии як оила) ҷаронидани чорво, боғдорӣ ва кишти зироатҳои кишоварзӣ ба роҳ монда шудааст. Бинои хлорхамроҳкунӣ мавҷуд нест, партовҳои оби бе коркарду безаргардонии мунтазам ва доимӣ ба муҳити атроф партофта мешаванд. Атрофи иншоот қисман кушода, дарвозаи садамавии иншоот фарсуда шуда, дохили ҷўйбори он ба талаботҳо ҷавобгӯ нест.

Нишондиҳандаҳои дурнамои баҳши ҳифзи муҳити зисти шаҳри Истаравшан

Нишондиҳандаҳо	2014 Ҳисобот	2015 Баҳодиҳӣ	Дурнамо		Параметрҳои дурнамо			
			2016	2016 бо % нисбати 2015	2017	2018	2019	2020
Ҳаҷми умумии ҳудуди обгирӣ аз иншоотҳои табиӣ (млн.м ³)	10520	11020	11560	104,9	12050	12550	13052	13574
Ҳаҷми гардиши об ва оби дубора истифодабаранда – ҳамагӣ (млн.м ³)	5200	5600	5900	105,3	6160	6300	6426	6554
Амнияти зироатҳои кишоварзӣ аз касали ва ҳашаротҳои зараррасон – ҳамагӣ (ҳазор га)	4250	5100	5300	103,9	5560	5800	6032	6273
Аз ҷумла:								
Бо методи биологӣ	260	320	350	109,3	370	390	409	429
Бо методи кимиёвӣ	3060	3150	3440	109,2	3600	3820	4049	4292
Обтаъминкунӣ – ҳамагӣ (км)	18200	19150	19600	102,3	20180	26000	26520	27050
Аз ҷумла:								
Водопроводҳои магистралӣ (км)	1200	1250	1470	117,6	1620	1850	2109	2404
Ҳавлигӣ (км)	-	-	-	-	-	-	-	-
Соҳтмони шабакаҳои оби (км)	-	-	-	-	-	-	-	-
Заминҳои азхудшаванда (ҳаз.га)	100	125	140	112	162	180	199	222

Мушкилиҳои асосии экологии шаҳри Истаравшан. Мавҷуд набудани биноии маъмурии баҳши ҳифзи муҳити зист, норасоии техника ва таҷҳизоти зарурӣ, набудани озмоишгоҳ, нокифоягии штатҳои корӣ, бад шудани ҳолати экологии 0,01 гектар ҷангалзор ва 0,1 гектар дарахтзорҳои муҳофизатӣ, 0,2 гектар боғи тоқзор дар мавзёҳои Чорбоғ, 0,1 гектар дар ду тарафи шафати роҳҳои протоколи кучаҳои Ленин, Октябр ва роҳи автомобилгарди Хучанд-Истаравшан-Душанбе, афзоиши ҳаҷми партовҳои саҳти маишӣ ҳамасола то 320 м³ ва пайдоиши партовгоҳҳои ғайрирасмӣ дар ҳудуди ҷамоатҳои Зарҳалол ва Пошкент, афзоиши ҳамасолаи партовҳои газмонанд то ба 36,390 тн ва ғайра.

5.2. Омодагӣ ба ҳолатҳои фавқулода, пешгирӣ ва кам намудани ҳолати хатари онҳо

Дар давраи солҳои 2011-2015 (то санаи 1 майи соли 2015) дар ҳудуди шаҳри Истаравшан 6 ҳолати фавқулодаи хусусияти табиӣ дошта ба қайд гирифта шудааст. Маблағи умумии зарари ба иқтисодиёти шаҳри Истаравшан расонидашуда 39623,045 сомониро ташкил медиҳад.

Дар ҷадвали пешниҳодшаванда таносуби маблағҳои зарарӣ расонидашуда ба буҷет, аз ҷумла таносуби фоизи онҳо нишон дода шудааст.

Таносуби буҷети шаҳри Истаравшан ва ҳисороти аз ҳолатҳои фавқулода

Буҷет	2011	2012	2013	2014	2015 (то 1-05)	Ҳамагӣ
Даромад (сомонӣ)	-	-	-	-	-	-
Харочот (сомонӣ)	-	-	-	-	-	-
Зарар (бо сомонӣ)	12970485	1038130	6265930	-	19348500	39623045
Зарар (бо фоиз)						

Дар ҳудуди ҷамоатҳои шаҳри Истаравшан 31 деҳа ва 1 маҳаллаҳои дар минтақаи ҷараёнҳои хавфнок қарор доранд ва ҳамасола дар ин деҳаҳои аҳолинишин ҷараёнҳои хавфноки хусусияти табиӣ дошта ба амал меоянд. Намудҳои асосии ҷараёнҳои хавфнок, ин омодани сел ва заминчунбӣ мебошад.

Дар деҳаҳо ва маҳаллаҳои аҳолинишине, ки дар минтақаҳои хавфнок ҷойгиранд, 678 хочагӣ бо шумораи 3263 нафар аҳоли истиқомат доранд.

Дар давраи солҳои 2011-2015 соҳаҳои инфрасохтор ва кишоварзии шаҳр ҳолатҳои фавқулодда зарарӣ зиёд расонидаанд. Қисми зиёди ҳисороти, ҳам аз рӯи фоиз ва ҳам аз рӯи маблағ, ба соҳаи кишоварзӣ рост меояд. Ҳисороти соҳаи кишоварзӣ дар давраи зикршуда 38105719 сомони ро ташкил додааст, ки ба 0,74 фоизи хароҷоти умумии бучет баробар мебошад. Дар шароити маҳдудияти захираҳои замин ва ҳисороти назаррас аз офатҳои табиӣ, масъалаи ҳифзи зироатҳои кишоварзӣ ва умуман заминҳои кишоварзӣ ва маҳаллаҳои аҳолинишин аз таъсири селҳо тавассути сохтмони иншооти дахлдори муҳофизатӣ, аз қабилӣ корҳои сохилмустаҳкамкунӣ, селроҳо ва шабакаҳои дренажӣ ниҳоят ҳалталаб мебошад. Дар санадҳои ҳисороти умумии дар натиҷаи офатҳои табиӣ тайи ин солҳо ба вуқӯъ омада нишон дода шуда, шумораи намудҳои офатҳои табиӣ пурра ба қайд гирифта нашудаанд. Инҳо асосан боронҳои шадиду давомнок, селҳо, бориши барфи зиёд ва хунуқиҳо мебошанд.

Сохтори омодабонӣ ва эътино ба ҲФ. Айни замон, дар шаҳри Истаравшан 9 хадамот вучуд дорад, ки бевосита ба пешгирӣ ва бартарафсозии офатҳои табиӣ ҷалб гардидаанд.

Маълумот оиди нерӯи воситаҳои мавҷуда, захираҳо ва эҳтиёҷот

Хадамоти хабаррасонӣ ва алоқа (ҶШСК «Тоҷиктелеком»		
Нерӯ ва воситаҳои мавҷуда	Захираҳои мавҷуда	Эҳтиёҷот
Маркази огоҳкунанда ва алоқа 1 адад Муҳаррик (генератор) 1 адад	Ноқил 400 метр	Маводҳои сузишвории дизелӣ 1 тонна.
Хадамоти таъмини тартибот (ШКД)		
Нерӯ ва воситаҳои мавҷуда	Захираҳои мавҷуда	Эҳтиёҷот
Ҳайъати шахсӣ- 95 нафар Нақлиёти автомобилӣ-- 3 адад	Сузишвории дизелӣ 200 литр Бензин 200 литр	Маводи сузишворӣ ва дигар лавозимоти зарурӣ, таҷхизоти компютерӣ, воситаҳои алоқа, автомашинаи махсус, сару либос, масолеҳи бинокори ва утоқҳои корӣ
Хадамоти сӯхторхонмӯшкунӣ		
Нерӯ ва воситаҳои мавҷуда	Захираҳои мавҷуда	Эҳтиёҷот
Нав таъсис дода шудааст Автомашинаи сӯторхонмӯшкунӣ 1 адад	Вучуд надорад	Дастпӯшаки сӯторхонмӯшкунӣ диаметраш 77 мм-600 м 6 адад Дастпӯшаки сӯторхонмӯшкунӣ диаметраш 51 мм – 600 м 6 адад Дастпӯшаки сӯторхонмӯшкунӣ диаметраш 66 мм – 600 м 10 адад Дастпӯшаки оби диаметраш 125 мм 6 дона Дастпӯшаки оби диаметраш 77 мм 12 дона Ниқоби муқобили газ 6 дона Халтаи боргирӣ 12 дона Дастгоҳи ҳавои тоза 12 адад
Хадамоти нақлиёт ва роҳсозӣ		
Нерӯ ва воситаҳои мавҷуда	Захираҳои мавҷуда	Эҳтиёҷот
Ҳайъати шахсӣ 45 нафар Бульдозер Т-130 1 адад Бульдозер Д-21 1 адад Трактор ЛВ-321 1 адад Автогрейдер 1 адад	ГСМ- 20л. Сузишвории дизелӣ- 600 л.	Бульдозер 1 адад Мошини боркашонӣ 1 адад Дигар лавозимоти зарурӣ
Хадамоти коммуналӣ		
Нерӯ ва воситаҳои мавҷуда	Захираҳои мавҷуда	Эҳтиёҷот
Техникаи автомобилӣ: ЗИЛ – 130 1 адад Кормандон 19 нафар	бензин - 200литр Сузишвории дизелӣ - 100 литр	МСМ (ГСМ) 2,5 тонна Автомашинаи АСМ 1адад Автомашинаи партовбарорӣ 1 адад Трактори Т 28 1 адад Эксаватор боркунак 1 адад
Хадамоти санитарӣ ва назорати эпидемиологӣ		
Нерӯ ва воситаҳои мавҷуда	Захираҳои мавҷуда	Эҳтиёҷот
Ҳайъати шахсӣ 16 нафар Автомашинаи сабуқрав 1 адад Лабораторияи паразитология 1 адад Яхдон 1 адад Микроскоп 1 адад	Вучуд надорад	Маводи безараркунанда 200кг Бино ва таҷхизоти бактериалогӣ Камераи сайёр 1адад Муҳаррик 1адад Дистиллятор 2 адад Либосҳои махсус 6 ҷуфт Пирохани муқобили чума 2 адад Автомашина санитарӣ 1 адад

Хадомоти муҳофизати ҳайвонот ва наботот		
Неру ва воситаҳои мавҷуда	Захираҳои мавҷуда	Эҳтиёҷот
Автомобил УАЗ-469 – 1 адад	40% маводҳои доруворӣ лозимӣ	таҷхизот ва техникаҳои замонавӣ, бунгоҳҳои қабул ва аз нав кор карда баромадани пашму нӯст. Таъмири асосии бинои маъмурӣ. чойҳои махсус барои гӯронидан ва сӯзонидани чорво
Хадомоти энергетикӣ		
Неру ва воситаҳои мавҷуда	Захираҳои мавҷуда	Эҳтиёҷот
Ҳайати шахсӣ 28 нафар Автомашини УАЗ 1 адад Зеристгоҳи 35/10 кв 1 адад Зеристгоҳи 35 / 0/4 кв 1 адад Зеристгоҳи 10 /04- 109 адад ХИБ- 04 -35АБ —620кв	Сими алюминии намуди: А-50-250 кг А-35-70 кг А-70-40 кг Изолятори ШФ-10кв 70 адад Изолятори ТФ- 20 60 адад Муҳофизаткунандаи ПН-400А-30 дона Изолятори ИП – 10 кв 20 дона	Симчӯбҳо 12 дона Сӯзишворӣ 0,6 тонна Равғани техникӣ 15л Дастгоҳи тақсимкунандаи РЛНД 1 воҳид Ноқили барқии А-50- 0,5 т Трансформаторҳо – 160кв 1 адад Трансформаторҳо – 250 кв 1 адад Ноқили АПВ-35-50.70- 800 м Фулузоти варақагӣ (катанка) 50 кг Гӯшаи оҳанӣ (уголок)-63.63 40 кг Электрод 5 кг
Хадомоти тиббӣ		
Неру ва воситаҳои мавҷуда	Захираҳои мавҷуда	Эҳтиёҷот
Мошинҳои ёри таъҷилӣ 4 адад	40 % аз эҳтиёҷоти маводҳои доруворӣ тиббӣ. Сузишворӣ дизелӣ 100л	МСМ (ГСМ) 2 тонна Маводҳои зарурияти аввалиядоштаи тиббӣ ҳангоми руҳ додани ҲФ Дефлибллятор 1 адад Дизкамера 1 адад Дастгоҳи ИВЛ-6 1 адад Хайма 6 дона

Мушкилиҳои асосӣ дар самти пешгирии офатҳои табиӣ. Ҳамасола аз ҳисоби бучаи маҳаллӣ ба таври кофӣ чундо нагардидани маблағҳо барои чорабиниҳои пешгирикунандаи ҳолатҳои фавқулода ва самаранокии пасти низоми пешгирии ҳолатҳои фавқулода (офатҳои табиӣ), аз ҷумла мавҷуд набудани гурӯҳбандии мавзъҳои дар зери таъсири ҷараёнҳои геологӣ экзогенӣ қарордошта бо мақсади ошкор намудани минтақаҳои нисбатан осебпазир дар марҳилаи банақшагирии инфрасохтори шаҳру деҳот, ҳолати ғайриқаноатбахши механизмҳои амалкунанда оид ба сабуксозии оқибатҳои ҳолатҳои фавқулода, мавҷуд набудани механизмҳои баҳодихии техникӣ фонди манзилии шаҳр, нокифоягии маблағҳо барои корҳои сохилмустваҳкамкунӣ, зарурияти тоза намудани ҷӯю ҷӯйборҳои селроҳаҳо ва дар ҳолати омодагии доимӣ ба ҳолатҳои фавқулода нигоҳ доштани онҳо, худсарона аз ҳудуди селроҳаҳо гирифтани сангу рег ва қуму шағал аз ҷониби аҳоли.

БОБИ 6. ТАЪМИНОТИ ЗАХИРАВИИ ИДОРАКУНИИ РАВАНДИ РУШД

Низоми идоракунӣ ва захираҳои инсонӣ. Масъули таҳия ва татбиқи Барномаи рушди иҷтимоию иқтисодии шаҳри Истаравшан - яке аз муовинони Раиси шаҳр мебошад, ки бахши иқтисодиёт, шӯъбаи иқтисод ва савдори сарпарастӣ намуда, ҳамзамон роҳбари гурӯҳи корӣ оид ба таҳияи барномаи мазкур ба ҳисоб меравад.

Органи масъули мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии шаҳри Истаравшан, шӯъбаи иқтисод ва савдо мебошад, ки ба ӯҳдадориҳои функционалии он, дастгирии маъмурию техникӣ гурӯҳи корӣ оид ба таҳияи Барномаи рушди иҷтимоию иқтисодии шаҳри Истаравшан ва зергурӯҳҳои ташаббускори он, баланд намудани иқтидори зехнии онҳо оид ба масоили банақшагирии рушд, ташкил ва гузаронидани воҳӯриҳо, мизҳои мудаввар оиди масъалаҳои банақшагириӣ, роҳандозӣ ва назорати раванди чамъоварӣ, таҳлил ва интегратсияи маълумотҳо, экспертизаи стратегияҳои соҳавӣ ва мутобиқгардонии онҳо бо стратегияҳои миллӣ ва ҳуҷҷатҳои соҳавию минтақавӣ, ҳамкориҳои зич бо Вазорати рушди иқтисод ва савдо, Раёсати иқтисод ва савдои вилоят, мусоидати техникӣ ба гурӯҳи мониторинг ва арзёбӣ, тартиб додани ҳисоботҳои мунтазам аз рӯи натиҷаҳои мониторинг, вогузор гардидааст.

Мушкилиҳои асосии мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии шаҳри Истаравшан вобаста ба татбиқи Барномаи рушди иҷтимоию иқтисодии шаҳр ва пешниҳоди хизматрасониҳои босифат ба аҳоли, чунинанд:

- Потенциали нисбатан пасти техникаи шӯъбаи иқтисод ва савдо ва дигар шӯъбаҳои иҷтимоию иқтисодӣ оид ба масоили банакшагирии рушди комплекси иҷтимоию иқтисодӣ, буҷет, мониторинг ва арзёбӣ, фондрейзинг ва тарҳрезии лоиҳаҳои сармоягузорӣ.
- Сатҳи пасти донишҳои тахассусии кормандони хизмати давлатӣ оид ба истифодаи технологияҳо ва таҷҳизотҳои компютерӣ.
- Сатҳи пасти музди меҳнат ва мавҷуд набудани низоми ҳавасмандгардонии кормандон.
- Сатҳи пасти дастрасӣ ба шабакаи интернет ва шабакаи ягонаи компютерӣ барои содда намудани раванди мувофиқа ва ҷустуҷӯи ҳуҷҷатҳо, инчунин ҷорӣ намудани базаи ягонаи маълумотҳо.
- Мавҷуд набудани баҳисобгирии электроники муҳосибавӣ дар сатҳи МИХД ва ҷамоатҳо.
- Ҳолати ғайриқаноатбахши техникаи бинои маъмурии ҷамоатҳо.

Таъминоти буҷетиву молиявӣ

Маблағгузори «Барномаи рушди иҷтимоию иқтисодии шаҳри Истаравшан барои солҳои 2016-2020» дар доираи маблағҳои пешбиниғардидаи Буҷети давлатӣ ва аз ҳисоби сармояҳои дохилию хориҷӣ (соҳибкорони ватанӣ ва хориҷӣ) ва манбаъҳои ғайрибуҷетӣ таъмин карда мешавад. Ба манбаъҳои ғайрибуҷетие, ки барои маблағгузори Барномаи мазкур ҷалб карда мешавад, дохил мешаванд:

- Сармояи хориҷӣ аз ҳисоби шарикони рушд, ки дар иҷрои Барнома ҳавасманданд ва ё ҷорабиниҳои алоҳидаи онҳо;
- Ҳаққи аъзогии иштирокчиён дар иҷрои барнома;
- Пардохти мақсаднок аз ғоидаи корхонаҳои ҳавасманд дар иҷрои Барнома;
- Қарзҳои бонкӣ;
- Сармояи ихтиёрии муҳочирони меҳнатии берунмарзе, ки дар таъмини Барнома ҳавасманданд.
- Маблағи фондҳо ва ташкилотҳои ҷамъиятӣ;

Буҷети маҳаллӣ дар амалӣ шудани Барномаи мазкур нақши калон мебозад, вале таҳлил нишон медиҳад, ки солҳои охир барои рушди шаҳр тавассути буҷети маҳаллӣ маблағ кам ҷудо карда мешавад.

Сарчашмаҳои асосии ташаккули буҷет, андозӣ даромад аз шахсони воқеӣ, андоз аз арзиши иловашуда, андозӣ ягона, андоз аз соҳибони воситаҳои нақлиёт, андоз аз амволи ғайриманкул, маҳсуб меёбад. Аз ин бар меояд, ки дар шаҳр ҷойҳои нави корӣ таъсис гардида, ҳаҷми пешниҳоди хизматрасониҳо зиёд ва инчунин, ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти кишоварзӣ афзоиш ёфта истодааст.

Дар сохтори қисмати даромадии буҷети шаҳр андозӣ даромад аз шахсони воқеӣ, андоз аз арзиши иловашуда ва андозӣ ягона дорой аҳамияти бештаранд.

Таҳлили қисми даромади буҷети шаҳри Истаравшан дар солҳои 2012-2014

Аз таҳлили дар диаграмма овардашуда маълум мегардад, ки маблағ ба қисми даромади буҷет бештар аз ҳисоби андозӣ даромад аз шахсони воқеӣ, андоз аз арзиши иловашуда, андозӣ ягона, андоз аз соҳибони воситаҳои нақлиёт, андоз аз амволи ғайриманкулбачи давлатӣ, андоз бо услуби содакардашуда, андоз аз истифодабарандагони роҳҳои автомобилгард, андоз аз ғоида, андозӣ замин аз шахсони воқеӣ, андозӣ замин аз шахсони ҳуқуқӣ ва дигар даромадҳои ғайриандозӣ ворид гардидааст.

Бучети шаҳр хусусияти иҷтимоӣ дошта, дар қисми хароҷот ҳиссаи зиёдро хароҷоти соҳаҳои маориф, тандурустӣ, фарҳанг ва ҳифзи иҷтимоӣ ташкил медиҳад. Ҳаҷми маблағгузорию бучети ин соҳаҳо дар асоси ҳисобу китоби харҷномавӣ (сметавӣ) муайян мегардад. Дар соли 2014 ҳиссаи соҳаҳои иҷтимоӣ (маориф, тандурустӣ, фарҳанг ва ҳифзи иҷтимоӣ) дар бучети маҳаллӣ 94,1% фоизро ташкил дода, хароҷот барои соҳаҳои маориф ва тандурустӣ мутаносибан 69,9% ва 21,6%-ро ташкил медиҳад. Сабаби асосии афзудани хароҷоти соҳаи маориф дар солҳои охир ин ба меъёрҳои сарикасӣ гузаштани мактабҳои таҳсилоти ҳамагонӣ аст.

Ҳиссаи хароҷоти бучети маҳаллӣ аз рӯи гурӯҳбандии функционалӣ дар соли 2014 (ба ҳисоби фоиз)

Сохтори хароҷотҳои бучети шаҳри Истаравшан аз рӯи гурӯҳбандии иқтисодӣ асосан аз категорияҳои музди меҳнат ва сугуртаи давлатӣ, хароҷот барои коргузорию молу хизматҳо ва хароҷоти асосӣ иборат мебошад. Хароҷоти асосӣ барои бунёди иншоотҳои нав, таъмири биноҳо ва харидорию таҷҳизот равона мешавад.

Ҳиссаи хароҷоти бучети маҳаллӣ аз рӯи гурӯҳбандии иқтисодӣ дар соли 2014 (ба ҳисоби фоиз)

Таҳлилҳо нишон медиҳад, ки дар соли 2014 беш аз 89,2 фоизи хароҷотҳои бучети маҳаллӣ барои пардохти музди меҳнат ва ҳиссаҷудокунии кордиҳандагон равона гардидааст. Маблағҳои аз ҳисоби бучети маҳаллӣ барои нигоҳдорӣ ва таъмир равонкардашуда 3,4 фоизро ташкил медиҳад ва барои сохтмони асосӣ маблағ пешбинӣ нашудааст, ки яке аз мушкилиҳои асосӣ мебошад ва дар чунин ҳолат додан таъмини Барномаи рушди шаҳр дар панҷ соли оянда аз имкон берун аст. Барои таъмини иҷроиши Барномаи мазкур фазои сармоягузорию дар шаҳр боз ҳам беҳтар намуда, раванди ҷалби сармоягузорию хориҷию дохилиро тақвият бахшидан лозим аст.

Иҷроиши қисми даромади бучети шаҳри Истаравшан (ҳазор сомонӣ)

Таҳлилҳо нишон медиҳад, ки маблағҳои ҷудогардида таи солҳои 2012-2014 беш 81480,8 ҳазор сомониро ташкил дода, аз ин 74870,26 ҳазор сомонӣ маблағҳои мақсаднок ва 6610,56 ҳазор сомонӣ ҳисоббаробаркуниҳо мебошад. Ҳамзамон, дар ин давра ҳаҷми бақияи озод беш аз 143,58 ҳазор сомониро ташкил дод. Соли 2014 дар қиёс ба соли 2012 ҷамъи даромадҳо 26,2%, маблағҳои мақсаднок 2,2 маротиба ва ҳамагӣ даромадҳо 54,3% афзоиш ёфтааст. Нишондиҳандаи бақияи озод мусбат арзёбӣ гардида, нисбат ба соли 2012 33,7 фоиз зиёд гаштааст.

Дар панҷ соли оянда яке аз афзалиятҳои асосии «Барномаи рушди иҷтимоию иқтисодии шаҳри Истаравшан барои солҳои 2016-2020», ин зиёд намудани қисми даромади бучаи маҳаллӣ мебошад. Ҷалб намудани тамоми воситаҳои имконпазири иловагии даромад ба бучети маҳал, ба кор андохтани иқтидорҳои нави истеҳсоли дар доираи барномаи мазкур боз ҳам тақвият дода хоҳад шуд.

Соли 2014 танҳо тавассути филиали бонкҳои амалкунанда (Амонатбонк, Тоҷиксодиротбонк, Агроинвестбонк, Эсхата, Ориёнбонк ва ғайра) ва бахшҳои ташкилоти қарздиҳии хурди Имон Интернейшнл, Хумо, Оксус, Финка, Ҷовид ва дигарҳо, аз ҳисоби муҳочирони меҳнатӣ 28,7 млн. доллари ИМА ва 143 млн. рубли русӣ ворид гаштааст, ки нисбати соли 2012 тақрибан 3,7 млн. доллари ИМА ва 43 млн. рубли русӣ зиёд мебошад. Дар ҳолати боз ҳам беҳтар намудани шароит барои соҳибкорӣ ва самаранок истифода бурдани маблағҳои воридшуда, маблағҳои дохилию хориҷӣ, инчунин ҷалби маблағҳои интиқолшудаи муҳочирони меҳнатӣ метавонад сарчашмаҳои асосии таъмини татбиқи Барномаи мазкур гардад.

Чалби воситаҳои молиявӣ иловагӣ. Дар шаҳри Истаравшан якчанд барномаҳое, ки аз ҷониби вазорату идораҳои гуногуни ҷумхури дастгирӣ мешаванд, татбиқ гашта истодаанд.

Аз ҷумла дар доираи қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон №436 аз 27 августи соли 2008 «Дар бораи Барномаи давлатии сохтмон, таъмиру азнавсозии мактабҳо барои солҳои 2008-2015», аз ҳисоби мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии вилояти Суғд бинои 3 мактаб бо 22 синфхонаи иловагӣ барои 528 ҷойи нишаст, ба маблағи умумии 1342,6 ҳазор сомонӣ, сохта мешавад.

Дар солҳои 2016-2020 дар доираи татбиқи «Барномаи бехтар намудани таъмини аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо оби тозаи нӯшокӣ барои солҳои 2007-2020», ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон №514 аз 2 декабри соли 2006 тасдиқ шудааст, барои барқарорсозии шабакаҳои обтаъминкунии шаҳраку деҳаҳои шаҳри Истаравшан, ҷудо намудани 1875,9 ҳазор сомонӣ аз ҳисоби маблағҳои бучети маҳаллӣ, ҷумҳуриявӣ, грантҳо ва кӯмакҳои техникӣ, пешбинӣ гардидааст. Барои дарёфти манбаи маблағгузориҳои лоиҳаҳои афзалиятноки соҳаҳои иқтисодиёти шаҳри Истаравшан, ки дар доираи Барномаи рушди иҷтимоӣ иқтисодии шаҳри Истаравшан барои солҳои 2016-2020 пешбинӣ шудаанд, ҳамагӣ дар ҳаҷми 583,01 миллион сомонӣ маблағ лозим мебошад. Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки 84,2%-и лоиҳаҳои дар Барномаи рушд, зикршуда сарчашмаи маблағгузориашон муайян мебошанд. Аз ҷумла ин лоиҳаҳо аз ҳисоби бучети маҳаллӣ, бучети вилоятӣ, бучети ҷумҳуриявӣ, сармояи хориҷии ташкилотҳои байналхалқӣ ва маблағҳои соҳибкорон, ташкилоту муассисаҳо, хоҷагиҳои деҳқонӣ ва аҳолии шаҳри Истаравшан маблағгузорӣ мегарданд.

Мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии шаҳри Истаравшанро лозим аст, ки истифодаи самараноки маблағҳои бучетӣ ва дигар сарчашмаҳои маблағгузориҳои барои татбиқи Барномаи рушди шаҳр пешбинӣ шударо, ҳаматарафа мавриди баррасӣ қарор диҳад. Мутахассисони мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии шаҳр оид ба роҳҳои асосии ҷалби маблағҳои иловагӣ барои татбиқи чорабиниҳои пешбинигардида, таҷрибаи кофӣ доранд. Аз ин лиҳоз, онҳоро лозим аст, ки ҳамкориро бо ташкилотҳои молиявӣ байналхалқии муқими ҷумхури тақвият дода, тартиби дурусти таҳияи лоиҳаҳои сармоягузорӣ ва ҷалби воситаҳои молиявӣ иловагиро ба таври васеъ истифода ва татбиқ намоянд. Инчунин, масъалаҳоро оид ба ташкили раванди «Фондрейзинг» мавриди баррасӣ қарор дода, барои дар амал татбиқ намудани он чораҳои зарурӣ андешанд.

БОБИ 7. НИЗОМИ МОНИТОРИНГ ВА АРЗЁБӢ

Яке аз унсурҳои муҳими низоми идоракунии татбиқи “Барномаи рушди иҷтимоӣ иқтисодии шаҳри Истаравшан барои солҳои 2016-2020”, низоми мониторинг ва арзёбӣ мебошад. Он барои мушоҳидаи ҷараёни иҷроии корҳо ва таҳлили натиҷаҳои бадастомадаи Барнома, ошкор намудани таҷрибаи мусбӣи андӯхта ва проблемаҳои мавҷуда дар татбиқи он истифода бурда мешавад.

Низоми мониторинг ва арзёбӣ имкон медиҳад, ки робитаи мутақобила ва муттасил дар сиёсати қабулнамуда ва натиҷаҳои татбиқи амалии он таъмин гардад.

Гуруҳи мониторинг ва арзёбӣ бо амри Раиси шаҳр таъсис дода шуда, аз 5-7 аъзо иборат мебошад (мутахассисони соҳавӣ ва қарордони масъули мақомоти маҳаллии шаҳр). Гуруҳи мониторинг ва арзёбиро Раиси шаҳр ё яке аз муовинони он сарварӣ мекунад. Тибқи амри мазкур барои гузаронидани мониторинг ва арзёбии Барномаи рушди шаҳр - сардори бахши рушди иқтисод ва савдо шахси масъул таъин карда мешавад.

Аз ҷониби тамоми сохторҳои соҳавӣ нусхаи ҳисоботи семоҳаи ҳамаи лоиҳаҳои дар БРН дохилшуда барои ҳисобот ба бахши рушди иқтисод ва савдо пешниҳод мешавад. Муҳим аст, ки давра ба давра малака ва дониши аъзои гуруҳи мониторинг ва арзёбӣ баланд бардошта шавад.

Сохтори низоми мониторинг ва арзёбӣ. Барои мониторинги Барномаи рушди шаҳр мушоҳидаи омилҳои зерин зарур мебошад:

- то кадом андоза ҳадафҳои Барнома амалӣ шуда истодаанд;
- дар доираи Барнома, лоиҳаҳо чӣ гуна амалӣ шуда истодаанд.

Ба ифодаи дигар, бояд мониторинги натиҷаҳои нақша (дар ин ҷо суҳан дар бораи натиҷаҳои Барнома дар маҷмӯъ меравад, на натиҷаҳои лоиҳаҳои ҷудоғонаи он) ва мониторинги чараҳои татбиқи лоиҳаҳо гузаронида шавад.

Мутаносибан низоми мониторинг бояд ду унсуро дар бар гирад.

Мониторинги натиҷаҳои нақша бо роҳи ҷенкунии аҳамияти индикаторҳо анҷом дода мешавад. Мутаносибан, муваффақшавии ҳадафҳои нақшаро аз рӯи он мулоҳиза намудан мумкин аст, ки то кадом андоза мақсадҳои нишондиҳандаҳо ба даст омадаанд. Ҳамаи нишондодҳои пешниҳодгардида дар хазинаи маълумотҳои бахши омили шаҳр мавҷуданд. Мониторинги натиҷаҳо ҳар сол гузаронида мешавад.

Мониторинги иҷрои лоиҳаҳо дар доираи Барнома, тавассути параметрҳои зерин гузаронида мешавад: назорати ҷойгоҳи лоиҳа ва мувофиқат намудани он бо барнома. Дар ин маврид ҷадвали электронӣ бо формати Excel таҳия мешавад ва бояд ҳар семоҳа ба таври синхронӣ ва бо ҳисоботнокӣ лоиҳаҳо тасҳеҳ карда шавад.

Азбаски сатҳи коркарди лоиҳаҳои БРН гуногун аст, он дар таҳияи низоми мониторинг ба назар гирифта шудааст. Лоиҳаи ба Барнома дохилкардашуда метавонад 5 ҷойгоҳ дошта бошад. Инчунин, он метавонад тамоман таҳия нашуда ва ҳоло дар марҳилаи таҳия қарор дошта бошад, лекин дар Барнома номи он зикр гардидааст. Лоиҳаҳои низ ҳастанд, ки пурра таҳия шудаанд, вале аз сабаби набудани маблағ ё дигар омилҳо татбиқи онҳо оғоз нагардидааст. Инчунин лоиҳаҳои ҳастанд, ки дар арафаи анҷомёбӣ қарор доранд ва лоиҳаҳои мавҷуданд, ки онҳо аллакай иҷро шудаанд.

Дар охири сол ҳангоми зарурият арзёбии чораҳои андешидашуда ва лоиҳаҳо дар яке аз соҳаҳои барнома бо назардошти захираҳои мавҷуда ва талаботи иттилоотӣ гузаронида мешавад. Арзёбии таъсиррасонӣ аз ҷониби мутахассисони соҳавӣ ва мустақил (коршиносон/экспертҳо), ки ҳолати бахши мазкурро донанд, гузаронида мешавад.